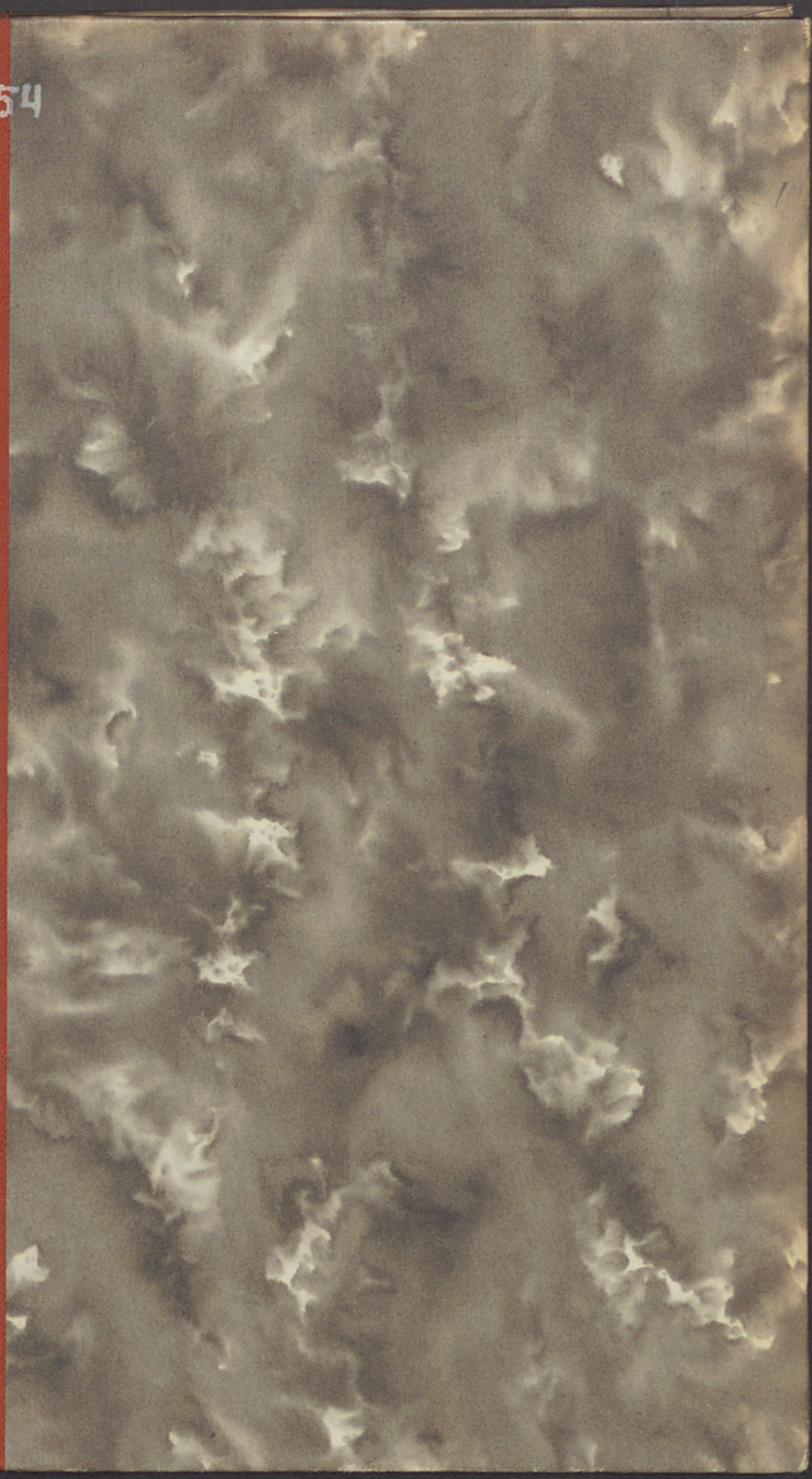

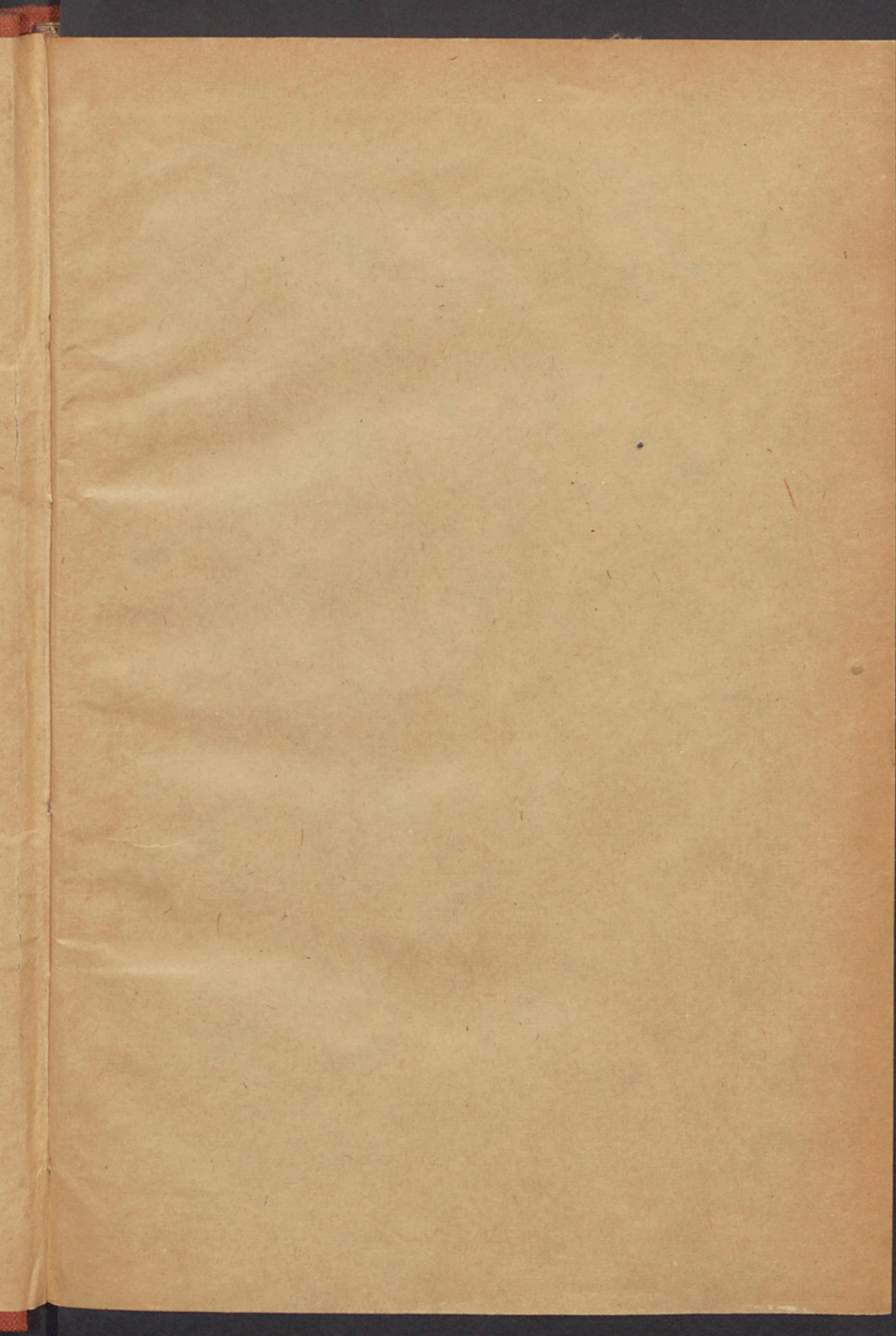
144.254

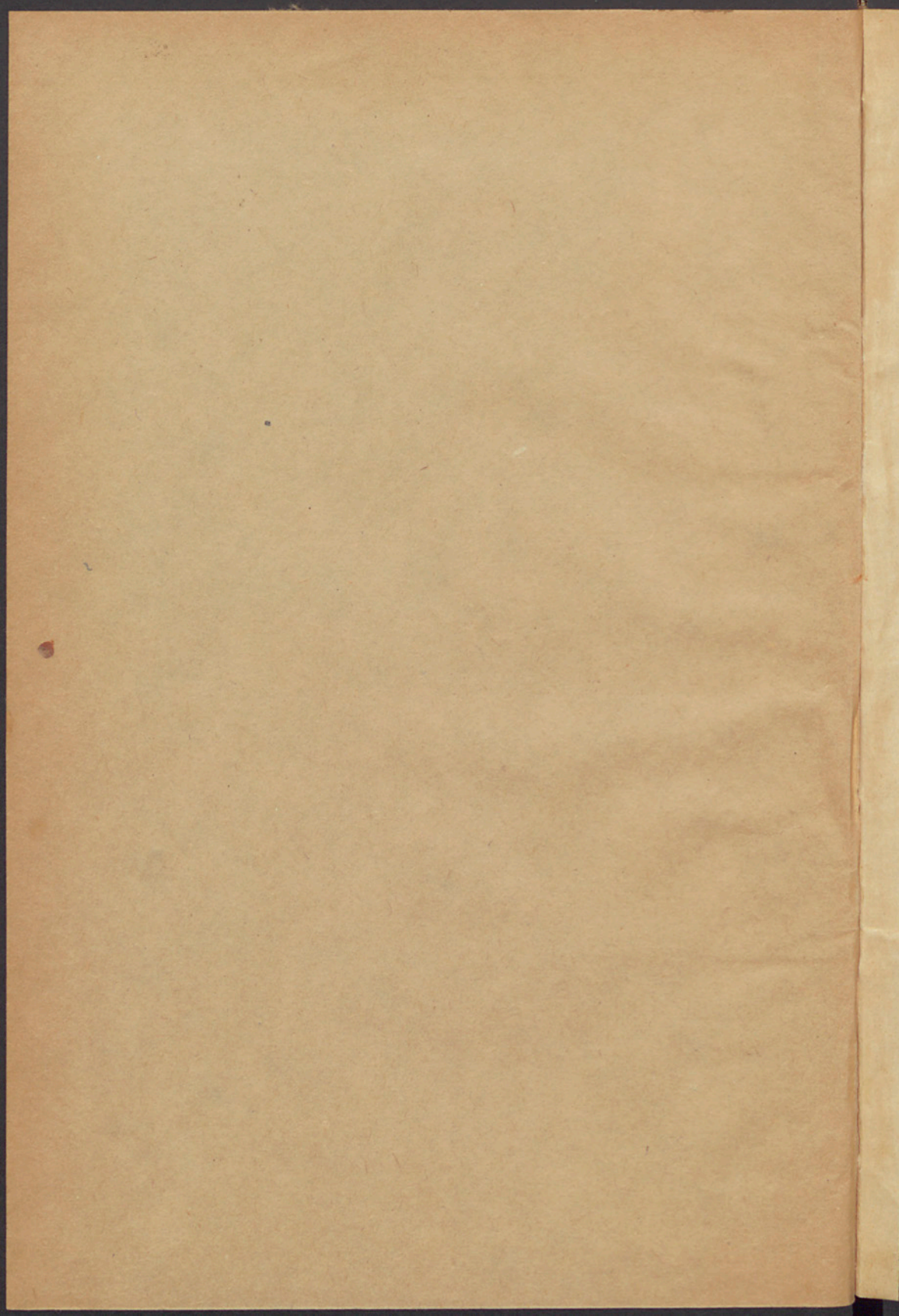

Debreceni Egyetem
Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

0 000017 186735

Dupl.

SZABÁLYZAT

A KÖZÉPISKOLAI

TANÁRVIZSGÁLAT

TÁRGYÁBAN

77A1

FÜGGELÉKÜL

- I. A RÉSZLETES VIZSGÁLATI KÖVETELMÉNYEK
- II. AZ 1924. ÉVI XXVII. tc.
- III. KIVONAT AZ 1924. ÉVI XI. tc.-ből
- IV. KIVONAT AZ 1926. ÉVI XXIV. tc.-ből

KIADATOTT
A M. KIR. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁS-
ÜGYI MINISZTERNEK
1927. ÉVI 98.700. SZÁMÚ RENDELETÉVEL

ÁRA 1.50 PENGŐ

Dupl

SZABÁLYZAT

A KÖZÉPISKOLAI TANÁRVIZSGÁLAT TÁRGYÁBAN

FÜGGELÉKÜL

- I. A RÉSZLETES VIZSGÁLATI KÖVETELMÉNYEK
- II. AZ 1924. ÉVI XXVII. tc.
- III. KIVONAT AZ 1924. ÉVI XI. tc.-ből
- IV. KIVONAT AZ 1926. ÉVI XXIV. tc.-ből

KIADATOTT
A M. KIR. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁS-
ÜGYI MINISZTERNEK
1927. ÉVI 98.700. SZÁMÚ RENDELETÉVEL

ÁRA 1.50 PENGŐ

2690/928

NYOMATOTT BUDAPESTEN
A KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA 350 ÉVES JUBILÁRIS ESZTENDEJÉBEN
1928

144.254

144.254

Szabályzat

a középiskolai tanárvizsgálat tárgyában.

I. Vizsgáló-bizottság.

1. §. Középiskolákban rendes tanároknak csak oly egyének alkalmazhatók, akik az 1924. évi XXVII. t.c.-ben előírt vizsgálat alapján tanári képesítést kaptak. A képesítést a magyar tudományegyetemek mellett fölállított állami tanárvizsgáló-bizottságok adják.

2. §. Minden egyes vizsgáló-bizottság áll: egy elnökből, alelnökből, illetőleg alelnökökből s meg nem határozott számú vizsgáló-bizottsági tagokból. A vizsgáló-bizottságok elnöke és alelnöke, illetőleg alelnökei tudományegyetemi nyilvános rendes tanárok, többi tagjai tudományegyetemi vagy más tudományos főiskolai nyilvános rendes vagy rendkívüli tanárok, tudományegyetemi vagy más tudományos főiskolai magántanárok, továbbá a közoktatás terén, különösen a középiskolákban működő oly tudósok is, akik nem tartoznak sem valamely tudományegyetem, sem más tudományos főiskola kötelékébe. Ilyen tudós alelnöki tisztséget is viselhet oly bizottságban, amelynek egynél több alelnöke van.

3. §. Az ezen szabályzat szerint működő állami vizsgáló-bizottságok hatásköre csak a 6. §-ban felsorolt szakcsoportokból való tanári képesítésre terjed ki. A középiskolák többi rendes vagy rendkívüli tárgyaiból (ú. m. vallástanból, rajzból, testnevelésből, gyorsírásból stb.) való képesítésre külön vizsgáló-bizottságok vannak.

Jegyzet. A budapesti Állami Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság kebelében működő Állami Felsőkereskedelmi iskolai Tanárvizsgáló-Bizottság tárgyában külön Szabályzat intézkedik.

4. §. A bizottság elnöke (akadályoztatása esetén az alelnök, illetőleg alelnökök egyike) elnököl a bizottság értekezletein és a vizsgálatokon; az elnök, illetőleg az ügyvezető alelnök vezeti a bizottság adminisztratív ügyeit, s főlügyelete alatt van a bizottság adminisztratív szervezete. Az elnök, illetőleg az ügyvezető alelnök minden tanév végén jelentést tesz a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a bizottságnak lefolyt évi működéséről.

III. A vizsgálat fokai.

5. §. A tanári vizsgálat a következő három fokból áll:

- a) alapvizsgálat,
- b) szakvizsgálat,
- c) pedagógiai vizsgálat.

A vizsgálatok írásbeliek és szóbeliek. Kiterjednek:

a) a) a magyar irodalomtörténetre (főtekintettel az újabbkori nagy írókra), kapcsolatban a magyar művelődés történetével; β) a lélektanra, a logikára, az etikára és a filozófia történetére; γ) a neveléstanra, gyakorlati módszertanra, iskolai szervezettanra és ezek történetére;

b) a jelöltnek német vagy francia vagy angol vagy olasz nyelvismeretére;

c) a jelölt szaktárgyaira és tanításuk módszerére.

III. A vizsgálati szakcsoportok.

6. §. Minden vizsgálatra jelentkezőtől az alább felsorolt szakcsoportok szerint legalább is két szaktárgyból az ismereteknek oly mértéke kívántatik, amely az ezen szabályzathoz csatolt részletes követelmények szerint az egész középiskolában való tanításra képesít.

A szakcsoportok a következők:

Magyar és német nyelv s irodalom.

Magyar és francia nyelv s irodalom.

Magyar és angol nyelv s irodalom.

Magyar és latin nyelv s irodalom.

Görög és latin nyelv s irodalom.

Latin és német nyelv s irodalom.

Latin és angol nyelv s irodalom.
Latin és olasz nyelv s irodalom.
Német és francia nyelv s irodalom.
Német és angol nyelv s irodalom.
Német és olasz nyelv s irodalom.
Francia és latin nyelv s irodalom.
Angol és francia nyelv s irodalom.
Olasz és francia nyelv s irodalom.
Történelem és latin nyelv s irodalom.
Történelem és földrajz.
Földrajz és természettudomány.
Természettudomány és kémia.
Mennyiségtan és természettudomány.
Természettudomány és kémia.
Mennyiségtan és ábrázoló geometria.

Tekintettel a nem-magyar tannyelvű középiskolákra, a fönnebbi csoportokban a magyar nyelv és irodalom helyébe léphet mint szaktárgy valamely idegen tannyelv és irodalom, sőt e nyelvek és irodalmak bármelyike a magyarral is alkothat szakcsoportot. Azonban, ha ilyen képesítéssel bíró tanár oly középiskolában akar tanítani, amelyben e nyelv és irodalom nem tanítatik, még egy harmadik tárgyból is köteles vizsgálatot tenni.

Minden jelölt még egy harmadik szaktárgyból is tehet vizsgálatot. Harmadik tárgyat főleg rokon tárgy választandó, de választható a filozófia és nyelvi vagy történelmi szakosok részéről a művészettörténet is. A filozófia és a művészettörténet csak harmadik szaktárgyat szerepelhet, tehát egy másik szaktárggyal szakcsoportot nem alkothat.

Ha a jelölt a harmadik tárgyból való vizsgálatot az első két tárgy szak- vagy pedagógiai vizsgálata alkalmával vagy ezek után teszi, a már teljesített vizsgálati követelemények elhagyásával a vizsgálati fokok összevonhatók.

Ha a jelölt harmadik tárgyat olyat választ, amelyből megfelelő egyetemi tanulmányokat nem igazol, abból vizsgálatra irodalmi működése alapján szoros kivételképen hosszabb középiskolai gyakorlat alapján bocsátható.

IV. A vizsgálatra jelentkezés.

7. §. A vizsgálatra bocsátásért a folyamodványok a bizottság elnökségéhez nyújtandók be. Szükség esetén a személyazonosság igazolandó.

8. §. A folyamodványhoz a vizsgálat foka szerint melléklendő:

A) Az alapvizsgálatra jelentkezéskor:

a) A születési bizonyítvány.

b) Hatósági orvosi bizonyítvány, amely igazolja, hogy a folyamodónak nincs olyan testi hibája, amely a tanári hivatás teljesítésére alkalmatlanná teszi.

c) Az érettségi bizonyítvány. — Ha a folyamodó nem tanult a középiskolában latin vagy görög nyelvet, de az érettségi vizsgálat után a latinból, illetőleg a görögből is tett pótló vizsgálatot, ezen vizsgálatról szóló bizonyítványa is melléklendő. Görög és latin nyelvi szakcsoportot csak az a tanárjelölt választhat, akinek gimnáziumi vagy leánygimnáziumi érettségi bizonyítványa van. Akik a latint nem a göröggel csoportosítják, s a görögből nincsen érettségi vizsgálatuk, kötelesek egyetemi tanulmányaik alatt a tanárképzőintézetben legalább négy féléven át a görögből az e célra tartott előadásokat hallgatni s idevágó görög nyelvi alapismereteikről számot adni tartoznak. Akik latin és görög nyelvi középiskolai tanulmányokat nem tudnak igazolni, ha modern nyelvi és irodalmi vagy történelmi szakból óhajtanak képesítést szerezni, akkor egyetemi tanulmányaik alatt a tanárképzőintézetben legalább négy féléven át a latinból, ha pedig a filozófiából és a művészettörténetből, mint harmadik szaktárgyból óhajtanak képesítést szerezni, akkor négy féléven át a latinból és a görögből az e célra tartott előadásokat hallgatni s idevágó ismereteikről külön beszámolni tartoznak (l. 18. §.).

d) Leckekönyv (index) és tanárképzőintézeti jelentéskönyv, amely bizonyítja, hogy a folyamodó valamelyik magyar tudományegyetem bölcsészettudományi

(bölcészeti, nyelv- és történettudományi, illetőleg mennyiségtan-természettudományi) karán mint rendszeres hallgató és mint az egyetem mellett fennálló tanárképzőintézet tagja már legalább három félévben folytatott tanulmányokat s a negyedikre beiratkozott. Az alapvizsgálat tehát a negyedik tanulmányi félév végén, de még a félév szabályszerű lezárása előtt tehető le. A tudományegyetemi előadások kiegészítésére műegyetemi előadások is szolgálhatnak. A folyamodó tartozik igazolni, hogy ez idő alatt a) saját szakja valamennyi részlettárgyából minden félévben legalább egy-egy főkollégiumot, b) magyar irodalomtörténetet és magyar művelődéstörténetet, c) az 5. §. a) b) pontjában előírt filozófiai tárgyak közül legalább hármat (lehetőleg lélektant, logikát és etikát) legalább egy-egy félévben hallgatott. A mennyiségtan szakosok két félévben heti 2—2 órában ábrázoló geometriai előadások hallgatását tartoznak igazolni. A természettan és természetrajz szakosok kötelesek két féléven át kémiát, a természettan szakosok pedig ugyancsak két félévben matematikát is hallgatni. A természettudományok hallgatói, kivéve a természettan szakos hallgatókat, szaktárgyaik minden részlettárgyából laboratóriumi gyakorlatot is tartoznak kimutatni, mégpedig: a kémia szakos hallgatók két félévi heti 10—10 órai, a természetrajz szakosok pedig az ásványtanból két félévi heti 6—6 órai ásvány meghatározási, a növénytanból két féléven át heti 4—4 órában növénysejt- és szövettani, egy féléven át heti 2 órában növény-morfológiai, az állattanból két féléven át heti 4—4 órában állatbonctani és ugyancsak két féléven át heti 4—4 órában állatszövettani gyakorlatot tartoznak igazolni. A tanárképzőintézeti jelentkezőknek annak bizonyítására szolgál, hogy a folyamodó az első három félévben nemcsak rendszeresen látogatta a tanárképzőintézeti kötelező előadásokat, hanem legalább szaktárgyainak egy-egy főkollégiumából eredményesen kollokvált is, illetőleg a gyakorlati irányú kollégiumokban tevékenyen részt vett.

e) Nyugtatvány, amely a vizsgálati díj befizetését igazolja.

Jegyzet. a) Hogy más felsőiskolákon eltöltött tanulmányi idő az alapvizsgálatra beszámítható-e és mennyiben, azt — kivéve a külföldi tanulmányokat — a folyamodónak lecke-könyve vagy bizonyítványa alapján a tanárvizsgáló-bizottság elnöksége az alapvizsgálatra megszabott követelmények tekintetbe vételével esetről-esetre a maga hatáskörében állapítja meg. Külföldi tanulmányi félévek beszámításáról a tanárvizsgáló-bizottság meghallgatása után a vallás- és közoktatásügyi miniszter dönt.

b) Az alapvizsgálatra állóknak a vizsgálat folytatásához való joga az egyetemi tanulmányok megszakításától számított három esztendő múlva elévül.

c) Aki az alapvizsgálatról igazolatlanul elmarad, első alkalommal három hónapra, második alkalommal hat hónapra vették vissza. Vizsgálati díját mindkét esetben elveszti.

B) A szakvizsgálatra jelentkezéskor:

a) Az alapvizsgálatról szóló Értesítő.

b) Leckekönyv (index) és tanárképzőintézeti jelentkezőkönyv annak igazolására, hogy a folyamodó az alapvizsgálat letétele után valamelyik tudományegyetem bölcsészettudományi (bölcsezzet-, nyelv- és történettudományi, illetőleg mennyiség- és természettudományi) karán mint rendes hallgató és mint az egyetem mellett főnálló tanárképzőintézet tagja már legalább három félévi tanulmányt folytatott és a negyedikre is beiratkozott. A szakvizsgálat tehát az alapvizsgálat után számított negyedik tanulmányi félév végén, de még a félév szabályszerű lezárása előtt tehető le. Tudományegyetemi előadások kiegészítésére műegyetemi előadások is szolgálhatnak. A folyamodó tartozik igazolni, hogy ez idő alatt a) saját szakja valamennyi részlettárgyából minden félévben legalább egy-egy főkollégiumot hallgatott vagy gyakorlatban részt vett, b) az 5. §. a) b) pontban előírt filozófiai tárgyak közül azokat, amelyeknek hallgatását az alapvizsgálatra jelentkezéskor még nem igazolta, hallgatta, c) nevelés- és oktatástani főkollégiumokat legalább két félévben, neveléstörténeti főkollégiumokat pedig legalább egy félévben hallgatott. Azok a jelöltek, akik a latin filológiát nem a göröggel csoportosítják, két félévben legalább egy-egy görög filológiai főkollégium hallgatását tartoznak igazolni. A latin, görög, német, francia, angol és olasz szakos tanár-

jelöltek legalább egy félévben indogermán összehasonlító nyelvészetet is tartoznak hallgatni. Aki a bölcsészet vagy magyar, német, francia, angol vagy olasz nyelv és irodalom avagy a történelem vagy a művészettörténet tanítására akar képesíttetni, tartozik még azt is kimutatni, hogy főiskolai tanulmányi ideje alatt az ógörög és a római irodalmat is tanulmányozta legalább egy-egy félévben. A mennyiségben és az ábrázoló-geometria szakosoknak legalább két félévben elméleti természettant is kell hallgatniok. A természettan szakosok tartoznak négy félévi laboratóriumi gyakorlatot igazolni, mégpedig úgy, hogy a négy félév közül kettőben műhelygyakorlatokat és középiskolai előadási kísérleti gyakorlatokat végeztek. A kémia-hallgatók két félévi heti 10—10 órás laboratóriumi gyakorlatot tartoznak igazolni. A természettan szakos hallgatók az ásványtanból két félévi heti 2—2 órás közettani gyakorlatot, a növénytanból két félévi heti 4—4 órás növényrendszertani gyakorlatot, az állattanból két félévi heti 4—4 órás állatrendszertani (mikro- és makroszkópiái) gyakorlatot tartoznak igazolni. A tanárképző-intézeti jelentkezőkönyv annak igazolására szolgál, hogy a folyamodó az alapvizsgálat után három félévben nemcsak rendszeren látogatta a tanárképző-intézeti kötelező előadásokat, hanem legalább szaktárgyainak egy-egy főkéllégiumából eredményesen kollokvált is, a gyakorlati irányú kollégiumokban pedig tevékenyen részt vett.

c) Életrajz annyi példányban, ahány házi dolgozatot tartozik a folyamodó benyújtani. Az életrajz a szakvizsgálatért való folyamodvány beadásáig terjed s magában foglalja a folyamodó tanulmányainak menetét, irányát és terjedelmét, nyelvismeretét és esetleg irodalmi működését.

d) Mindegyik szaktárgyból egy-egy házi dolgozat. Csak olvasható írással, tisztán és bekötve benyújtott dolgozatok fogadtatnak el. A legépebb házi dolgozatok helyesírási hibáiért és kiállításáért a jelölt felelős.

e) A folyamodó nyilatkozata (annyi példányban, ahány házi dolgozatot készít) arról, hogy házi dolgozatát maga, mások segítségével nélkül, pusztán a szaktanár út-

mutatása alapján és a dolgozatban felsorolt forrásmunkák fölhasználásával készítette.

f) Nyugtatvány, amely a vizsgálati díj befizetését igazolja.

J e g y z e t. a) Hogy más főiskolákon eltöltött tanulmányi idő a szakvizsgálatra beszámítható-e és mennyiben, azt — kivéve a külföldi tanulmányokat — a folyamodónak leckekönyve vagy bizonyítványa alapján a tanárvizsgálóbizottság elnöksége a szakvizsgálatokra megszabott követelmények tekintetbe vételével esetről-esetre a maga hatáskörében állapítja meg. Külföldi félévek beszámításáról a tanárvizsgálóbizottság meghallgatása után a vallás- és közoktatásügyi miniszter dönt.

b) Házdolgozat-tétel kitűzéséért az alapvizsgálat után bár mikor lehet, de legalább hat hónappal a szakvizsgálat előtt kell folyamodni az elnökséghez. Olyan tárgynál, amely részlettárgyakból áll, a jelölt bejelentheti, hogy melyik részlettárgyból óhajt házi dolgozatot készíteni.

c) A vizsgálatra állók joga a szakvizsgálatot illetően is elévülhet. Az elévülés időbeli határa a jelen szakasz B. b) pontjában megszabott négy félévi egyetemi és tanárképzőintézeti tanulmány befejezése után számított négy esztendőben állapítatik meg. E határidőn túl csak újabb két félévi egyetemi és tanárképzőintézeti tanulmány után tehető le a szakvizsgálat. Ily esetben a szakvizsgálat előtt több mint négy évvel kikért házdolgozat-tétel érvényben maradásáról a szaktanárok meghallgatásával az elnökség dönt.

d) A szakvizsgálatra bocsátás föltétele nem általában nyolc félévi, hanem az alapvizsgálat után igazolt négy félévi egyetemi és tanárképzőintézeti tanulmány. Aki tehát pl. tanulmányainak hetedik félévében teszi le az alapvizsgálatot, az csak a tizenegyedik félévben jelentkezhetik szakvizsgálatra.

e) Aki a szakvizsgálatról igazolatlanul elmarad, első alkalommal három hónapra, második alkalommal hat hónapra vettetik vissza. Vizsgálati díját mindkét esetben elveszti.

f) A szakvizsgálat azon állami középiskolai tanárvizsgálóbizottság előtt teendő le, amelynél az alapvizsgálat tétetett. Megokolt esetekben az első bizottság hozzájárulásával szoros kivételképen más bizottságnál is letehető a szakvizsgálat.

C) A pedagógiai vizsgálatra jelentkezéskor:

a) A szakvizsgálatról szóló Értesítő.

b) Leckekönyv (index) és tanárképzőintézeti jelentkezőkönyv annak bizonyítására, hogy a jelölt az alapvizsgálat után számított negyedik egyetemi és tanárképző-

intézeti félévet dékáni, illetőleg tanácstagi aláírással hitelesíttette. A lecke-könyvből és a tanárképző-intézeti jelentkező-könyvből ki kell tűnnie annak, hogy a jelölt a szabályzat 8. §-ának *A d)* és *B b)* pontjaiban előírt filozófiai és pedagógiai kollégiumokat hallgatta.

c) Bizonyítvány annak igazolására, hogy a jelölt szakvizsgálatának letétele után legalább egy évig mint gyakorló tanárjelölt tanítási gyakorlatot végzett. Ily gyakorlat csak nyilvános középiskolában, elsősorban valamelyik tanárképző-intézettel kapcsolatos gyakorló középiskolában szerzhető. Egyetem székhelyén működő nem tanárképző-intézeti középiskolában férfitanárjelöltek csak abban az esetben gyakorolhatnak, ha a tanárképző-intézeti gyakorló középiskolába a létszám betelése következtében nem voltak fölvehetők. A gyakorlat csak szeptember 1-én vagy február 1-én kezdődhetik. A nem-középiskolai tanítási gyakorlat, továbbá a magántanítás vagy nyilvános iskolába járó tanulóknak leckeórákra való előkészítése (korrepetitorság) nem vehető figyelembe.

d) Bizonyítvány arról, hogy a jelölt módszeres készülségről tanúskodó próbatanítást tartott. Ezt a bizonyítványt annak a nyilvános középiskolának az igazgatója állítja ki, amelyben a jelölt a gyakorlati évét eltöltötte.

e) Nyugtatvány a vizsgálati díj befizetéséről.

Jegyzet. a) A vizsgálattevés joga a pedagógiai vizsgálatnál is elévül, mégpedig — tekintet nélkül arra, hogy a jelölt mikor tette le a szakvizsgálatát — az utolsó egyetemi tanulmányi félév lezárásától számított öt év alatt. E határidőn túl csak a filozófiára és pedagógiára vonatkozó újabb félévi egyetemi tanulmány után tehető le a pedagógiai vizsgálat.

b) Aki a pedagógiai vizsgálatról igazolatlanul elmarad, első alkalommal három hónapra, második alkalommal hat hónapra vettetik vissza. Vizsgálati díját mindkét esetben elveszti.

c) A pedagógiai vizsgálatot a jelölt azon állami középiszkolai tanárvizsgálóbizottság előtt tartozik letenni, amelynél az alap- és a szakvizsgálatot tette. Megokolt esetekben az első bizottság hozzájárulásával szoros kivételképen más bizottságnál is letehető a pedagógiai vizsgálat.

9. §. A vizsgálatra bocsátásért való folyamodványhoz megkívánt okiratokat (az Értesítő kivételével) nem eredetiben, hanem hiteles másolatban kell beadni.

10. §. A más egyetemi karon vagy más tudományos főiskolán oklevelet szerzett hallgatók, ha középiskolai tanári képesítést óhajtanak szerezni, a következő tanulmányi kedvezményekben részesülnek:

a) Bármely vallású papok, kik theológiai tanulmányaikat a középiskolai érettségi vizsgálat letétele után kezdték meg és a bölcsészettudományi (illetőleg bölcsészeti, nyelv- és történettudományi vagy mennyiségtan-természettudományi) karra és a mellette fönnálló tanárképzőintézetbe a legalább négyéves theológiai tanfolyam befejezése után iratkoztak be, ha nyelvi-történelmi szakosak, tanulmányaik második, ha mennyiségtan-természettudományi szakosak, tanulmányaik harmadik feléve végén tehetnek alapvizsgálatot. Szakvizsgálatra a nyelvi-történelmi szakosak az alapvizsgálat után igazolt második, a mennyiségtan-természettudományi szakosak pedig az alapvizsgálat után igazolt harmadik tanulmányi felévén jelentkezhetnek.

b) Az Apponyi-kollégiumot végzett oklevelés tanítóképzőintézeti tanárok és tanárnők az érettségi vizsgálat letétele után igazolt egyévi bölcsészettudomány- (illetőleg bölcsészeti, nyelv- és történettudomány- vagy mennyiségtan-természettudomány-)kari és tanárképzőintézeti tanulmány alapján összevont középiskolai alap- és szakvizsgálatra bocsáthatók. Az alapvizsgálaton a magyar irodalomból zárthelyi írásbelit tartoznak tenni s a nem-magyar szakosok szóbelit is a nem-magyar szakosokra kötelező mértékben. Fölmentetnek azonban a szakvizsgálatkor azon tárgy zárthelyi írásbeli vizsgálata alól, amely tanítóképzőintézeti tanári oklevelükben főtárgyként szerepel. További kedvezményük, hogy az összevont alap- és szakvizsgálat sikeres megállása után az írásbeli vizsgálat mellőzésével középiskolai tanítási gyakorlat nélkül bármikor szóbeli pedagógiai vizsgálatra jelentkezhetnek. A pedagógiai vizsgálatnak a filozófiára vonatkozó része alól fölmenthetők s az oklevelükbe bejegyzendő osztályzatot a bizottság az egyetemi leckeönyvbe bejegyzett filozófiai, mégpedig heti 2—2 órás ethikai és filo-

zófia-történeti kollégiumok kollókviumi eredményéből és a pedagógiai érdemjegyből állapítja meg. A pedagógiából megtartandó szóbeli vizsgálat különösen a közép- és főiskolák szervezetére és történetére, a középiskolák tantervére, az utasításokra, a tanulmányi és fegyelmi rendre (rendtartás) terjeszkedik ki.

c) A polgáriskolai tanári oklevéllel bíró tanárjelöltek alapvizsgálatra az érettségi vizsgálat letevése után számított két félévi egyetemi tanulmány alapján bocsáthatók, a szakvizsgálaton azonban kedvezményben nem részesülhetnek.

d) Jogis vagy államtudományi doktorok a nyelvi és történelmi szakcsoporton két félévi bölcsészettudományis (illetőleg bölcsészeti, nyelv- és történettudományis)kari tanulmány alapján jelentkezhetnek alapvizsgálatra; szakvizsgálatot azonban csak az alapvizsgálatról számított negyedik félév végén tehetnek. A mennyiségtan-termeszettudományi szakcsoporton e jelöltek kedvezményben nem részesíthetők.

e) Az orvosdoktori oklevél csak a természettudományi szakcsoporton és csak az alapvizsgálaton jogosít két félévi tanulmány elengedésére.

f) Más főiskolát (műegyetem, állatorvosi főiskola stb.) végzetek tanulmányi kedvezményeit esetről-esetre az elnökség állapítja meg.

A tanulmányi kedvezményben részesülő hallgatók közül azokra nézve, akik latin, illetőleg latin és görög középiskolai tanulmányokat nem végeztek, a 8. §. A—c) pontjában előirt tanárképzőintézeti latin és görög nyelvi előadások szintén kötelezők.

Hogy a tanulmányi kedvezményben részesülő hallgatók milyen kollégiumok és gyakorlatok alól menthetők föl, azt a tanárvizsgálóbizottságok a maguk hatáskörében állapítják meg.

11. §. Vizsgálatra csak oly jelöltek bocsáttatnak, akiknek erkölcsi és hazafias magaviselete kifogás alá nem esik.

12. §. A vizsgálatra a jelölteket az elnökség hívja meg.

V. Vizsgálati eljárás és általános követelmények.

13. §. A tanári vizsgálatnak mind a három foka két részből áll: a) írásbeli vizsgálatból és b) szóbeli vizsgálatból. A szóbeli vizsgálat nyilvános.

14. §. Minden szóbeli vizsgálatról jegyzőkönyv készül, amelybe a vizsgálóbizottsági tagok beírják a jelölthöz intézett főkérdéseket és a vizsgálat eredményét.

A) Alapvizsgálat.

15. §. Az alapvizsgálati magyar írásbeli (zárthelyi) dolgozat tárgya a magyar irodalmi tanulmányok köréből tüzetik ki, tekintettel a szóbeli vizsgálat követelményeire (l. a Szabályzat 17. §-át a nem-magyar szakos tanárjelöltekre és a Függelék „Magyar nyelv és irodalom“ c. részét a magyar szaktárgyas tanárjelöltekre nézve). A tétel kidolgozásához semmiféle segédeszközt használni nem szabad. Bárminemű visszaélés a vizsgálatból való azonnali felüggesztést von maga után. A dolgozat elkészítésére az elnökségtől meghatározott napon hat órai idő engedtetik.

16. §. A szóbeli alapvizsgálaton megköveteltetik, hogy a jelölt legalább két középiskolai tantárgyban, amelyek egy-egy szakcsoportot alkotnak (v. ö. 6. §), olyfokú készültséget tanúsítson, amelyből kitűnjék, hogy a szoros értelemben vett középiskolai tananyag alapvető részeinek ismeretében tudományos jártassága van, későbbi tanulmányainak sikeres folytatására pedig kellő készültséget szerzett. (A részletes követelményeket l. a Függelékben.)

17. §. A szóbeli alapvizsgálaton minden szakcsoport jelöltjétől, akinek nem szakja a magyar nyelv és irodalom, még megfelelő magyar irodalmi ismeret kívántatik meg, nevezetesen a magyar irodalom fejlődésének ismerete ezen kereten belül mint főkövetelmény az újabbkori nagy írók (Csokonai, Berzsenyi, Kölcsey, Kisfaludy Sándor és Károly, Katona, Vörösmarty, Tompa, Petőfi, Arany, Jósika, Eötvös, Kemény, Jókai, Madách, Mikszáth, Gár

donyi, Herczeg) főbb műveinek olvasáson alapuló ismerete.

A nem-magyar szakos, de filológus tanárjelöltek a jelen szakaszban foglalt követelményeken kívül tartoznak ismerni, értelmezni és jellemezni tudni azokat az irodalmi irányokat és áramlatokat is, amelyek a magyar irodalom életében jelentkeztek és fejlődésére befolyással voltak (klasszicizmus, romanticizmus stb.), valamint be kell bizonyítaniok jártasságukat az irodalomtörténet ú. n. segédtudományáiban (stilisztika, retorika, verstan, poétika), és ismerniök kell az esztétika alapfogalmait.

18. §. A modern nyelvi és történelmi szakos tanárjelöltek, ha reáliskolát vagy leányliceumot végeztek, latin nyelvi alapismeretekről is tartoznak számot adni, latin nyelvi fordítási készségüket pedig abban az esetben is kötelesek igazolni, ha reálgimnáziumi vagy gimnáziumi vagy leánygimnáziumi érettségi vizsgálatot tettek. Akik a latint nem a göröggel csoportosítják, továbbá a filozófia és művészettörténet-szakosok, ha a görögből nincsen középiskolai érettségijük, görög nyelvi alapismeretekről is tartoznak számot adni. A történelem- vagy magyar-szakosok középkori latin történeti forrásmunkák, illetőleg irodalmi művek megértésének is kötelesek bizonyosságát adni.

19. §. A szóbeli alapvizsgálaton minden tanárjelölt, akinek szaktárgyai között nem szerepel a német vagy a francia, az angol vagy az olasz nyelv, igazolni tartozik azt, hogy ezek egyikét oly mértékben bírja, hogy szakjába vágó tudományos munkát megért és helyesen fordít.

20. §. Mindazok, akik valamely nem magyar tan nyelvű középiskolában akarnak tanítani, tartoznak az illető nyelv irodalmából (ha az nem szaktárgyuk) vagy az alapvizsgálaton, vagy külön kiegészítő vizsgálaton a nem-magyar szakos tanárjelöltek magyar irodalmi vizsgálatának megfelelő mértékben vizsgálatot tenni.

21. §. Azok a tanárjelöltek, akik természettudományi tárgyból vagy tárgyakból óhajtanak képesítést szerezni, az alapvizsgálaton a részletes követelményekben felsorolt elméleti tanulmányokon kívül az egyszerűbb kémiai, ásványtani, növénytani és állattani laboratóriumi gyakor-

latokban való jártasságuknak is tartoznak bizonyítékát adni. Azok, akik e gyakorlatokban való részvételt nem igazolnak, alapvizsgálatra nem bocsáthatók (l. 8. §. A, d).

22. §. A szóbeli vizsgálatot megelőzőleg az illető bizottság elnöke a zárthelyi dolgozat bírálata alapján megállapítja, hogy a jelölt szóbeli vizsgálatra bocsátható-e vagy nem.

23. §. A szóbeli vizsgálat megkezdése előtt a vizsgázók az elnöknél jelentkeznek, aki kihirdeti, hogy szóbeli vizsgálatra bocsáttatnak-e vagy nem.

24. §. Ha a magyar zárthelyi dolgozat, amelynek célja a jelölt irodalmi ismereteinek és fogalmazó képességének bemutatása, meg nem felel, a jelölt új írásbeli vizsgálatra három hó múlva jelentkezhetik.

25. §. A szóbeli alapvizsgálat egyszerre teendő le. Kivétel csak a természetrajzszakosoknál van, akik abban a kedvezményben részesülnek, hogy alapvizsgálatukat két részben teszik le, mégpedig az első jelentkezés alkalmával a magyar irodalomból, az állattanból és a növénytanból, a második jelentkezés alkalmával a többi hátralevő tárgyból. Aki a vizsgálat első részét a félév végén teszi, köteles a második részét a következő félév elején tenni, aki pedig a félév elején, köteles a másik részt ugyanabban a félévben letenni. A félévek beszámítására nézve a sikerült vizsgálatnál a vizsgálat első részének az időpontja a mérvadó. A két részben tett vizsgálatért csak egy vizsgálati díj és egy kezelési díj fizetendő.

26. §. A szóbeli vizsgálat tartama egész tárgyból legföllebb egy óra, részlettárgyból és a minden szakosra kötelező magyar irodalomból legföllebb fél óra.

27. §. A vizsgálat eredményét az elnök kihirdeti. Az alapvizsgálatról a vizsgálati eredmény fokozatát is (kitünő, dicséretes, jó, elégséges, elégtelen) föltüntető Értesítő állíttatik ki.

28. §. Az a jelölt, aki a szóbeli vizsgálaton csak egy tárgyból, illetőleg részlettárgyból találtatott hiányos készütségűnek, az ismétlés alkalmával csakis ebből az egy tárgyból, illetőleg részlettárgyból köteles szóbeli vizsgálatot tenni.

29. §. Aki a 6. §-ban felsorolt szakcsoportok egyik tárgyából hiányos készülségűnek találtatott, az illető tárgyból való vizsgálat ismétlésére hat hónap mulva bocsátható. Ha a jelölt olyan tárgyban, amely nem áll részlettárgyakból (pl. mennyiségtan), csak kisebbfokú készületlenséget árul el, amely rövidebb idő alatt is pótolható, a vizsgáló tanár javaslatára a bizottság kimondhatja, hogy vizsgálatát már három hónap mulva megismételheti. Ez a határozat a jegyzőkönyvbe beirandó.

30. §. Aki a minden nem-magyar szakos jelöltre nézve kötelező magyar irodalomból nem felelt meg, az három hónap mulva ismételhet. Ugyancsak három hónapra vettetik vissza az a jelölt, aki két vagy több részlettárgyból álló szaktárgynak egy részlettárgyából találtatott hiányos készülségűnek. Ha két részlettárgyból elégtelen az eredmény, akkor a jelölt ezen részlettárgyakból hat hónap mulva ismételhet. Egy egész szaktárgyból és egy másik szaktárgynak egy részlettárgyából, vagy egy egész szaktárgyból és a minden nem-magyar szakos jelöltre nézve kötelező magyar irodalomból való elégtelen készülség kilenc hónapra való visszavetést von maga után. Ha a jelölt készülsége két egész szaktárgyból vagy egy egész szaktárgyból és még legalább két részlettárgyból meg nem felelő, akkor egy év mulva bocsátható teljes ismétlő vizsgálatra.

Jegyzet. Részlettárgy az, amely másod- vagy harmadmagával alkot egy szakot a vizsgálat eredményét illetőleg, azaz amelynek eredményéből és a vele egy szakot alkotó más részlettárgy vagy részlettárgyak eredményéből együtt állapítandó meg a Szabályzat 6. §-ában felsorolt szakcsoportok egy-egy tárgyának az oklevélben föltüntetendő érdemjegye. Ilyen pl. a magyar, illetőleg a német nyelv és irodalom, a magyar és az egyetemes történelem, az állattan, a növénytan és az ásványtan stb., akár külön-külön, akár egy vizsgálójuk van.

31. §. Ha a jelölt zárthelyi dolgozata a szóbeli vizsgálat alapjául elfogadtatott, azonban a szóbelin a magyarból hiányos készülségűnek találtatik, akkor azt, hogy a vizsgálat ismétlésekor új írásbeli dolgozatot tartozik-e készíteni, a vizsgáló-bizottság határozza el, és ez a határozat a jegyzőkönyvbe bevezetetik.

32. §. A jelölt akkor is folytatja vizsgálatát, ha valamely egész tárgyból vagy részlettárgyból nem felelt meg. Ha a jelölt a szóbeli vizsgálat közben visszalép, mindazokból a tárgyakból elégtelennek minősítetik, amelyekből vizsgálatát nem kísérelte meg, hacsak a vizsgáló-bizottság meg nem állapítja és a jegyzőkönyvbe be nem véteti, hogy a visszalépésre elfogadható ok miatt kényszerült.

33. §. Ha a jelöltnek a 19. §-ban megkövetelt német, francia, angol vagy olasz nyelvtudása nem kielégítő. ismétlő vizsgálatra három hónap múlva jelentkezhetik. Ez az ismétlő vizsgálat legkésőbb egy évvel a szakvizsgálat előtt leteendő, tehát aki alapvizsgálata után két félév alatt e vizsgálaton nem felel meg, tanulmányi idővesztéséget szenved. Ugyanez áll a 18. §-ban meghatározott latin és görög nyelvi vizsgálatra is.

34. §. Az alapvizsgálat csak akkor tekintetik befejezettnek, ha a jelölt az előbbi §-ban említett nyelvből, illetőleg nyelvekből is megfelelt. Ha nem felelt meg, akkor az Értesítőben a vizsgálat befejezetlensége föltüntetendő.

35. §. Szaktárgyban és részlettárgyban vagy a nem-magyar szakosoktól megkövetelt magyar irodalmi ismeretekben való hiányos készség esetében az ismétlés csak két ízben engedtetik meg. Ha a másodszori ismétlés sem sikerül, a jelölt újabb két félévi egyetemi tanulmányra utasítatik, s ennek igazolása után az egész vizsgálatot tartozik ismételni. A nem-magyar szakosoknak elfogadott zárthelyi írásbeli és szóbeli magyar irodalmi vizsgálata azonban érvényben marad, vagyis annak ismétlésére nem köteleztetnek.

36. §. Csakis azok a jelöltek, akik az alapvizsgálaton kielégítő készségről tesznek tanúságot, tarthatnak igényt arra, hogy a szaktanulmányaik folytatása céljából valamely egyetemen és tanárképző-intézetben töltött további négy félév után szakvizsgálatra bocsáttassanak. Abban az esetben, ha a jelölt (akár mert egy részlettárgyból nem felelt meg, akár mert a bizottság úgy határozott) három hónap múlva tehet ismétlő vizsgálatot, már az alapvizsgálat első megkísérlésétől számított negyedik félévben

jelentkezhetik szakvizsgálatra, ha a három hónap leteltkor sikerrel állta meg ismétlő vizsgálatát.

B) Szakvizsgálat.

37. §. A szakvizsgálatra minden jelölt mindegyik szaktárgyából egy-egy házi dolgozatot egymaga és egészen önállóan tartozik készíteni, kivéve a természettant, amely tárgynál megengedhető, hogy a dolgozat elkészítéséhez, ha a tárgy természete megkívánja, a szükséges kísérleteket két jelölt, de több semmiesetre sem, végezhesse. Mindegyik házidolgozathoz a Szabályzat 8. §-ának B) e) pontjában megkövetelt nyilatkozatot kell mellékelni. Akinek dolgozatáról a szóbeli vizsgálat alkalmával kiderül, hogy nem a maga erejéből készítette, az a vizsgálat folytatásától eltiltatik. Ha ily visszaélés a vizsgálat befejezte vagy az oklevél kiadása után derül ki, a vizsgálat, illetőleg az oklevél érvénytelenné válik. Oly természettani házi dolgozatnál, amelynek kísérleti része végzésére két jelölt közreműködése kívánatos, ez külön fölemlítendő és mind a két jelölt külön dolgozatot készít.

38. §. A házidolgozatok tételét a jelölt kívánságának tekintetbe vételével az elnökségtől fölkért bizottsági tagok tűzik ki a Szabályzat 8. §-a B) pontjának b) jegyzetében megállapított eljárás szerint az alapvizsgálat után bármikor, de legalább hat hónappal a szakvizsgálat előtt. A jelölt tehát nem fordulhat egyenesen a vizsgáló-bizottság valamelyik tagjához tétel kitűzése végett, hanem az elnökségtől tartozik kérni a tételeket kitűző bizottsági tagok kijelölését. A bizottsági tagoktól írásban kitűzött tételeket a jelölt köteles az elnökségnél nyomban bejelenteni. Nyomtatásban megjelent dolgozat házidolgozatul elfogadható. Elfogadására nézve azonban a jelen § elején, illetőleg a 8. §. B) pontjának b) jegyzetében megállapított időben és módon az illető bizottsági tag döntése kérendő és az elnökségnél bejelentendő.

39. §. A házidolgozatoknak az a céljuk, hogy bennük a jelölt tárgyainak szakirodalmában való jártasságát, szakismereteinek színvonalát kimutassa. A dolgozatok-

ban pontosan megemlítendőek a fölhasznált források és segéd munkák. A dolgozatok kiállítására nézve l. a Szabályzat 8. §. B) d) pontját.

40. §. Azok a jelöltek, akik idegen (akár élő, akár klasszikus) nyelvekből óhajtanak képesítést szerezni, a nyelvben való jártasságukat házidolgozataikkal is igazolni tartoznak, ennél fogva élőnyelvi dolgozatuk egészen az illető nyelven írandó meg, a klasszika filológiai dolgozatoknak pedig, tehát mind a latin, mind pedig a görög tárgyúnak a tartalma foglalandó össze latin nyelven.

41. §. Az elnökséghez beadott házi dolgozatokat azok a vizsgáló-bizottsági tagok, akik a tételt kitűzték, bírálat alá veszik és róluk megokolt írásbeli jelentést tesznek.

42. §. Ha a házidolgozatok a követelményeknek megfelelnek, a jelöltet az elnökség a vizsgálatok folytatására, nevezetesen: zárthelyi dolgozatok készítésére és szóbeli vizsgálatokra hívja meg. A házidolgozatok meg nem feleléséről a jelöltet az elnökség hivatalosan értesíti.

43. §. A zárthelyi írásbeli vizsgálaton mindegyik szaktárgyból, illetőleg ha az részlettárgyakra oszlik, azokból a részlettárgyakból, amelyekből nem készítettett házidolgozat, egy-egy dolgozat készítendő. Ez alkalommal a latinból latin nyelven, az élő nyelvekből az illető nyelven írandók a dolgozatok. A természettudományokból a zárthelyi föladat a legszükségesebb laboratóriumi munkákban s a kísérletekben, mikroszkópi vizsgálatokban, illetőleg az állat-, növény- és ásványhatározásban való jártasság kipuhatólására is szolgálhat.

44. §. A zárthelyi dolgozatokhoz a logaritmuskönyv kivételével semmiféle segédeszköz használata sincs megengedve. Logaritmuskönyvet a szaktanár, esetleg az elnökség bocsát a vizsgálat tartamára a jelöltnek rendelkezésére. Bárminemű visszaélés a vizsgálatról való azonnali fölfüggesztést von maga után.

45. §. Egy-egy zárthelyi dolgozat elkészítésére az elnökségtől kitűzött napon hat órai idő engedtetik.

46. §. A zárthelyi dolgozatok célja meggyőződést szerezni arról, hogy a jelölt segédeszközök nélkül is ké-

pesze szakcsoportja tárgyaiban s azok egyes részleteiben megfelelő jártasságot fölmutatni.

47. §. Ha valamelyik házidolgozat vagy valamelyik zárthelyi dolgozat az e Szabályzat 6. §-ában fölsorolt szakcsoportok egy szaktárgyából, illetőleg a természetrajz egy vagy két részlettárgyából meg nem felelőnek ítéltett, a jelöltnek új házidolgozat benyújtására három hónap leteltével adatik alkalom, illetőleg három hó leteltével bocsáttatik új zárthelyi írásbeli vizsgálatra.

48. §. Ha a szakvizsgálati házi- vagy zárthelyi dolgozat egynél több szaktárgyból ítéltetik meg nem felelőnek, a jelölt hat hónap mulva nyujthat be újabb házidolgozatokat, illetőleg bocsáttatik újabb zárthelyi írásbeli vizsgálatra. Zárthelyi írásbeli szakvizsgálatra a jelölt csakis a házidolgozatok elfogadása után bocsátható.

49. §. A szóbeli vizsgálatot megelőzőleg az illető bizottság elnöke a zárthelyi dolgozatok bírálata alapján megállapítja, hogy a jelölt a vizsgálat szóbeli részére bocsátható-e vagy nem.

50. §. A szóbeli vizsgálat megkezdése előtt a vizsgázók az elnöknel jelentkeznek, aki kihirdeti, hogy szóbeli vizsgálatra bocsáttatnak-e vagy nem.

51. §. A szóbeli vizsgálat egyszerre teendő le. Kivételesen csak a természetrajz szakosoknál van, akik abban a kedvezményben részesülnek, hogy szakvizsgálatukat két részben teszik le, mégpedig az első jelentkezés alkalmával az állattanból és a növénytanból, a második jelentkezés alkalmával a többi hátralevő tárgyból. A házidolgozatok azonban az első jelentkezés alkalmával adandók be, de a zárthelyi írásbeli dolgozatok közül csak az készítenendő, amelyből a szóbeli történik. Aki a vizsgálat első részét a félév végén teszi, köteles a második részét a következő félév elején tenni, aki pedig a félév elején, köteles a második részt ugyanabban a félévben letenni. A félévek beszámítására a sikerült vizsgálatnál a vizsgálat első részének az időpontja a mérvadó. A két részben tett vizsgálatért csak egy vizsgálati díj és egy kezelési díj fizetendő.

52. §. A természetrajz szakos hallgatók az elfogadott zárthelyiek után, de a szóbeli vizsgálat előtt növényhatározásra jelentkezni tartoznak a kijelölt vizsgáló-bizottsági tagnál.

53. §. A szóbeli vizsgálatnak tartama egész tárgyból legföllebb egy, részlettárgyból legföllebb fél óra.

54. §. A szóbeli vizsgálatok élő nyelvekből az illető nyelven tartatnak, más tárgyakból magyar nyelven, de a latin szakos jelölt latin nyelvi beszédbeli képességének is tartozik bizonyítékát adni.

55. §. A jelölt akkor is folytatja vizsgálatát, ha valamely egész tárgyból vagy részlettárgyból nem felelt meg. Ha a jelölt szóbeli vizsgálat közben visszalép, mindazokból a tárgyakból elégtelennek minősítetik, amelyekből vizsgálatát nem kísérelte meg, hacsak a vizsgáló-bizottság meg nem állapítja és a jegyzőkönyvbe be nem véte, hogy a visszalépésre elfogadható ok miatt kényszerült.

56. §. A vizsgálat eredményét az elnök kihirdeti. A szakvizsgálatról a vizsgálati eredmény fokozatát is (ki-tűnő, dícséretes, jó, elégséges, elégtelen) föltüntető Értesítő állíttatik ki. A latin filológiát nem a göröggel csoportosító jelöltek szakvizsgálata csak akkor van befejezve, ha a rájuk nézve megszabott görög nyelvi követelményeknek is (1. a Függelék latin nyelv és irodalom c. részét a 40. lapon) megfeleltek. Görög nyelvi meg nem felelésük esetében az Értesítőben a vizsgálat befejezetlensége föltüntetendő.

57. §. Aki a 6. §-ban fölsorolt szakcsoportoknak csak az egyik tárgyából ítéltetett hiányos készültségűnek, az ismétlés alkalmával csakis ebből az egy tárgyból köteles szóbeli vizsgálatot tenni. Hogy ez ismétlő vizsgálaton az illető szaktárgyból a jelölt zárthelyi dolgozatot is tartozik-e készíteni, azt az illető bizottság határozza el. Egnél több szaktárgyból vagy egy szaktárgyból és egy részlettárgyból ítéltetvén elégtelen eredményűnek a vizsgálat, a zárthelyi dolgozatok is okvetlenül újból készítenők.

58. §. Aki a 6. §-ban fölsorolt szakcsoportok egyik tárgyából hiányos készültségűnek találtatott, az illető

tárgyból való vizsgálat ismétlésére hat hónap múlva bocsátható. Ha a jelölt olyan tárgyban, amely nem áll részlettagyából (pl. mennyiségtan), csak kisebbfokú készültséget árul el, amely rövidebb idő alatt is pótolható, a vizsgáló tanár javaslatára a bizottság kimondhatja, hogy vizsgálatát már három hónap múlva megismételheti. A bizottságnak ez a határozata a jegyzőkönyvbe beírandó. Ha egy szaktárgy több részlettagyból áll (l. 30. §.), és a jelölt egy részlettagyból találta hiányos készültségűnek, három hó múlva, ha két részlettagyból, illetőleg a természetrajz három részlettagyából hiányos készültségű, hat hónap múlva, ha egy egész szaktárgyból és egy másik szaktárgynak egy részlettagyából, 9 hónap múlva, ha egy egész szaktárgyból és még legalább két részlettagyból nem felel meg, egy év múlva bocsátható ismétlő vizsgálatra. A latin nyelvet nem a göröggel csoportosító jelöltek a rájuk nézve kötelező görög nyelvi vizsgálatot három hónap múlva ismételtetik meg.

59. §. Hiányos készültség esetében az ismétlés csak két ízben engedtetik meg. Ha a másodszeri ismétlés sem sikerül, a jelölt újabb két félévi egyetemi tanulmányra utasítatik s ennek igazolása után az egész zárthelyi írásbeli és szóbeli vizsgálatot tartozik ismételni.

60. §. Csak azok a jelöltek, akik a szakvizsgálaton kielégítő készültségről tesznek tanúságot, tarthatnak igényt arra, hogy a 8. §. C) pontjában megszabott föltételek teljesítése után pedagógiai vizsgálatra bocsáttassanak. Abban az esetben, ha a jelölt három hónapra vettetett vissza és a harmadik hónap végén meg is felel szakvizsgálatán, a sikertelenül megkísérelt és a sikerült vizsgálat közé eső három hónap a csak szeptember 1-én vagy február 1-én kezdődhető tanítási gyakorlata pedagógiai vizsgálatánál beszámítható. Azoknak a természetrajz szakosoknak, akik a félév végén sikerrel teszik le vizsgálatuk első felét és a második félvizsgálaton a következő félév elején megfelelnek, beszámítandó a két félvizsgálat közé eső tanítási gyakorlat.

C) Pedagógiai vizsgálat.

61. §. A tanári vizsgálat befejező foka a pedagógiai vizsgálat, amelyen a jelölt arról tesz tanúságot, hogy a lélektan, logika, ethika és pedagógia alapfogalmait ismeri, a pedagógia alapfogalmait a tanításban tudatosan alkalmazza, s megfelelő tájékozottsága van a filozófia és a pedagógia történetében, továbbá szaktárgyai módszerében és a középiskolai rendtartásban tájékozott.

62. §. A zárthelyi pedagógiai írásbeli dolgozat tárgya rendszerint a pedagógiából veendő, de vehető a filozófia köréből is. A tétel kidolgozásához semmiféle segédeszköz használni nem szabad. Bárminemű visszaélés a vizsgálatról való azonnali fölfüggesztést von maga után. Ha valakinek dolgozatáról a vizsgálat befejezte vagy az oklevél kiadása után derül ki, hogy nem a maga erejéből készítette, a vizsgálat, illetőleg az oklevél érvénytelenné válik. Az írásbeli dolgozat elkészítésére az elnökségtől kijelölt napon hat órai idő engedtetik.

63. §. A szóbeli vizsgálatot megelőzőleg az illető bizottság elnöke a zárthelyi dolgozat bírálata alapján megállapítja, hogy a jelölt szóbeli vizsgálatra bocsátható-e vagy nem.

64. §. A szóbeli vizsgálat megkezdése előtt a vizsgázók az elnöknel jelentkeznek, aki kihirdeti, hogy a szóbeli vizsgálatra bocsáttatnak-e vagy nem. Akinek a dolgozata meg nem felelőnek ítéltetik, az három hónap múlva jelentkezhetik új zárthelyi írásbeli vizsgálatra.

65. §. A szóbeli pedagógiai vizsgálat egyszerre teendő le. A szóbeli vizsgálat mindkét tárgyból együttvéve egy óráig tart.

66. §. A pedagógiai vizsgálat tárgya a filozófia és a pedagógia lévén, az a jelölt, aki filozófiából alap- és szakvizsgálatot tett, a pedagógiai vizsgálaton csak a pedagógiából vizsgálandó meg (l. a Függeléket). Filozófiai osztályzatul ily esetben az oklevélbe a filozófiai szakvizsgálat eredménye írandó be.

67. §. A vizsgálat eredményét az elnök kihirdeti, s ha a vizsgálat sikerült, a jelöltet szakcsoportja tantárgyai-

nak középiskolákban való tanítására képesítettnek nyilvánítja.

68. §. Az a jelölt, aki a szóbeli vizsgálaton csak az egyik tárgyból ítéltetett hiányos készülségűnek, csak ebből az egy tárgyból köteles ismétlő szóbeli vizsgálatot tenni.

69. §. Ha a jelölt a pedagógiai vizsgálaton az egyik tárgyból nem felelt meg, hat hónap mulva, ha egyikből sem felelt meg, egy év mulva ismételheti a vizsgálatot. Ha azonban az egyik tárgyban való készületlenség kisebb fokú, úgyhogy rövidebb idő alatt is pótolható, a vizsgáló tanár javaslatára a bizottság kimondhatja, hogy a jelölt a vizsgálatot már három hónap mulva megismételheti. A bizottságnak ez a határozata a jegyzőkönyvbe beírandó.

70. §. A jelölt akkor is folytatja a vizsgálatát, ha az egyik tárgyból nem felelt meg. Ha a jelölt szóbeli vizsgálat közben visszalép, a másik tárgyból is elégtelennek minősítetik, hacsak a vizsgáló-bizottság meg nem állapítja és a jegyzőkönyvbe be nem véteti, hogy a visszalépésre elfogadható ok miatt kényszerült.

71. §. Hiányos készülség esetében az ismétlés két ízben engedtetik meg. Ha a másodszori ismétlés sem sikerül, a jelölt filozófiai és pedagógiai ismereteinek pótlására legalább 10 órai hallgatás kötelezettségével újabb két félévi egyetemi tanulmányra utasítatik s ennek igazolása után a zárthelyi írásbelitől kezdve az egész vizsgálatot tartozik ismételni.

72. §. A képesített jelölt oklevelet kap, amelynek szövege a következő:

KÖZÉPISKOLAI TANÁRI OKLEVÉL.

Mi, a M. Kir. Állami Középiskolai Tanárvizsgáló-Bizottság Elnöke és vizsgáló tagjai bizonyítjuk, hogy.....
..... ki az évben.....
született, vallású és fölsőbb tanulmányait
..... végezte, előt-

tünk az 1924. évi XXVII. törvénycikk követelte képesítő vizsgálatot letette, mégpedig a következő eredménnyel:

I. A z a l a p v i z s g á l a t o n :

1. A magyar irodalomból.....
(esetleg más nyelvből és irodalomból).....
2. (Pl. mennyiségtanból)
3. (Pl. természettanból)eredménnyel.

II. A s z a k v i z s g á l a t o n :

1. (Pl. mennyiségtanból)
2. (Pl. természettanból)eredménnyel.

III. A p e d a g ó g i a i v i z s g á l a t o n :

1. A filozófiából
2. A pedagógiábóleredménnyel.

E vizsgálatok alapján mi
..... tannyelvű középiskolákban
való tanítására a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisz-
tertől ránk ruházott hatalomnál fogva képesítettnek nyil-
vánítjuk. Ennek hitelére ezt az oklevelet kiadtuk s a M.
Kir. Állami Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság pecsét-
jével és saját aláírásunkkal megerősítettük.

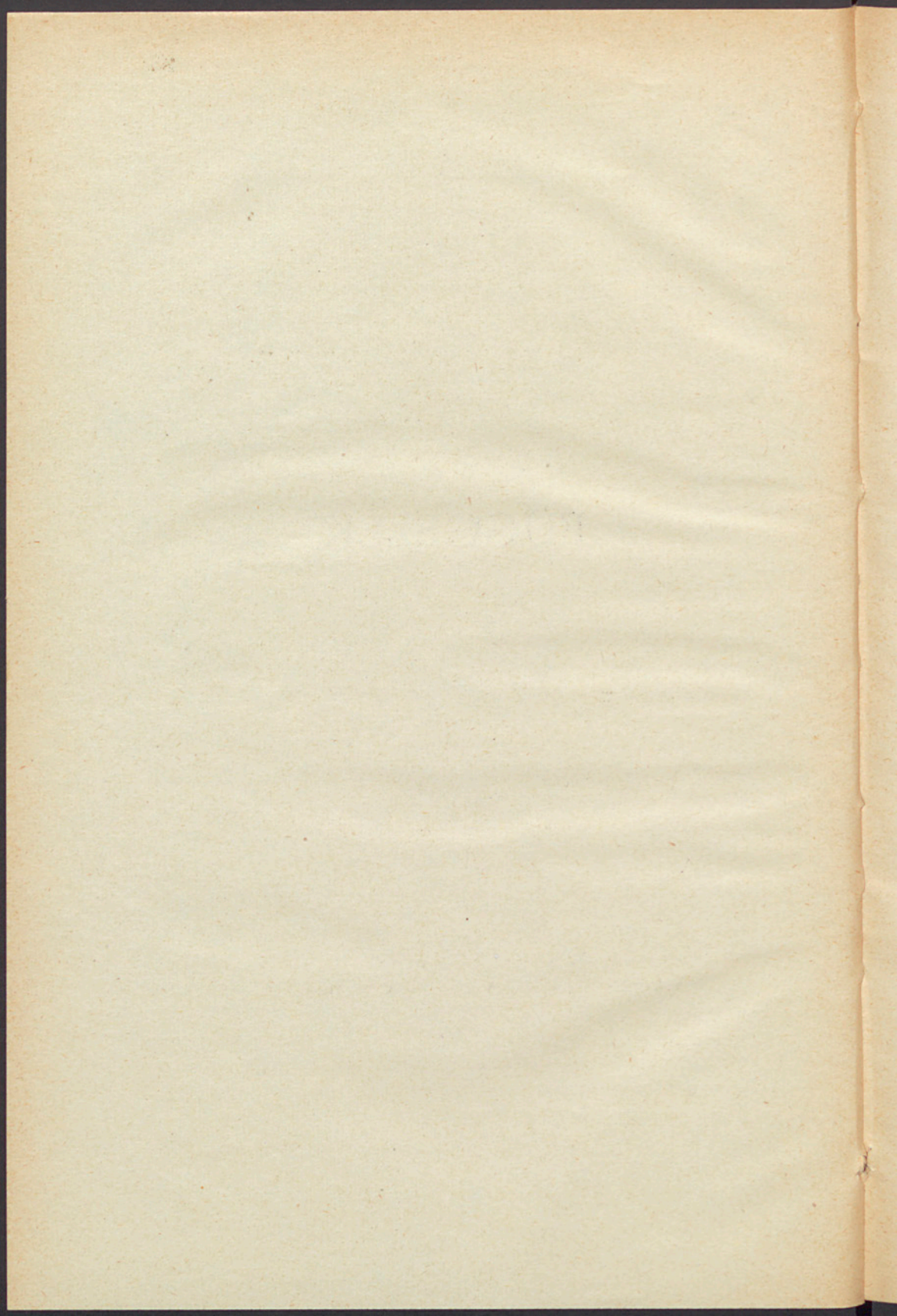
Kelt

..... P. H.
elnök. vizsgáló-bizottsági tagok.

73. §. A vizsgáló-bizottság pecsétje Magyarország cí-
merét ábrázolja ezzel a körirattal: „Budapesti (illetőleg
Debreceni, Szegedi, Pécsi) M. Kir. Állami Középiskolai
Tanárvizsgáló Bizottság.“

74. §. Egyéb tekintetben az 1924. évi XI. és XXVII.,
továbbá az 1926. évi XXIV. tc. megfelelő §-ai irányadók.

FÜGGELÉK

VIZSGÁLATI KÖVETELMÉNYEK.

I. Általános alapvizsgálati követelmények a nyelvi és irodalmi szakosok számára.

1. Tájékozottság az általános nyelvtudomány alapismereteiben.

Főbb pontok: a nyelv mivolta; nyelv és gondolkodás; hangképzés (fonétikai alapismeretek); hangváltozás; analogia, népetimológia, jelentésváltozás, elavulás, elszigetelődés; a szó, a mondat, a nyelv eredetéről szóló elméletek; a nyelvrokonság fogalma, a nyelvek osztályozása; a nyelvtudomány feladata és módszere; a nyelvtudomány történetének főmozzanatai.

2. Stilisztika, retorika és poétika.

I. *Stilisztika*. 1. A stílus nyelvi tényezői. Nyelvhelyesség. Purizmus és internacionalizmus. Irodalmi nyelv, köznyelv, tájnyelv. Nyelvújítás. 2. A stílus esztétikai tényezői. A stílus érzelmi elemei. (Erősítés, nagyítás, túlzás. Enyhítés. Eufémizmus és kakofémizmus. Lelkesség, érzelmesség. Húmor és irónia.) A stílus művésziessége. (Megérzékítés és megelevenítés. Szemléletesség és hangulatosság. Változatosság, jellemzetesség, eredetiség.) A próza ritmusa. A képes beszéd. (A trópusok és figurák klasszikus hagyománya.)

II. *Retorika*. A prózai műfajok elmélete. Az anyaggyűjtés, elrendezés, előadás. (Az inventio, dispositio és elocutio tana.) Az előadás formái. (Elbeszélés, leírás, értekezés; párbeszédes és levélalak.) A történetírás és a szónoklat műfajai s főbb képviselői az antik és az újabb irodalomban.

III. *Poétika*. 1. A költői műfajok elmélete és történetének a kiválóbb világirodalmi példákon alapuló ismerete. 2. Esztétikai alapfogalmak. (Esztétikai jelenségek és kategóriák. A szép és fajtái. Tragikum és komikum. A költői képzelet és leírás. A művészetek; rendszerük. Alkotás és szemlélet. Értékelés.)

IV. Verstan.

II. Magyar nyelv és irodalom.

A) Magyar nyelvészet.

1. Alapvizsgálat.

 Az általános követelményeket l. a 29. lapon.

A magyar nyelv rokonai. — A finnugor nyelvek és népek. — Finn nyelvtan, szövegfordítás és elemzés. — Általános hangtan (fonétika). — Rendszeres magyar nyelvtan (a középiskolai anyag). — Nyelvemlékek.

2. Szakvizsgálat.

Történeti magyar nyelvtan (a régi magyar nyelv, a nyelvjárások és a rokon nyelvek alapján). — A magyar nyelv jövevényszavai. — A nyelvjárások. — A nyelvújítás. — Idegenszerűségek és a helyes magyarság. — A magyar és a finnugor nyelvészet története. — A fontosabb nyelvészeti munkák és folyóiratok ismerete.

B) Magyar irodalom.

1. Alapvizsgálat.

 Az általános követelményeket l. a 29. lapon.

a) *A magyar művelődés és irodalom története 1800-ig.*

1. *Pogány-kor*. A magyar nemzet eredete és őstörténete. Közintézmények: politikai és hadi szervezet. Nyelv, írás és vallás. Az ősmondák: hún és magyar mondák; följegyzőik, a krónikák (*Anonymus*,¹ *Kézai*, *Bécsi Krónika*. *Thuróczi*) és magyarázóik (Toldy, Arany, Hunfalvy,

¹ A dült betűvel szedett címek és nevek azt jelentik, hogy az illető műnek vagy az illető író egész munkásságának olvasáson alapuló ismerete megkívántatik.

Heinrich, Petz, Bleyer, Riedl, Gombocz, Hóman). Énekmondók.

2. *Keresztény középkor.* A kereszténység befogadása és hatása. A dinasztíák és hatásuk művelődési életünkre: az Árpádok, Anjouk, Hunyadiak és Jagellók. A középkori művelődés és a humanizmus. Az államélet nevezetesebb mozzanatai a külső és belső viszonyokban. A vallásos élet.

Iskolák: egyetemek, közép- és alsó-intézetek. Könyvtárak s a könyvnyomtatás kezdete. Képzőművészetek: ókeresztény, román és gót emlékek. A magyar nyelv ügye.

A magyar nyelv legrégebb emlékei: tihanyi alapító oklevél, *Halotti Beszéd*, *Ó-magyar Mária-siralom*, *Gyulafehérvári sorok*, *Königsbergi töredékek*. Nevezetesebb kódexek. Legendák és példák: *Barlám*, *Elek*, *Margit*, *Katalin*, *Három köröstyény leány*. Egyházi és világi költészet: *Régi magyar költők tára I.* Történetírás. Humanisták Mátyás és a Jagellók korában.

3. *Protestáns kor.* Közviszonyok. A protestantizmus elterjedése és hatása a közműveltségre. Az ország megoszlása és ennek befolyása a nemzeti életre. Az államélet főbb mozzanatai.

Iskolaügy: a protestáns iskolák s a jezsuiták tanintézetei és tanmódszere. Könyvtárak és könyvnyomtatás. Képzőművészetek: a renaissance-emlékek. A magyar nyelv ügye.

Vallási és tanító irodalom. A líra: tanító és feddő-költészet, a halál énekei, a házaselet énekei (*a jellemzőbb darabok*, *Balassi Bálint*). Széppróza: mesék (*Heltai néhány meséje*), népkönyvek (*Salamon és Markalf*), Ponciniánus. A verses epika: Tinódi (*Erdélyi história*, *Budai Ali basa históriája*) és a históriás énekek (*Pannóniai ének*.) Széphistóriák (*Argirus*, *Voltér*, *Euryalus*, *Toldi*, *Szilágyi és Hajmási*.) A dráma kezdete (*Sztárai drámái*, *Balassi-komédia*). Történetírás.

4. *A katolikus visszahatás kora.* A magyar- és erdélyországi államélet nevezetesebb mozzanatai és irányai. A katolikus és protestáns egyház, az ellenreformáció. A nemzeti- és vallásháborúk befolyása a művelődés ügyére. A magyar nyelv ügye: Apácai.

Iskolák: az egyetemek és akadémiák nevezetesebb tanáraikkal és tanmódjukkal. A könyvtárak és könyvnyomtatás. Képzőművészetek.

Vallási irodalom: Pázmány (*részletek a Kalauzból, néhány prédikációja*), Szenci Molnár (*szébb zsoltárok*) és körük. Történet- és emlékirók. Epikai költészet: Zrinyi, Gyöngyösi, (*Murányi Vénus és Kemény János*) és követőik. Főrangú lírikusok: Beniczki, Rimai stb. Széppróza: Fortunátus, *Szép Magelona*, *Horologium Turcicum*, Hármaskönyv története, (*Példabeszédek*). A dráma (*Comico-tragédia*, 1646.) *Kuruc költészet*. A költői és prózai stílus fejlődése.

5. *A hanyatlás kora*. A magyar művelődés és politika átalakulása Mária Terézia alatt. A magyar nyelv a köz- és magánéletben. A tanítás ügye. Képzőművészetek: a barokkstil és emlékei.

Magyar történet- és emlékirók: Cserei, Apor (*Metamorphosis*), Mikes (*Törökországi levelek*). Latin történeti irodalom: Bél Mátyás, Pray, Katona. Költészet: *Amade* és *Faludi*. Verses epika (Cziráki-eposz, Florinda, Vida). Iskolai dráma: Faludi (*Constantinus*), a szerzetes rendek drámái (*egy pálos-vígjáték, Rusticus imperans*), református iskolai drámák (*egy komoly színmű és egy vígjáték*). A prózai stílus fejlődése (Faludi).

6. *A feléledés kora 1800-ig*. A nemzetiség ügye II. József alatt. Az 1790-iki mozgalom politikai és művelődési eredménye. Az irodalom hatása a politikai életre. Művelődési mozzanatok: iskolák, hírlapok és folyóiratok, színészet, akadémiái tervek, Kazinczy pályája fogságáig.

a) A franciások, deákosok, magyarosok és németesek költői és prózaírói: Bessenyei (*Agis és Filozófus*), Anyos. Dugonics (*Etelka és egy dráma*). Gvadányi (*Peleskei nótárius*). Fazekas (*Ludas Matyi*). Önálló egyéniségek: Csokonai (*lírása és epikája*) és Kármán (*eredeti művei*). Nyelvészet- és történetírás: Révai, Verseghy, Virág. A felvilágosodás irodalma.

b) Az egyes írók kritikai kiadásainak s a gyűjteményes kiadásoknak (Régi Magyar Költők Tára, Nyelvemléktár stb.) ismerete; tájékozottság az írókra vonatkozó irodalomban.

c) Beható foglalkozás egy e korból való tetszés szerint választott gazdagabb munkásságú író életével, működésével és a reá vonatkozó irodalommal.

d) A 29. lapon közölt általános ismereteken kívül különösen: 1. A magyar stílus jellemző sajátosságai. A helyes magyarság problémái. (Az idegen szavak kérdése. Germanizmus, latinizmus, provincializmus.) A nyelvújítás. Szinonimák, szólások, mondatszerkesztés. 2. A magyar verstan fejlődése és főbb képviselői (Arany, Négyesy, Horváth János).

C) Magyar irodalom

nem magyar szakosok részére.

A szóbeli alapvizsgálaton minden szakcsoport jelöltjétől, akinek nem szakja a magyar nyelv és irodalom, még megfelelő magyar irodalmi ismeret kívántatik meg, nevezetesen a magyar irodalom fejlődésének ismerete s ezen kereten belül mint főkövetelmény az újabbkori nagyírók (Csokonai, Berzsenyi, Kölcsey, Kisfaludy Sándor és Károly, Katona, Vörösmarty, Tompa, Petőfi, Arany, Jósika, Eötvös, Kemény, Jókai, Madách, Mikszáth, Gárdonyi, Herczeg) főbb műveinek olvasáson alapuló ismerete.

A nem-magyar szakos, de filológus tanárjelöltek a jelen szakaszban foglalt követelményeken kívül tartoznak ismerni, értelmezni és jellemezni tudni azokat az irodalmi irányokat és áramlatokat is, amelyek a magyar irodalom életében jelentkeztek és fejlődésére befolyással voltak (klasszicizmus, romanticizmus stb.), valamint be kell bizonyítaniuk jártasságukat az irodalomtörténet ú. n. segédtudományaiban (stilisztika, retorika, verstan, poétika), és ismerniök kell az esztétika alapfogalmait.

Minden szakcsoport jelöltjétől pedig különösen megkívántatik a magyar stílus szabatos tudása, a kifogástalan fogalmazás, a nyelvhelyesség és nyelvtisztaság, az idegenszerűségek (germanizmus, latinizmus stb.) ismerete s a magyar nyelv gondolati és érzelmi kifejezésmódjában való jártasság.

2. Szakvizsgálat.

a) Az alapvizsgálat anyagán és követelményein kívül (l. b) pontot) a XIX. századbeli magyar művelődés és irodalom fejlődésének beható (a nevezetesebb költői, történeti és szónoki művek olvasásán alapuló) ismerete.

1. *A feléledés kora 1800-tól.* Ferenc király abszolutizmusa. A francia háborúk és a szent szövetség. Az irodalom mint a politikai mozgalmak előkészítője. Művelődési mozzanatok: iskolaügy, újságok, színészet, a Nemzeti Múzeum és az Akadémia megalapítása. Kazinczy levelezése mint e korszak leggazdagabb közművelődési és irodalmi forrásmunkája.

Kazinczy (*versei és Pályám emlékezete*) és köre. A nyelvújítási harc. Kisfaludy Sándor (*Himfy, az első három rege* és a *Viola és Pipacs; Dárday ház*). Berzsenyi (*versei*). Kölcsey (*versek, bírálatok, [két szónoki műve, Nemzeti hagyományok]*). Tudományos irodalom.

2. *A reform-kor (1820—1849).* Nevezetesebb politikai és művelődési mozzanatok a szabadságharcig. Az irodalom hatása a közéletre: a magyar nyelv térfoglalása. Az Aurora és az Athenaeum. Az Akadémia története. Iskolák és kiválóbb közintézetek. Folyóiratok és a hirlap-irodalom. A Nemzeti Színház.

Kisfaludy Károly (*versei, Iréne, két vígjátéka, víg elbeszélései*), köre és iskolája, Katona és a *Bánk bán*. Fáy. Vörösmarty (*versei, Zalán futása, Két szomszédvár, Tündérvölgy, egy tragédia, Csongor és Tünde*). Czuczor (*Botond*) és Garay; Bajza, Toldy. A népköltés és hatása: Erdélyi János. Politikai irodalom és szónoklat: Széchenyi (*Hitel*), Kossuth (*A nemzeti védelemről*). A regény: Jósika (*Abafi, Csehek*). Eötvös (*Falu jegyzője és még egy regénye*). A romantikus dráma. (Teleki: *Kegyenc*, Czakó: *Kalmár és tengerész* vagy *Végrendelet*). A líra: *Petőfi*. Történetírás. Nyelvészeti irodalom; nagy utazók.

3. *Az abszolutizmus és a kiegyezés kora a millenniumig (1849—1896).* Az önkényuralom, a kiegyezés; nemzetünk politikai és gazdasági megerősödése. Művelődési tényezők.

Tompa (versei). Arany (költeményei mind, jelentősebb prózai dolgozatai is). Arany köre és követői, Petőfi utánzói. Erősebb egyéniségek: Gyulai mint költő, tudós és kritikus (*Vörösmarty életrajza, Petőfi, Lirai költészetünk, Emlékbeszéd*). Vajda János, Reviczky, Kiss József, Endrődi, Abrányi, Vargha Gyula. A regény: Kemény (*két regénye*). Jókai (*Egy magyar nábob, Kárpáthy Zoltán, Az új földesúr, Sárga rózsa, Népvilág*). Mikszáth (*két regénye, A jó palócok vagy A tót atyafiak, Az apró gentry és a nép*). A kor nevezetesebb regényíróitól (Vas Gereben, Pálffy, Tolnai) egy-egy regény. A dráma: Szigligeti (*Trónkereső, Liliomfi, egy vígjáték, egy népszínmű*), Szigeti, Madách (*Az ember tragédiája*), Toldy István, Tóth Kálmán (*A király házasodik*). Az új romantikus dráma: Rákosi (*Aesopus vagy A szerelem iskolája*), Dóczy (*Csók*), Csiky (*egy társadalmi drámája és egy vígjátéka*). A népszínmű: Tóth Ede (*Falu rossza*), Csepreghy (*Piros bugyelláris*). Történetírás: Szalay László, Horváth Mihály. Politikai szónoklat: Deák (*a két felirati beszéd*). A magyar műszellem bűvarai (Salamon Ferenc). A nyelvtudomány haladása, nagy utazók (Reguly). A műfordítás története. A magyar népköltés: betlehemes játékok, regös énekek, balladák, dalok és mesék; a kiválóbb gyűjtemények.

4. *A legújabb kor irodalmának áttekintése.*

b) *A magyar irodalomtörténetírás története.*

A magyar irodalomtörténet forrásai és módszerei. Tájékozottság a bibliografiai munkákban és összeállításokban: Szabó Károly, Petrik, Kiszlingstein művei, Szinnyei Magyar Írók, Hirlapok és Folyóiratok Repertórium, Hellebrant évenkénti repertórium. A szakfolyóiratok ismerete (Figyelő, Irodalomtörténeti Közlemények, Irodalomtörténet, Budapesti Szemle, Egyetemes Philológiai Közölny, Erdélyi Múzeum, Akadémiai Értesítő, Magyar Könyvszemle).

c) Beható foglalkozás egy tetszés szerint választott gazdagabb munkásságú XIX. századi író életével, működésével és a reávonatkozó irodalommal.

III. Görög nyelv és irodalom.

I. Alapvizsgálat.

➤ Az általános követelményeket I. a 29. lapon.

a) Egyszerű magyar szövegnek görögre (attikai prózára) való fordítása. Görög szövegnek diktálás után való leírása.

Görög nyelvtan (középiskolai anyag).

b) *Auctorok*: HOMEROS egyik eposza. Szemelvények a régi elegia-költőkből. HERODOTOSból a perzsa háborúkról szóló könyvek. PLATONból Apologia, Kriton, Euthyphron. XENOPHON Anabasis I—IV és Memorabilia.

c) A *görög történelem* áttekintése a legrégebb kortól Kr. e. 146-ig. (Bevezetésül: krétai és mykeni korszak. Dór vándorlás. Iónia s az ázsiai nagy birodalmak. Athén Solon alatt. Peisistratos. Kleisthenes. A perzsa háborúk. A pentekontaetia. Perikles. A peloponnesosi háború. Makedoniai Fülöp és Athén. Demosthenes. Nagy Sándor. A diadochosok.)

d) *A görög-lakta föld földrajza*, amennyiben az írók magyarázatához szükséges.

II. Szakvizsgálat.

a) *Görög nyelvtan*, tekintettel az összehasonlító és történeti nyelvészetre is. (Fonétikai alapfogalmak. Az indogermán nyelvek felosztása. A görög nyelvnek és dialektusainak, különösen az irodalmiaknak, jellemző sajátosságai. Írás és kiejtés. A legfontosabb hangtani jelenségek és törvények. Alaktan. Mondattan.)

b) *Auctorok*: HOMEROS két eposzának teljes ismerete alaki és tárgyi tekintetben. Szemelvények a dal-, kardal- és idillköltészetből (PINDAROS, THEOKRITOS néhány költeménye). AISCHYLOS: Oresteia. SOPHOKLES: Antigone, Elektra, Oidipus király. EURIPIDES két darabja (pl. Hippolytos, Alkestis, Medeia, Elektra, Iphigenia Taurica). ARISTOPHANES egy darabja (pl. Madarak, Felhők, Békák). — HERODOTOS I., II., IV. könyve. THUKYDIDES, I. 1—23. Perikles halotti beszéde. A szicíliai hadjárat. LYSIAS és ISOKRATES egy-egy beszéde. DEMOSTHENES: A koszorúról. PLATON: Gorgias,

Symposion, Phaidon, Politeia. — Kívántatik továbbá valamennyi, a gimnáziumban olvasott auctororrészlet ismerete.

Az itt felsorolt, eredetiben olvasandó műveken kívül legalább fordításból kell ismernie a jelöltnek a három nagy tragikus többi műveit, ARISTOPHANEST, HERODOTOST, THUKYDIDEST, PLATON Phaidros-át, Theaitetos-át, Sophistes-ét, Philebos-át, DEMOSTHENES legfontosabb beszédeit, ARISTOTELES poétikáját, politikáját, PLUTARCHOS néhány életrajzát.

c) A görög irodalom története. (Monda és eposz. A homerosi költemények szerkezetének és szerzőségének problémái. HESIODOS. Elegia és iambos. Dal és kardal. A tragédia eredete; a színpad és színpadi technika fejlődése. A három nagy tragikus. A komédia eredete. ARISTOPHANES. Az új komédia. MENANDROS. Az alexandriai költészet legfontosabb képviselői; eposz, tanköltemény, idill, epigramm. — A legrégebbi ión próza. HERODOTOS. A hippokratesi gyűjtemény. Az attikai próza kezdetei. THUKYDIDES, XENOPHON. Sophistika, retorika. LYSIAS, ISOKRATES. A politikai szónoklat. AISCHINES, DEMOSTHENES. A filozófia. PLATON műveinek hitelességére és kronológiájára vonatkozó legfontosabb vélemények. ARISTOTELES, THEOPHRASTOS. Az alexandriai kor prózai irodalma, különösen a tudományos irodalom. POLYBIOS, PLUTARCHOS, LUKIANOS.)

d) A görög művészet története (Archaeologia). (Kretamykeni művészet. Az építészet stílusai és főbb emlékei. Olympia, Delphi, Athén emlékei. A szobrászat főbb mesterei és emlékei. Fal- és edényfestés.)

e) *Allami intézmények* (államrégiségek). (Államformák: homerosi királyság, aristokratia és oligarchia, tyrannis, demokratia. Polgárok, jobbágyok, rabszolgák. Család, nemzetség, phratría, phyle. A község: falu, város. Gyarmatok. A spártai állam szervezete: királyok, ephorosok, gerusia, népgyűlés, hadsereg. Az athéni állam szervezete: archonok, areopag, soloni alkotmány, Kleisthenes reformja; társadalmi osztályok; főbb hivatalok; választás, sorsolás, dokimasia, euthynai; bule, ekklesia; törvényhozás és igazságszolgáltatás; hadsereg; pénzügy;

súlyok, mértékek; időszámítás.) *Magánélet* (magánrégiségek). (Homerosi és későbbi kori ház. Bútorok. Ruházat. Táplálkozás. Nevelés. Testedzés. Zene. Életpályák. Mesterségek. Temetkezés.)

f) *Vallás és kultusz. Mythologia.* (Primitív vallási képzetek. Szellemkultusz; totemizmus; animizmus. Istenek, herosok, démonok. Homerosi istenvilág. Mythos és kultusz. Áldozatok. Oltár, templom. Ünnepek. A főbb isten- és hősmondák ismerete.)

g) *Metrika.* (Alapfogalmak. Rhythmus, rhythmizomenon. Verslábak, sorok, strófák. A legfontosabb versformák és alkalmazásuk az irodalomban.)

h) *A classica philologia rövid története,* legfontosabb problémáinak és módszereinek ismerete.

IV. Latin nyelv és irodalom.

I. Alapvizsgálat.

☛ Az általános követelményeket l. a 29. lapon.

a) Egyszerű magyar szövegnek latinra fordítása.

b) *Latin nyelvtan* (középiskolai anyag).

c) *Auctorok:* HORATIUS ódák és epodusok. VERGILIUS Aeneis. OVIDIUS Fasti. SALLUSTIUS. CICERO De imperio Gn. Pompei, in Catilinam I—IV. LIVIUS I—III. XXI, XXII.

d) *A római történelem* áttekintése a legrégebb kortól a birodalom bukásáig. (Italia népei. A legrégebb görög gyarmatok. Latium és Campania meghódítása. Italia egyesítése. A pún háborúk. Róma világhatalmi terjeszkedésének főbb állomásai. Polgárháborúk kora. A császárság megalapítása. Augustus külső és belső politikája. A császárság további története különös tekintettel Trajanus, Hadrianus, az Antoninusok, Diocletianus és Constantinus korára.)

e) *A római birodalom földrajza,* amennyiben az írók magyarázatához szükséges.

II. Szakvizsgálat.

a) *Latin nyelvtan,* tekintettel az összehasonlító és történeti nyelvészetre is. (1. Fonétikai alapfogalmak.

Az indogermán nyelvek fölosztása. A latin nyelv helyzete az indogermán nyelvek közt, viszonya a kelta és görög nyelvhez. Italiai dialektusok. A latin nyelv történetének korszakai és jellemzésük. A vulgáris latin s viszonya a román nyelvekhez. Latin kiejtés. Latin elemek a magyar nyelvben. — 2. Hangtan. — 3. Alaktan. — 4. Mondattan.)

b) *Auctorok*: PLAUTUS két darabja (pl. Captivi, Trinummus, Mostellaria, Miles). TERENTIUS Adelphoe. HORATIUS szatirái és epistulái. VERGILIUS eclogák és Georgica (szemelvényekben). Szemelvények CATULLUS, TIBULLUS és PROPERTIUS költeményeiből, OVIDIUS Metamorphoses-eiből. CICERO De finibus. De officiis. Pro Milone. II. Philippica. IV. Verrina. Szemelvények leveleiből. CAESAR De bello Gallico (szemelvények). TACITUS Annales néhány könyve. Ifj. PLINIUS leveleiből szemelvények. — Kivántatik továbbá valamennyi, a gimnáziumban olvasott auctor-részlet ismerete.

c) *A római irodalom története*. (A római irodalom jelentősége az európai kultúra szempontjából. A római és görög irodalom viszonya. A római irodalomtörténet korszakai. Az egyes műfajok fejlődésének áttekintése. Régi latin irodalom, főleg ENNIUS, PLAUTUS, TERENTIUS. Klasszikus korszak, főleg LUCRETIUS, CATULLUS, CICERO, SALLUSTIUS, CAESAR, LIVIUS, VERGILIUS, HORATIUS, TIBULLUS, PROPERTIUS, OVIDIUS. Császárkori irodalom, főleg TACITUS, fj. PLINIUS.)

d) *A római művészet története*. (Archaeologia). (Etruszk művészet. A görög művészet hatása. Az építészet fejlődése, főbb típusai és maradványai. Róma és Pompeii emlékei. Szobrászat: arckép és történeti relief. Festészet. Pannonia provincia művészete.)

e) *Állami intézmények* (államrégiségek). (Királyság. A köztársaság magistratusai. Senatus. Comitia. A polgárság felosztása közjogi szempontból. A provinciák kormányzása. Hadsereg. Törvénykezés. Pénzügy. A császárság alatt beállott jelentősebb változások.) *Magánélet* (magánrégiségek). (Római ház. Név. Család. Nevelés. Ruházkodás. Étkezés. Nyilvános és magánszórakozások. Temetkezés. Egyesületi élet. Időszámítás. Súlyok és mértékek.)

f) *Vallás és kultusz.* (Di indigetes. Di novensides. Augustus vallásos reformtörekvései. Császár-kultusz. Personificatiók. Római istenek a provinciákban. Keleti istenségek. Synkretizmus. Papi testületek. Áldozatok. Jóság. Ünnepek. Vallás és bölcsélet viszonya. Római császárság és kereszténység.)

g) *Metrika.* (Alapfogalmak. Versus Saturnius. A görögből átültetett legfontosabb versformák ismerete s alkalmazásuk az irodalomban. Horatius versmértékei.)

h) *A classica philologia rövid története,* legfontosabb problémáinak és módszereinek ismerete.

i) *Képesség latin nyelven írni és beszélni.*

Követelmények a görögből azon latin szakosok részére, akik a latint nem a göröggel választották szaktárgyul.

A középiskolai görög nyelvtan és a középiskolai görög auctorok. — Tájékozottság a görög irodalom és a görög művészet történetében.

V. Német nyelv és irodalom.

Alapkövetelmény: a német nyelvnek szóban és írásban való szabatos és biztos tudása. Ennek megállapítása céljából az alap- és a szakvizsgálat előtt német írásbeli dolgozatok készítenők s a szóbeli vizsgálatok német nyelven tartatnak.

I. Alapvizsgálat.

 Az általános követelményeket l. 29. lapon.

a) *Tájékozottság a germán filológia főkérdései körében.* (Főbb pontok: indogermán nyelvek, ősműveltség, germán nyelvek, a germánok műveltsége, régiségek, mitológia. A német nyelv történeti fejlődésének főmozzanatai, behatóbban az újfelnémet nyelv keletkezése, fejlődése és jellemző sajátosságai. A német nyelvjárások, a néprajzi kutatás.)

b) *A gót hangtan és alaktan elemei.* (Olvasmány alapján.)

c) *A középfelnémet nyelvten elemei.* (Olvasmány alapján.)

d) *Rendszeres német nyelvten* (iskolai nyelvten): kiejtés és helyesírás, alaktan, mondattan. A mondatok fajtái, a mondat részei, mellé- és alárendelés, szórend, a német nyelvnek a magyartól való eltérései.

e) *A régibb német irodalom történetének (a XVI. századig bezárólag) a nevezetesebb művek olvasásán alapuló ismerete.* 1. Óskor (TACITUS Germániájának adatai, a germánok költészete.) — Keleti és északi germánok irodalma. — 2. A népvándorlás kora (hősmonda). — 3. Merovingek és Karolingok (alliterációs költészet, ráolvasások, Hildebrand-ének, Heliand, rímes költészet, OTFRID, próza). — 4. Az Ottók kora (WALTHARIUS, állatmese, Ruodlieb, HROSWITHA drámái). — 5. A frank császárok kora (vallásos költészet, császárkrónika, Roland-ének, Sándor-ének, Ernő herceg, Rother király). — 6. A Hohenstaufok kora (nemzeti eposz, Nibelung-ének, Detrepszok, Kudrun. Udvari eposz, HARTMANN VON AUE, WOLFRAM VON ESCHENBACH, GOTTFRIED VON STRASSBURG. Líra, Minnesangs Frühling, WALTHER VON DER VOGELWEIDE, NEIDHART VON REUENTAL és követőik). — 7. A XIV. és XV. század (mesterdalosok, tanító-költészet, BRANT, népdal, népkönyvek, dráma, humanisták, próza, misztikusok). — 8. A XVI. század (LUTHER, HUTTEN, MURNER, HANS SACHS, FISCHART, AYRER, angol komédiások).

g) *Stilisztika és poétika* (a német irodalomból vett példákkal).

II. Szakvizsgálat.

A) Német nyelvészet.

a) *Német nyelvten történeti alapon.* (1. Hangtan. 2. Alaktan. 3. Szóképzéstan. 4. Mondattan.)

b) *Ófelnémet nyelvten* (olvasmány alapján).

c) *A német filológia történetének áttekintése.*

B) Német irodalom.

a) *Az újabb német irodalom történetének (XVII—XX. század) a nevezetesebb művek olvasásán alapuló ismerete* (természetesen a régi német irodalom bevoná-

sával). 1. A XVII. század. (Nyelvművelő társaságok. OPITZ és köre; a líra; GRYPHIUS és a dráma többi művelői. Grimmelshausen és a regény többi művelői). 2. A XVIII. század. (GOTTSCHED és követői, BODMER és BREITINGER, HALLER és HAGEDORN, Bremer Beiträge, GELLERT, az anakreontikusok, GLEIM, KLEIST E. és RAMLER, KLOPSTOCK és a bárd-költészet, WIELAND és követői, BÜRGER és a göttingai kör, LESSING és a popularphilosophusok, HERDER, Sturm und Drang és hatásai. — 3. GOETHE. — 4. SCHILLER. — 5. A XIX. század. (JEAN PAUL, HÖLDERLIN, a romantikusok, HOFFMANN E. T. A., KLEIST H., UHLAND és köre, MÖRIKE, EICHENDORFF és CHAMISSO, PLATEN és RÜCKERT, GRILLPARZER és az osztrák költők, HEINE és az ifjú Németország; LENAU, GEIBEL és a müncheni költők, a realizmus; HEBBEL, LUDWIG, FREYTAG, REUTER, RAABE, STORM, KELLER, MEYER, FONTANE). — 6. A legújabb német irodalom főirányainak áttekintése és egyik-másik író (pl. LILIENCRON, DEHMEL, FRENSSEN, HAUPTMANN, SUDERMANN, MANN T.) főbb műveinek olvasmányon alapuló jellemzése. — 7. A német népköltészet (népdal és népmese).

b) *Német verstan történeti alapon.* (A német verselés alaptörvényei, ritmus, hangsúly és időmérték. Az ó-germán verselés, a Sievers-féle típusok, alliteráció. Az ó-felnémet verselés, OTFRID. A középfelnémet verselés, epikus versszakok, rímpárok, lírai formák. Az újfelnémet verselés. OPITZ elmélete; az újabb német költők technikája).

VI. Francia nyelv és irodalom.

Alapkövetelmény: a francia nyelvnek szóban és írásban való szabatos és biztos tudása.

1. Alapvizsgálat.

☛ Az általános követelményeket l. a 29. lapon.

a) *A francia nyelvtan* részletes ismerete (iskolai nyelvtan). A francia kiejtés fonétikus ismerete. Fordítás magyarból franciára.

b) *A francia irodalom és művelődés története*, mégpedig: 1. A francia irodalom és művelődés áttekintése a XVI.

századig bezárólag. — 2. A francia irodalom és művelődés története a XVI. századtól a XIX. sz.-ig. MALHERBE és BALZAC (IV. Henrik, A szalonok, préciosité). DESCARTES, PASCAL, CORNEILLE (XIII. LAJOS, RICHELIEU és a francia akadémia XIV. Lajos). MOLIÈRE, RACINE, BOILEAU, LAFONTAINE, LA BRUYÈRE, FÉNELON. — XVIII. század; SAINT-SIMON (A régensség). LESAGE és a pikareszk regény, MONTESQUIEU, VOLTAIRE (XV. Lajos). MARIVAUX, DIDEROT: a comédie larmoyante és a középfaajú dráma, ROUSSEAU, BERNARDIN DE SAINT-PIERRE, ANDRÉ CHÉNIER (XVI. Lajos). BEAUMARCHAIS (A forradalom).

A vizsgálat elsősorban szövegmagyarázat alapján történik (explication), ehhez fűződnek a kérdések az illető író, és főleg az eszmék történetének szempontjából.

2. Szakvizsgálat.

a) *Általános tájékozottság a román, főleg a francia filológia terén.*

b) *Francia nyelvtan történeti alapon.* (A román nyelvek. A francia nyelv eredete és fejlődése. Történeti hangtan és alaktan. Történeti mondattan főbb vonásaiban. A szókincs és szóképzés fejlődése. A francia nyelv földrajzi elterjedése. A nyelvjárástan főbb vonásaiban.)

c) *Ófrancia szöveg fordítása.*

d) 1. A francia irodalom és művelődés fejlődése a XVI. századig. (Az első nyelvemlékek. A hősmondakörök. Hűbériség, lovagság.) A krónikák: Villehardouin (keresztes hadjáratok), Joinville. Hősi epika: Chanson de Roland. Allegorikus epika: Roman de la Rose. Szatirikus epika: Roman de Renard. Farce de Pathelin. A lírai költészet: Villon (A párisi egyetem). A középkori dráma. (Renaissance és reformáció.) Cl. Marot, Rabelais, Montaigne, Ronsard és a Pléiade. A renaissance-dráma. — 2. A francia irodalom és művelődés története a XVII. századtól napjainkig (I. Alapvizsgálat), különösen a XIX. század (Napoleon). CHATEAUBRIAND. (A restauráció. Nemzeti és kath. királyság. Júliusi és februári forradalom.) A romantikus iskola. VICTOR HUGO, LAMARTINE, MUSSET, VIGNY. Történetírás. TH. GAUTIER Leconte de Lisle és a „L'art pour l'art” elmélet. Hérédia. A szimbolizmus. BAUDELAIRE és VERLAINE.

BALZAC. A realista és naturalista regény: FLAUBERT, ZOLA. A romantikus dráma: VICTOR HUGO. A társadalmi dráma: DUMAS fils, HENRI BECQUE. A kritika története, SAINTE-BEUVE, TAINE, BRUNETIÈRE, LANSON.

A vizsgálat elsősorban szövegmagyarázat alapján történik (explanation), ehhez fűződnek a kérdések az illető és főleg az eszmék történetének szempontjából.

e) *A francia verselés és története főbb vonásaiban.*

VII. Az angol nyelv és irodalom.

Alapkövetelmény: az angol nyelvnek szóban és írásban való szabatos és biztos tudása.

1. Alapvizsgálat.

 Az általános követelményeket l. a 29. lapon.

a) Az angol nyelvten részletes ismerete (iskolai nyelvten).

b) *A gót hangtan és alaktan* elemei.

c) Általános tájékozottság az indogermán összehasonlító nyelvtudomány terén, különös tekintettel a germán nyelvekre.

d) *Az angol nyelv és irodalom fejlődése a XVI. századig.* (Az ó-angol korszak. — A germán társadalom. — A költészet forrásai és művelői. — A kereszténység hatása az irodalomban és a nyelvben. — Caedmon és Cynewulf. — Alfred király. — A krónikák. — A dán és francia behatások. — A nemzeti összeomlás. — A norman hódítás közvetlen hatása. — Nemzeti ébredés. — Az Ártusmonda. — Politikai harcok. — LAYAMON és ORM. — III. Edward uralkodása. — LANGLAND, GOWER és CHAUCER. — A XV. század skót chauceristák. — A Rózsák háborúi. — A Tudor uralkodóház és az angol renaissance. — A dráma kezdetei. — A csodajátékok. — Az első drámaírók. — SHAKESPEARE közvetlen elődjei. — A középkori románcirodalom és Spencer. — „Ruphues“ és „Arcadia“.)

2. Szakvizsgálat.

a) Az angol nyelvnek és verstannak rendszeres ismerete történeti alapon. (Az angol nyelv forrásai. —

A latin, kelta, dán és francia elemek és hatásuk. — Az ó-, közép- és új-angol nyelv alapvonásai. — A kiejtés fejlődése. — Az angol nyelv fonétikája. — A XVIII. századi pseudoklasszicizmus hatása. — Az angol nyelv földrajzi elterjedése).

b) Az angol irodalomtörténetnek a nevezetesebb művek olvasásán alapuló ismerete, különösen Shakespeare korától a mai napig. (SHAKESPEARE kora. — Utódai a Jakabkorban. — BEN JONSON, WEBSTER, CHAPMAN, MARSTON, MASSINGER, stb. — A Károly-kor költészete. — HERRICK és társai. — A polgárháború. — MILTON és BUNYAN. — A restauráció kora. — DRYDEN mint diktátor. — A színház. — 1688. — A reakció. — A XVIII. század essay-, folyóirat- és regényirodalma. — DEFOE, STEELE, ADDISON, SWIFT, RICHARDSON, FIELDING, SMOLLETT, STERNE, GOLDSMITH, SAMUEL JOHNSON mint diktátor. — POPE és a költészet. — A reakció e téren is. GARRICK, PERCY. A hamisítók: IRELAND, CHATTERTON, MACPHERSON. — A természet-imádás. — THOMSON, YOUNG, COLLINS, GRAY. — A skót lírika. — RAMSAY, BURNS. A romanticizmus diadala. — COLERIDGE, WORDSWORTH, SCOTT. — BYRON. — SCOTT elődjei a regényírás terén: MARIA EDGEWORTH, JANE AUSTEN. — A társadalmi regény és FRANCES BURNEY. — SCOTT újításai. — Az irányregény: DICKENS. — THACKERAY mint ellensúlyozó. — SHELLEY, KEATS és a praerafaelisták. — TENNYSON és BROWNING. — A regényírás kiterjeszkedése. — STEVENSON, BESANT, READE, RIDER HAGGARD, RUDYARD KIPLING, BARRIE. — Modern drámaírás: BERNARD SHAW.)

VIII. Olasz nyelv és irodalom.

Alapkövetelmény: az olasz nyelvnek szóban és írásban való szabatos és biztos tudása.

1. Alapvizsgálat.

 Az általános követelményeket l. a 29. lapon.

a) Az olasz nyelvtan részletes ismerete (iskolai nyelvtan).

b) Az olasz irodalmi nyelv keletkezése és fejlődése a XVII. századig.

c) Az olasz irodalom történetének összefüggő ismerete a XVII. századig, főképen: a sicíliai költőiskola, a firenzei lírikusok, a Dolce stil nuovo, G. GUINIZELLI, G. CAVALCANTI, C. DA PISTOIA. Sz. FERENC, JACOPONE DA TODI, DANTE (általános tájékozottság a dantológiában), DINO COMPAGNI, a Villani-krónika, PETRARCA, BOCCACCIO, a renaissance, a humanista írók és a neoplatonizmus, L. B. ALBERTI, LORENZO DE' MEDICI, POLIZIANO, SANNAZZARO. A lovagköltészet: PULCI, BOIARDO, ARIOSTO. — MACCHIAVELLI, GUICCIARDINI. — BEMBO, CASTIGLIONE, P. ARETINO. — MICHELANGELO B. (Rime). — G. BRUNO. — A XV—XVI. sz. tragédiája és vígjátéka.

2. Szakvizsgálat.

a) *Általános tájékozottság a romanisztikában.*

b) *Történeti olasz nyelvtan.*

c) *Az olasz irodalmi nyelv a XVII—XIX. sz.-ig.*

d) *Az olasz irodalom összefüggő ismerete a XVII—XIX. sz.-ig, főképen: TASSO, a pásztorköltészet, GUARNIO, G. B. MARINO és a marinizmus, az Arkádia-akadémiák, CHIABRERA és az anakreontikusok, METASTASIO és a melo-dráma; V. ALFIERI, C. GOLDONI, V. MONTI, GIUSTI, PARINI, G. B. VICO. A romanticizmus: A. MANZONI, G. BERCHET, C. CANTU, a történeti regény; LEOPARDI, FOGAZZARO, CAR-
DUCCI, G. PASCOLI, DE SANCTIS és a XIX. sz. kritikája.*

e) *Tájékozottság a legújabb olasz irodalom terén és az Olaszországban most megjelenő legfontosabb irodalom-történeti és nyelvészeti folyóiratok ismerete.*

d) *Az olasz verstan és története főbb vonásokban.*

IX. Történelem.

A) Magyarország története.

1. Alapvizsgálat.

A magyar történelem tüzetes ismerete a mohácsi vészig, mind az uralkodó eszmékre és az intézmények fejlődésére, mind az egyes eseményekre való tekintettel. Magyarország története a honfoglalás előtt.

Az e korszakbeli kútfők jelentőségének, kiadásai-

nak és irodalmának ismerete, egy Árpád-kori és egy későbbi kútfő beható olvasmányon alapuló részletes ismeretével. Latin forrásszöveg olvasása.

A kiválóbb történetírók műveiben és a fontosabb történeti problémákra vonatkozó munkákban való jártasság.

Magyarország helyrajza és a magyar történelem ismeretéhez szükséges európai helyrajzi ismeretek.

2. Szakvizsgálat.

A magyar történelem, a műveltségi állapotok és az intézmények fejlődésének tüzetes ismerete a mohácsi vésztől a jelen időkig, tekintettel az európai, különösen a szomszédos országok történetével való kapcsolatra és az európai művelődés hatásaira.

Az e korszakbeli kútfők jelentőségének, kiadásainak és irodalmának ismerete, egy szatmári béke előtti és egy szatmári béke utáni kútfő beható olvasmányon alapuló részletes ismeretével.

A magyar tudományos történetírás fejlődése.

A történeti módszertan alapelvei.

A segédtudományok (paleografia, diplomatika, archeológia stb.) alapismeretei.

B) Egyetemes történelem.

1. Alapvizsgálat.

A *keleti népek* ókori történetének áttekintése művelődéstörténeti szempontból.

Az *ókori történet* színtere, a nevezetesebb görög államok, Itália és a római provinciák, elsősorban a magyarországiak.

Az ókori történet forrásainak és irodalmának rövid áttekintése. A görög és római történetírás története. Egy görög és egy római nevezetesebb történeti forrásműnek, illetőleg e munkák egy nagyobb részének, mégpedig legalább egyik munkának eredetiben való olvasásán alapuló beható ismerete.

A *klasszikus ókor* politikai története, tekintettel a társadalmi, gazdasági és műveltségi viszonyokra, még

pedig olyan terjedelemben, hogy a jelölt a középiskolai anyagot alaposan értse és a szükséges magyarázatokkal kiegészítse. Ez utóbbi végett a görög és a római állami, jogi, hitéleti és magánrégiségeknek, a mithológiának, irodalom-, művészet- és bölcsélet-történetnek rövid áttekintése, különös tekintettel az általános kultúrértékekre.

A görög vagy római történet egy részének alaposabb ismerete, tekintettel a forrásokra és a modern kritikára. A jelölt így tanuságot tegyen arról, hogy betekintést nyert a kutatás módjába, vagyis tudja azt, miképen állapították meg és mennyire megbízható az, amit modern munkákban a görög és római történetről olvasunk.

2. Szakvizsgálat.

a) A középkor oknyomozó története különös tekintettel a világi és az egyházi intézményekre és a kulturális állapotokra. Főpontok: a nagy népvándorlás és a germán államok megalakulása a nyugat-római birodalom területén. A keleti (bizánci) birodalom belső viszonyai. Az iszlám és elterjedése. A keresztény egyház és intézményeinek fejlődése. A Karolingok hatalmának elhanyagolása és a pápaság emelkedése. A hűbériség. A pápaság és a császárság közti küzdelem. A lovagság és az egyházi rendek. A keresztes háborúk és a keleti keresztény államok. Az avignoni pápaság. A nemzeti királyságok fejlődése és a polgári rend emelkedése. A renaissance-kori pápaság. A középkori intézmények bomlása. Az olasz köztársaságok.

A középkori állami és egyházi szervezet ismerete. (Pápválasztás, egyházi állam keletkezése és szervezete, a magasabb egyházi méltóságok betöltése, az investitúra-küzdelem és a worms-i konkordátum, a magna charta, IV. Károly aranybullája.)

A középkori kútfők közül legalább egynek eredetiből való ismerete. Tájékozottság a középkori forrásokban.

b) Az újkor és legújabb kor politikai, kulturális, társadalmi és gazdasági viszonyainak részletes ismerete. Főpontok: A felfedezések kora. A renaissance és humanizmus. Küzdelem Olaszország birtokáért. A Habsburg-ház

hatalmának fejlődése. A gyarmatosítás. A reformáció, ellenreformáció és a vallási küzdelmek. Anglia és Hollandia hatalmának emelkedése. Franciaország az első Bourbonok alatt. Az abszolutizmus Európa főbb államaiban. Az angol alkotmány fejlődése. A felvilágosodás és a felvilágosodott abszolutizmus. A francia forradalom és I. Napoleon kora. Az Északamerikai Egyesült Államok. A nemzetiségi eszme és a szabadságharcok. III. Napoleon és I. Vilmos kora. A keleti kérdés. A hármasszövetség megalakulása. A világháború kitörése. A modern európai államok alkotmányos, szociális és nemzetiségi törekvései és küzdelmei napjainkig.

Valamely újkori történeti forrás ismerete. Tájékozottság a történeti irodalomban, bibliográfia és forráskiadásokban mind a középkorra, mind az újkorra nézve. A történetírás főbb irányainak és azok képviselőinek ismerete egy-egy nagyobb munkának tüzetesebb ismerete alapján.

X. Művészettörténet.

1. Alapvizsgálat.

Művészettörténeti és esztétikai alapfogalmak. A művészettörténet-tudomány sajátos természete és módszere.

Az ókori és középkori művészet története. (A leánylíceumok tanítási tervének 53—56. lapján adott vezérfonal irányításai alapján.)

2. Szakvizsgálat.

A renaissance, a barok és az újabbkori művészet története.

A magyar művészet története.

A műemlékvédelem és műemléktopográfia problémái. A múzeumok kialakulása és a főbb múzeumtípusok (Az idézett tanterv 56—59. lapján adott vezérfonal irányításai alapján.)

XI. Földrajz.

1. Alapvizsgálat.

a) *Mathematikai és csillagászati földrajz* (felsőbb matematika nélkül). A koordináták. — Csillagidő. — A

Föld alakja és nagysága. — Földmérések. — A Föld mozgásai. — Kopernikus. — Galilei. — Kepler. — Newton. — A Nap. — A Hold. — A bolygók. — Csillagrendszer. — Naptár.

b) *Kartografia*. Földi koordináták. — Vetületek. — Globus használata. — Térképjelzések. — Térkép-felvétel és térkép-rajzolás.

c) *Magyarország (az elszakított részekkel) földrajza*. Felszín és vízrajz. — Éghajlat. — Növénytakaró. — Termelés. — Település. — (A fizikai földrajz elemeit a tanár Magyarország földrajzának keretében kérdezheti.)

2. Szakvizsgálat.

a) *Általános földrajz*. — 1. *Fizikai földrajz*. Atmoszféra (meteorológia és klimatológia). — Hidroszféra (oceanografia). — Lithoszféra (a kőzetek és geológiai korok rövid áttekintése, hegyképződés, vulkánosság, földrengések). — Denudáció (abrázió, erózió, defláció stb). — Hidrológia és glaciológia. — 2. *Általános morfológia*. A földfelszíni formák keletkezése és értelmezése. — 3. *Növény- és állatföldrajz* (főleg vegetációtípusok, a többi kivonatosan). — 4. *Általános emberföldrajz*.

b) *Leíró földrajz*. Mindegyik kontinens részletes leíró földrajza. Felszín, vízrajz, éghajlat, növényzet és állatvilág. Ember élete. Országok. Politikai áttekintés.

XII. Matematika.

1. Alapvizsgálat.

a) *Elemi geometria*: 1. *Planimetria*. Az euklidesi tárgyalás formája. Egybevágóság. Szimmetria. Hasonlóság. Az egyenesvonalú idomok tulajdonságai és területük kiszámítása. A hasonlóság tételeinek alkalmazása a háromszögre és a körre. (Geometriai középátlagos, hasonlósági pont, hatvány és hatványvonal.) A körbe és a kör köré írt szabályos sokszögek oldala és területe. A kör kerülete és területe. Segmentum és sector. A szög ívmértéke. A háromszög nevezetes pontjai. (Feuerbach-kör, Euler-egyenes.) A geometriai szerkesztések módszerei. (A geo-

metriai helyek, hasonló idomok, eltolás, szimmetria és forgatás módszere.)

2. *Trigonometria*. A trigonometriai függvények értelmezése, értékváltozása és ábrázolása. Goniometria. A derékszögű és ferdeszögű háromszög megoldása. A háromszög területe. A háromszögbe és a háromszög köré írt körök. Négyszögekre vonatkozó feladatok. A körbe írható négyszög területe. A körbe és a kör köré írt szabályos sokszögek. Alkalmazásuk távolságok és magasságok meghatározására. Háromszögelés.

3. *Stereometria*. Egyenesek és síkok kölcsönös helyzete a térben. Az élszögekre, lapszögekre és testszögletekre vonatkozó tételek. Egybevágó és szimmetrikus testszögletek. Poliéderek. Euler tétele. Szabályos poliéderek. A poliéderek köbtartalma. A henger, kúp és gömb. A gömb és gömbrészek felszínének és köbtartalmának elemi úton való meghatározása. A háromélű testszöglet és gömbháromszög meghatározása három alkatrészből. A sinus- és cosinus-tétel. Gauss egyenletei. Napier analógiái. A gömbháromszög területe; excessus. Alkalmazások geográfiai helyek egymástól való távolságának meghatározására.

b) **Analitikus geometria**: 1. *A síkban*: A pont derékszögű, ferdeszögű és polárkoordinátái. Koordináták transzformációja. Két pont távolsága. Háromszög és sokszög területének meghatározása a szögpontok koordinátáiból. Egy egyenes pontjának két alapontra vonatkozó távolsági viszonya. Egyenes paraméteres egyenletrendszer. — Egyenes egyenlete. Hesse-féle és Plücker-féle normálalak. Pont távolsága az egyenestől. Két egyenes hajlásszöge. Párhuzamosság és merőlegesség feltételei. Az egyenes egyenletének meghatározására vonatkozó feladatok. — Két egyenes metszéspontja. Végtelen pontok és végtelen egyenes. A koordináták és egyenletek homogén írásmódja. Három egyenes egy (véges vagy végtelenben fekvő) pontban való találkozásának feltételei. A háromszög nevezetes pontjai. A sugársor egyenlete. — Vonalkoordináták. Pont és pontsor egyenlete. Perspektív háromszögek. — A kúpszeletek mint másodrendű görbék. Kúpszelet és egyenes metszése. Valós és képzetes

metszéspontok. Szinguláris pont létezésének feltétele. Általános és elfajuló kúpszeletek. A kúpszelet végtelen pontjai. A kúpszeletek osztályozása végtelen pontjaik szerint. — Polus és poláris. Érintők. Aszimptoták. Átmérők és középpont. Konjugált átmérők. Főtengelyek. — A kúpszeletek legegyszerűbb, speciális egyenletei. Az egyes kúpszeletek főbb tulajdonságai. A kör. Pontnak a körre vonatkozó hatványa. Két kör hatványvonala (chordale). Három kör hatványpontja. A végtelen körpontok. Az ellipszis és a hiperbola. Apollonius tételei a konjugált átmérőkről. A parabola. — A kúpszeletsor. Ennek egyenes párjai és parabolái. — Másodosztályú görbék. A pontpár mint elfajuló másodosztályú görbe. Kúpszeletsereg. Ennek pontpárjai. A kúpszelet fókuszai. Fokális tulajdonságok. Konfokális kúpszeletek. — A projektív geometria alapfogalmai. Kettős viszony. A teljes négyszög és a teljes négy oldal harmónikus tulajdonságai. Projektív pontsorok és sugársorok. Egyesített fekvésű projektív pontsorok, illetve sugársorok kettős elemei. Involúció. A kúpszeletek előállítására két projektív sugársorból vagy pontsorból. Pascal és Brianchon tételei. Ezen alapuló szerkesztések. Polárreciprocitás. Dualitás elve.*

2. *A térben:* A pont derékszögű, ferdeszögű, hengeres és gömbi (vagy poláris) koordinátái. Az egyenes iránycosinusai. Két vektor hajlásszögének cosinusa és sinusa. Koordináták transzformációja. Orthogonális helyettesítés. Két pont távolsága. Háromszög területe. Tetraéder köbtartalma. — Sík egyenlete. Egyenes egyenletrendszer. A síkra és az egyenesre vonatkozó feladatok. — Síkkoordináták. Pont egyenlete. — A másodrendű felületek. Másodrendű felület és egyenes metszése. Alkotók. Szinguláris pont. Érintősík. Átmérősíkok, átmérők, középpont. Konjugált átmérők és konjugált átmérősíkok. Főtengelyek és főátmérősíkok. A másodrendű felületek osztályozása és az egyes felületek egyenleteinek legegyszerűbb alakjai. — Másodrendű felület sík metszetei. A párhuzamos metszetek hasonlósága. A kúpszelet mint körkúp metszete. — Polárreciprocitás és térbeli dualitás.

c) **Analízis:** A negatív, irracionális és komplex szá-

mok. Számsorozatok határértéke. — Végtelen sorok. Az összetartás általános feltételei. Pozitív tagú sorok. Kevert előjelű tagokból álló sorok. Feltétlen és feltételes össze- tartás. Komplex tagú sorok. — Függvény fogalma. Foly- tonosság. Differenciálhányados. A differenciálás szabályai. Elemi függvények differenciálása. Magasabbrendű diffe- renciálhányadosok. — Rolle tétele. Lagrange és Cauchy középértéktétele. Véges Taylor-sor. Határozatlan kifeje- zések. Függvények növekedése és fogyása; egyváltozós függvények szélső értékei. — Hatványsorok valós és komplex változókkal; összetartási kör. Végtelen Taylor- sor. Elemi függvények hatványsor-kifejtései. Elemi transz- cendens függvények értelmezései komplex változókra. — Többváltozós függvények. Parciális differenciálhányado- sok. Iránymenti differenciálhányados. Differenciál fogalma és képezésének szabályai. — Határozatlan integrál; in- tegrációs képletek. Határozott integrál és összefüggése a határozatlan integrállal. Kettős integrálok. — Érintő és normális. Konvexitás, konkavitás és inflexiók pontok. Görbék érintkezése. Símuló kör és a görbületi sugár. Evoluták. Terület, ívhossz, köbtartalom, felszín fogalma és kiszámítása. Görbületi mérték.

d) Az algebra és számelmélet elemei: A determinán- sok formális törvényei. Laplace tétele. Komponált matri- xok determinánsa (szorzás tétele), az adjungált rendszer determinánsa és aldeterminánsai. Az elsőfokú egyenlet- rendszer teljes tárgyalása. — Komplex számok. Binom- egyenletek. Egységgyökök. Másod-, harmad-, negyedfokú egyenletek. — Az algebra alaptétele. Egész függvények oszthatósága. Irreducibilitás. Eisenstein tétele. A gyökök szimmetrikus függvényei. Resultans. Bezout tétele. Dis- criminans. — A gyökök szétválasztása (Sturm tétele). Horner módszere. — Egész számok törzstényezőzős elő- állítása. Legnagyobb közös osztó, legkisebb közös több- szörös. Lánctörtek. A kongruencia fogalma. A redukált maradékosor elemeinek száma ($\varphi(n)$ Euler-függvény). Fermat és Wilson kongruenciái. Elsőfokú kongruenciák. A binom-kongruenciák. A quadratikusan maradékok elmé- lete. (Reciprocitási tétel.)

2. Szakvizsgálat.

A szakvizsgálat követelményei kétfélék: minden jelöltre egyaránt kötelező általános követelmények és részletesebb ismeretek a B) alatt felsorolt fejezetek egyikéből, melyet a jelölt szabadon választhat és melyből házi dolgozata való.

A) **Általános követelmények**, melyek minden jelöltre kötelezők.

a) *A görbe vonalak és felületek elméletének alapfogalmai.* Térbeli görbék. Érintő, normálsík. Ívhossz. Símulósík. Binormális és főnormális. Kísérő triéder. Első és második görbületi mérték. Frenet-képletei. — Görbe felületek, Görbevonalú koordináták a felületen. Érintősík és normális. Meusnier tétele. Indikatrix. Elliptikus, hiperbolikus és parabolikus pontok. Szferikus pontok. Gauss-féle görbületi mérték.

b) *Analízis.* A Fourier-sorok elméletének elemei. Fourier-sorok együtthatói. Dirichlet tétele a Fourier-sorok összetartásáról és összegéről. Egyszerű példák. — Többváltozós valós függvények. Véges Taylor-sor. Szélső értékek és feltételes szélső értékek. Függvénydetermináns. Implicite megadott függvények létezése és differenciálása. Függvényrendszerek inverziója. — Tiszta quadratura; az integrálhatóság feltételei. Többszörös integrálok transzformálása. Vonalmenti és felületmenti integrál. Green, Stokes és Gauss tételei. — A komplex változós függvények elméletének elemei. A Cauchy—Riemann-féle parciális differenciálegyenletek. A Cauchy-féle integráltétel és integrálformulák. Taylor- és Laurent-sor. A szinguláris helyek különféle fajai. Residuum és alkalmazásai. — A közönséges differenciálegyenletek elméletének elemei. Általános, partikuláris és szinguláris megoldás. A legyszerűbb elsőrendű differenciálegyenletek. Változók szétválasztása. Az $y' = f\left(\frac{y}{x}\right)$ alakú differenciálegyenletek. Lineáris elsőrendű differenciálegyenletek. Integráló tényező. Az $y'' = f(x)$, $y'' = f(y)$, $y'' = f(y')$ alakú másod-

rendű differenciálegyenletek Homogén lineár differenciálegyenletek állandó együtthatókkal. Nem homogén lineár differenciálegyenlet megoldása az állandók variálásával.

c) *Számelmélet és algebra.* Két határozatlanú quadratikus alakok számelmélete. Aequivalentia fogalma. Egy determinánshoz tartozó osztályok meghatározása. Pell-féle egyenlet. — Két- és többváltozós quadratikus alakok algebraja. Discriminans. Rang. Definit, indefinit és semi-definit alakok kritériumai. — A vonalzóval és körzővel való szerkesztések algebrai elmélete. Adott mérőszámnak megfelelő egyenesdarab megszerkeszthető voltának algebrai feltételei. A szabályos ötszög és tízszög szerkesztése. A delosi feladat és a szög trisectiójának lehetősége.

B) Speciális fejezetek, melyek egyikéből a jelölt részletesebb ismereteket köteles kimutatni és házi dolgozatának tárgyát választja.

a) *A geometriából.* 1. Nem-euklidikus geometriák és a geometria axioma-rendszerei. — 2. Differenciálgeometria. — 3. Projektív geometria. — 4. Vonal- és gömbgeometria. — 5. Algebrai görbék és felületek. — 6. Analysis situs és a Riemann-féle felületek.

b) *Az analizisből.* 1. Végtelen algoritmusok. (Konvergens és divergens végtelen sorok, szorzatok, lánctörtek és determinánsok.) — 2. Ponthalmazok és valós változós függvények. — 3. Határozott integrálok, Fourier- és rokon sorok. — 4. Konform ábrázolás és függvénytan alkalmazásai. — 5. Weierstrass-féle függvénytan. (Egész és meromorph függvények.) — 6. Algebrai függvények és integráljaik. — 7. Elliptikus és modulus-függvények. — 8. Közönséges differenciálegyenletek és rendszerek általános elmélete. (Exisztencia-bebizonyítások, szinguláris megoldások. Euler- és Jacobi-féle multiplikátor, infinitezimális transzformáció.) — 9. Lineáris differenciálegyenletek komplex tartományban. — 10. A mechanika differenciálegyenletei és az elsőrendű parciális differenciálegyenletek elmélete. Pfaff-féle probléma. Érintkezési transzformációk. — 11. Másodrendű parciális differenciál-

egyenletek formális elmélete. (Karakterisztikák. Monge és Ampère módszere és ennek általánosításai.) — 12. Folytonos transzformáció-csoportok. — 13. Potenciálemélet és a matematikai fizika differenciálegyenletei. (Dirichlet elve.) — 14. Integrálegyenletek. — 15. Vektoralgebra és vektoranalízis (három és több dimenzióban.) — 16. Valószínűségszámítás és differenciaegyenletek. — 17. Variációszámítás.

c) *A számelméletből és az algebrából.*

1. Bilineár és quadratikus alakok és alakseregek elmélete (elemi osztók.) — 2. Invariánselmélet (rendszerek végessége). — 3. Csoportelmélet és az algebrai egyenletek Galois-féle elmélete. — 4. Elliptikus függvények transzformációja (komplex multiplikáció). — 5. Eliminatioelmélet. — 6. Algebrai egész számok elmélete (ideál-elmélet). — 7. Analytikus számelmélet.

XIII. Ábrázoló geometria.

1. Alapvizsgálat.

a) *Orthogonális parallel projectio.* Projectio-rendszer: képsíkok, tengelyek, térrészek, felező-síkok és felezőtengelyek. Képsíkokkal szemben általános és különleges helyzetű pont, egyenes és sík ábrázolása. Harmadik képsík. Síkban fekvő pont és egyenes ábrázolása. Helyzetgeometriai feladatok, transversalis problémák. Egymásra merőleges egyenes és sík. Térelemek távolságának szerkesztése, normális transversalis. Sík lefordítása és felállítása. Affinitás. Térelemek szögének szerkesztése. Kör ábrázolása. Pont, egyenes, síkidomok (kör) árnyékszerkesztése. Az ellipszire vonatkozó feladatoknak megoldása a kör és ellipsis affin vonatkoztatása alapján. — Új képsík bevezetése (transformatio). Térelemek forgatása valamely képsíkra merőleges tengely körül. A transformatiónak, ill. a (térelemeknek) képsíkra merőleges tengely körüli forgatásnak alkalmazása távolságokra és szögekre vonatkozó feladatok megoldásánál. Triéder-feladatok és egyszerűbb stereometriai feladatok megoldása.

b) *Centralis projectio*. A centralis projectio fogalma. Térelemek ábrázolása. A helyzetgeometria alapfeladatai. A képsíkrendezők törvénye. Az osztáskör. Egymásra merőleges egyenes és sík. Sík lefordítása és felállítása. Metrikus jellegű alapfeladatok. A-transformatio esetei a centralis projectióban. — Egyesített síkrendszerek centralis collineatiója. A centralis collineatiók osztályozása a karakterisztika értéke szerint. — Körképek szerkesztése, a körkép középpontjának és tengelyeinek meghatározása. Egy síkban fekvő két kúpszelet mint centrál collinear megfelelő két alakzat. A kúpszelet egy pontjához tartozó görbületi kör szerkesztése.

c) *Axonometria*. Az axonometrikus ábrázolás lényege. Centralis, klinogonális és orthogonális axonometria. Léptékek, tengelykereszt képének szerkesztése nyomháromszögből vagy lépték relatiókból. Helyzetgeometriai és a legegyszerűbb metrikus jellegű alapfeladatok megoldása.

d) *A görbe vonalak és felületek*. A síkgörbék származtatása és singularitásaik. Evolvensék, evoluták. A görbületi kör. Térgörbék és kifejthető felületek, singularis elemek. A térgörbék normálisai, polárisai, polárfelületek és rektifikáló kifejthető felület. Az iránykúp. — Speciális kifejthető felületek, a kúpfelület, a hengerfelület és a kifejthető csavarfelület. — Speciális térgörbék: a csavarvonal, a kúp- és hengerfelület geodaetikai vonalai, a gömbi ciklois és evolvens. — A térgörbe vetületének és a kifejthető felület síkmetszésének singularitásai. A kifejthető felület és rajta fekvő görbének síkba fejtése és a kifejtett térgörbék görbületi viszonyai. — A görbe felületekről általában. Érintő, érintősík, főérintők. Hyperbolikus, parabolikus és elliptikus pontok. Konikus pont. Forgási és burokfelületek és ezek érintő kúp- és hengerfelületei.

e) *Az a), b), c) alatt felsorolt ábrázoló geometriai módszerek mindegyikében teljes biztosság a következő szerkesztésekben: Síklapú testek (gúla, hasáb, szabályos test) ábrázolása, síkmetszésük és kifejtésük. Síklapú testek áthatása és az összes árnyékok. — Kúp, henger, gömb ábrázolása; e felületek és egyenes metszéspontjainak szerkesztése, e felületek síkmetszeteinek meghatározása. Kúp,*

henger, gömb önárnyéka, vetett árnyéka és egymásra vetett árnyék. E felületek áthatása. — A negyedrendű térgörbe mint két másodrendű kúp áthatása. Harmadrendű kúpszeletek. — Forgásfelület ábrázolása. Síkmetszés, körülírt kúp és henger szerkesztése (képkörrajz, önárnyék határ).

f) *Projektív geometria*. A vetítés mint a projektív geometria módszere. A projektív geometriai alapalakzatok. A perspektív geometriai térszemlélet. (Végtelenben fekvő térelemek.) A dualitás elve. A teljes négyszög és duálalakjai. Perspektív háromszögek, négyszögek és a duálalakok. Harmonikus csoportok. Négy elem kettősviszonya. A projektív geometria alaptétele. — Elsőfokú alapalakzatok projektivitása. Megfelelő elemek szerkesztése. A projektív elsőfokú alapalakzatok képződményei. A másodrendű pontsor és duálalakjai. Pascal és Brianchon tétele és alkalmazásuk. Polus és poláris. A másodrendű torzsereg és torzfelület. Involutió elsőfokú alapalakzatok. Képzetes elemek. A végtelenben fekvő képzetes körpontok. A kúpszeletsor és duálalakjai. — A másod- és harmadfokú alapalakzatok projektivitása. Collineatio és reciprocitás. Megfelelő elemek szerkesztése.

2. Szakvizsgálat.

1. Az ábrázoló geometria módszerei.

a) *Az alapvizsgálati anyag részletesebb ismerete.* (L. az alapvizsgálat követelményeit.)

b) *Középponti collineatio a térben.* Középpont, collineatiosík, ellensíkok. Középponti collinearitás téralakzatok megfelelő elemeinek szerkesztése. Középponti collinearitás téralakok képiessége, relief-perspektíva. — Involutorikus középponti collineatio a térben és annak speciális esetei, symmetria egy síkra, ill. egy pontra nézve, affinitás, hasonlóság, összeillőség.

c) *Axonometria.* Térbeli alakzat, vetítősugár iránya és kép közti összefüggés az orthogonális és ferde parallel axonometriában. A Pohlke-féle tétel mint a collinearitás rokon téralakok meghatározásának speciális esete.

d) *Cyklografia*. Pont, egyenes és körre vonatkozó planimetriai feladatok megoldása a cyklografia bevonásával.

2. *A térgörbék és felületek szerkesztő elmélete.*

a) *Másodrendű felületek*. Másodrendű felület körrajzának, síkmetszetének és érintőkúpjának szerkesztése. Asymptotikus kúp. Másodrendű felület szerkesztése kilenc pontból. Másodrendű forgásfelületek. Különös másodrendű kúpok.

b) *Forgási és burokfelületek*. Származtatásuk és ábrázolásuk. Érintősík és normalis. Egy pontban érintkező felületek. Főérintők szerkesztése. A felület és képsík általános viszonylagos helyzete mellett a felület körrajzának és síkmetszetének szerkesztése bármely projectio-módszer mellett. Forgási felületek áthatása.

c) *Torzfelületek*. Torzfelületek származtatása vezérgörbékéből és kifejthető vezérfelületekből. A négy főtípus és legegyszerűbb képviselőik. A torzfelületek rendje és osztálya. Projektív vonatkozások a torzfelület egy alkotójának pontjai és érintősíkjai között. Érintő és osculáló hyperboloidok és paraboloidok egy alkotó mentén. Strictiós vonal. Singularis alkotók. A torzfelületek síkmetszése és érintő kúpja egy pontból. Körrajzok és árnyékhatárok. — A harmadrendű torzfelületek projektív származtatása és ábrázolása. Torzesavarfelületek.

d) *Térgörbék és kifejthető felületek*. Térgörbék és kifejthető felületek, különös tekintettel a harmadrendű és negyedrendű térgörbékre. A harmadrendű, az elsőfajú és másodfajú negyedrendű térgörbe és azok kifejthető felületének szerkesztése és ábrázolása. A térgörbe projectiójának és kifejthető síkmetszetének singularitásai. A Plücker-féle egyenletek alkalmazása.

3. *Alkalmazások.*

a) *A megvilágítási viszonyok ábrázolása*. A kúp, henger és gömb megvilágítása és e megvilágítás jelentősége a legfontosabb felülettípusok intenzitási vonalainak szerkesztő meghatározásánál.

b) *Kotás projectio*. A topografia legegyszerűbb feladatainak konstruktív kivitele.

c) *Perspektíva*. Lépcsőzetek, boltozatok, párkányzatok, oszlopok, oszlopcsarnokok stb. perspektív képei és árnyékai.

d) *Photogrammetria*. A photogrammetria fogalma. Alapszerkesztések.

e) *Földrajzi hálózatok szerkesztése*.

4. *Projektív geometria*.

Az alapvizsgálat tananyagának kibővítése. A másod- és harmadfokú alapalakzatok projektivitásainak részletes vizsgálata, különös tekintettel a speciális esetekre. (Centralis collineatio, hasonlóság, congruentia, affin rendszerek, biaxialis és axialis collineatio, egyesített rendszerek projektivitása, polárreciprocitás, nullarendszer, a Steiner-féle rokonság stb.)

A másod- és harmadfokú projektív alapalakzatok képződményei. (A harmadrendű térgörbe és duálalakja. A dupla szelők és dupla érintők congruentiája. A másodrendű és másodosztályú felületek, osztályozásuk, középpontjuk, átmérőjük, átmérősíkjaik, fősíkjaik és tengelyeik. A tetraedralis complex, stb.)

5. *Speciális fejezetek*.

A következő I—VII. alatt felsorolt fejezetek egyikében a jelölt behatóbb tanulmányt tartozik kimutatni, míg a többiekben csak általános tájékozottság követeltetik, azaz a jelölt legyen képes a vizsgálatok főcéljait rövid áttekintésben kijelölni, a nélkül azonban, hogy bizonyításokba és hasonló részletekbe kellene bocsátkoznia.

I. Elsőfoku projektív alapalakzatok egyméretű képződményeinek projektív vonatkozása egymásra és elsőfokú alapalakzatokra és az ilyen projektivitások képződményei. — II. Elsőfokú projektív alapalakzat és involutio projektivitása és két involutio projektivitása. Az ilyen projektivitások képződményei. — III. A másodrendű felületsor részletes vizsgálata (Közös polártetraeder, stb.) — IV. Confocalis másodosztályú felületek részletes vizsgálata (görbületi görbéi, focalgörbéi, stb.) — V. A harmadrendű térgörbe és duálalakja részletes vizsgálata. —

VI. A harmadrendű felületek projektív előállításai és főbb tulajdonságaiknak vizsgálata. — VII. A képzetes térelemek definitiója, illeszkedési feltételeik és a rájuk vonatkozó összekötési és metszési feladatok. Másodrendű görbék és duálalakzatok meghatározása öt, részben conjugált képzetes elemekből.

6. Irodalmi ismeret.

Irodalmi tanulmányon alapuló készség az 5. alatt felsorolt speciális fejezetek egyikében, melyet a jelölt szabadon választ.

XIV. Természetan.

1. Alapvizsgálat.

a) *Általános követelmények:* 1. Kísérleti természetan. A középiskolák tantervében előírt természetani tanítás anyagának teljes ismerete, magasabb szempontból. — 2. Az általános mechanika elemei.

b) *Részletes követelmények:* 1. Kísérleti természetan. Merev, nehéz test haladó mozgása; szabad esés, hajítás. — Egyenletes körmozgás. Egyszerű rezgő, harmonikus mozgás. — Newton tapasztalati axiómái. — Tömeg, erő, munka, energia. — Kényszermozgás, különösen a lejtőn. — A súrlódás befolyása a testek mozgására. — A merev, nehéz testek forgó mozgása. — A súlypont. — Az inga mozgása és lengésideje kicsiny lengéseknél. — Erő- és munkaviszonyok az egyszerű gépeken. — A mérleg. — A nehézség gyorsulásának változásai a Földön; e változások okai, — Newton vonzási törvénye. — A Föld tömege és közepsűrűsége. — A szilárd testek rugalmassága. Feszítés, hajlítás, csavarás. — Rugalmas és rugalmatlan testek középponti ütközése. — A nyomás változása nyugvó, cseppfolyós, nehéz folyadékokban. Közlekedőedények. — Archimedes elve; a sűrűség meghatározása. — A testek úszása. A metacentrum. — A nyomás változása áramló folyadékokban. — Folyadékok felszíni feszültsége. A folyadékok egyensúlya kapil-

lárís csövekben. — Folyadékok diffúziója. Osmosis. — A gázok nyomása. A légköri nyomás. — Boyle-Mariotte törvénye. — Gázkeverék; Dalton törvénye. Gázok diffúziója. — Hullámmozgás. Haladó hullámok. Hullámok visszaverődése. Álló hullámok. — A hang keletkezése és továbbterjedése. — Hanghullámok. A hang magasságának, erősségének és színezetének összefüggése a hangot keltő mozgásokkal. — Zenei hang. A zenei összhangzás feltételei. Hangskálák. — Rezonancia (velehangzás). Hanginterferencia. Hanglűktetések. — Álló hanghullámok. Húrok, pálcák, sípok, lapok és hárttyák rezgései. — Doppler elve. — Thermometria. Hőmérséklet mint hőállapotjelző. Hőmérsékleti skálák. — Hőmérők. Hőközta táguulás. — Gay-Lussac törvénye. A gázok nyomás- és térfogatváltozása a hőmérséklettel. — Gázok egyszerű állapotegyenlete. Van der Waals egyenlete. — Van t'Hoff törvénye az osmosis-nyomásról. — A Brown-féle mozgás. — Halmazállapotváltozások: olvadás, fagyás, párolgás, forrás, lecsapódás. Fellengítés (Sublimatio). — Kalorimetria. Hőmennyiség. Hőegység. Fajhő. Olvadási hő. Párolgási hő. Égési hő. — Atomhő magas és alacsony hőmérsékletnél. — A hő mechanikai (munka-) egyenértéke. — A gázok kétféle fajhője. Hányadosuk. — Túltelített, telített, nem telített gőzök. — Kritikus állapot; a gázok folyósítása. Igen alacsony hőmérséklet előállítása. — Légköri nedvesség és ennek meghatározására szolgáló készülékek. — A mágnesség alaptüneményei. Coulomb törvénye. — Mágnes-tér erőssége; egyensúlyi (nívó-) és erővonalai. — Mágnes pólusai, a mágneses momentum. — Mágnesrúd hatása a távolba. Eltérítő és eltérített mágnes. Gauss főhelyzetei. — A földmágnesség meghatározó adatai: deklináció, inklináció, intenzitás (elhajlás, lehajlás, térerősség). — A mágnes-tű egyensúlyi helyzete és lengési ideje a földmágnesség terében. — Az elektromozott testek vonzása és taszítása. Coulomb törvénye. — Vezetők és szigetelők. — Elektromos tér erőssége; egyensúlyi (nívó-) és erővonalai. — Az elektromosság egyensúlya a vezetőkben; felületi sűrűség. — Elektromos töltés, potenciál, kapacitás. Elektromos energia. Elektrométerek. — Elektromos megoszlás (influenca). —

Az elektromos sűrítők. — A dielektrikum sajátosságai: dielektrikus együttható; dielektrikus polározás. — Érintkezési elektromosság. Volta törvénye. — Stacionárius (állandó) elektromos áramok. Ohm törvénye. Kirchhoff áramelágazási tételei. — Az elektromos áramok hőhatásai. Joule törvénye. Izzólámpa, ívlámpa. — A Peltier-féle tűnemény. Thermoáramok. — Az elektromos áramok kémiai hatásai: Faraday törvényei. Coulombmérő. Elektrolitikus disszociáció. — Az áramokozta polarizáció. Állandó Galvani-féle elemek. Szekundér-elemek. — Akkumulátorok. — Az elektromos áram mágnességi hatásai: Biot-Savart törvénye. — Köráram mágneses hatása, szolenoid. — Galvanométerek. Ampère-mérő, voltmérő. — Elektromágnesek. Mágnességi permeabilitás. — Mágneses tér hatása áramot vivő vezetőre. — Elektromos áram hatása elektromos áramra. Elektrodinamométer. Wattmérő. — Az indukált áramok keletkezése. Lenz törvénye. Neumann elemi törvénye. — Kölcsönös és önindukció. Váltakozó áram alapjelenségei. A Ruhmkorff-féle induktor. Tranzformátor. — A dinamógépekről és az elektromotorokról általánosságban. — Telefon és mikrofon. Elektromos rezgések és hullámok. — A konvekciós áram elektromágnességi hatásai. — Elektromos áramok gázokban. Kathod- és csősugarak. Röntgen-sugarak. — Radioaktív anyagok sugárzása. — A fény egyenes vonalú terjedése és sebessége. — Fényforrás erőssége. Egyszerű fotométerek. — A fény visszaverődése geometriai törvényei. Tükrök. — A fény törésének geometriai törvényei. Normális és anomális színszóródás. — Planparallel lemez, hasáb, lencse. — A szem. A látás. Optikai eszközök. — Egyszerű nagyító. Mikroszkóp. Messzelátó (távcső). Vetítőkészülék. — A fény interferenciája és elhajlása. Fresnel tükrökísérlete. Newton színes gyűrűi. Az optikai rácsok létesítette jelenségek. — A kristály mint optikai rács. Laue kísérlete. — E tűnemények elemi magyarázata a fény rezgési elméletéből. Huyghens fényzónái. — A lineárisan (síkban) poláros fény előállítás: visszaverődés, törés, kettős törés által. — A poláros állapot elemi magyarázata. — A színképek fajtái: folytonos, vonalas, sávos színképek. Balmer

széries-törvénye. — Fényemisszió és abszorpció. — Az abszorpció összefüggése az anomális színszóródással. — A színekép megfordítása. A színeképelemzés. — A teljes színekép: a vörösön innen, a látható, az ibolyántúli és a Röntgen-sugarak. — A sugárzó energia eloszlása a folytonos színeképben. — A fény kémiai hatása. Fotografálás. — Kémiai alapfogalmak: vegyi elem; vegyület, sav, bázis, só. — Az egyszeres és a többszörös súlyviszonyok törvénye. Avogadro szabálya. — Molekulasúly és atom-súly. Vegyérték. — Kémiai gyök; kémiai szerkezet, kémiai izometria.

2. Általános mechanika. Anyagi rendszer, anyagi pont; geometriai rendszer geometriai pont. — A mechanika tárgyköre; tartalmának beosztása. — A tiszta mozgástan; az erők tana; az anyagi testek mozgástana. — Vektormennyiségek és nem vektorok. — Vektorok össze-
tevése és szétbontása derékszögű és tetszésszerű koordináták szerint; vektor-sokszög. — Vektor nyomatéka; nyomatéki összetevők. — Vektorok skaláris és vektoriális szorzata. — Vektorpárok. — Pont helyzete és helyzetkülönbsége. — Pont sebessége, összetevői, nyomatéka. — Szögsebesség, területi sebesség. — Pont gyorsulása; összetevői derékszögű koordinátákban, normális és tangenciális, vezérsugári és forgató gyorsulás. — A gyorsulás nyomatéka; összefüggése a sebesség nyomatékával. — Szöggyorsulás; területi gyorsulás. — Anyag és tömeg. — A tömeggeometria elemei: Lineáris tömegnyomaték. Tömegközéppont. — Négyzetes tömegnyomatékok. Tehetetlenségi nyomatékok; tehetetlenségi ellipszoid. Középpontiily ellipszoid. — Anyagi rendszer mozgásmennyisége. — Mozgási energia (eleven erő). A tömegközéppont és a hozzá relatív mozgás mozgási energiája. — Erő és anyag. — Nem forgó anyagi rendszer tömege, gyorsulása s a reáható mozgató erő közötti összefüggés. Newton axiómái. — Az impulzus. A tömeg és súlya közötti összefüggés. — A tömegpont szabad mozgásának egyenletei. — Erő által végzett munka. Munkaeffektus. — Erők összetevői derékszögű és síkpoláris koordináták szerint. — Tangenciális és normális erő. — Centrifugális erő. — Súlyos pont szabad mozgása légüres

térben. — Súlyos pont súrlódás nélküli mozgása előírt felületen és pályán. — Kényszererő. — A pont egyszerű harmonikus mozgása. — Mozgási energia és munka közötti összefüggés szabad és súrlódás nélkül előírt mozgásnál. — A tömegközéppont helyének és a tehetetlenségi nyomatékoknak gyakorlati kiszámítása. — A mechanikában használt egységek. — A virtuális elmozdulások elve. Az egyensúly esetei. — A tömegközéppont mozgásának elve. — Erő forgató nyomatéka; összetevői. — Tengely körül forgó merev test mozgási energiája. Munka és forgatónyomaték. — Szilárd tengely körüli súrlódás nélküli forgás mozgási egyenlete. — A fizikai inga mozgása légtüres térben igen kicsiny és tetszésszerű kilengésekkel. — Erőfüggvény. A mechanikai energia megmaradásának tétele.

2. Szakvizsgálat.

Általános követelmények. a) A szoros értelemben vett középiskolai kísérleti fizikai tananyagban való alapos készségeken kívül (ideértve a kémia és a kozmografia elemeit is) biztosság az iskolai kísérletezésben, jártasság a mennyiségtan alkalmazásában, továbbá a fontosabb fizikai mérések ismerete. — b) Általános tájékozottság az elméleti természettannak a középiskolai oktatás szempontjából fontosabb ágaiban: α) A mechanika egyszerűbb elvei; a bolygók és üstökösök mozgásának elemi elmélete. β) A potenciálemélet elemei; a nehézség, az elektromosság és a mágnesség egyszerű elmélete. γ) A fényelmélet elemei; fénytörés és -visszaverődés egyszerű elmélete átlátszó közegekre nézve. δ) A termodinamika főtételei: értelmezésük a tapasztalat és az atomfizika alapján. — c) Irodalmi tanulmányon alapuló készség az alább C) alatt felsorolt 1—26. számú fejezetek bármelyikében, amelyet a szakvizsgázó rendszerint saját szakvizsgálati házi dolgozata tárgyköréből szabadon választhat.

A) *Tételek a kísérleti természettanból:* Az alapvizsgálatra megállapított tételek és ezeken fölül még a következő, különösen a kísérletezésben és a mérési módszerekben, valamint ezek elméletében és gyakorlatában való

jártasság felismerésére szolgáló tételek: Az inga lengés-ideje igen kicsiny és tetszésszerű kilengésekkel. Csillapodás. — A megfordítható inga. A földnehézségi erő gyorsulásának mérése ingával. — A tehetetlenségi nyomték meghatározása lengésekkel. — A gravitáció állandójának meghatározása. — A mérleg érzékenysége. A karok viszonya. — Tömegmérés kettős méréssel. Tömegmérés tara segítségével. Sűrűség meghatározása. — A légnyomás mérése barométerrel. Magasságmérés barométerrel. — A levegő nedvességének meghatározása. — Hőmérő: igen magas és igen alacsony hőmérséklet meghatározása. — A fajhő meghatározása a keverési módszer alapján és a jégkaloriméterrel. — A gázok kétféle fajhője; ezek hányadosának meghatározása. — A hó munkageyenértékének meghatározása. — Folyadék felszíni feszültségének meghatározása. — Rugalmasság feszítésnél, hajlításnál és csavarásnál. A rugalmassági együtthatók meghatározása. — Hangzó testek rezgésszámának mérése. A hang terjedési sebességének meghatározása. — Mágneses egységek. A felfüggesztett mágnesű mechanikája. A mágneses momentum kísérleti meghatározása. — A földmágnességi deklináció, inklináció és intenzitás mérése. — Elektrosztatikai egységek. — Elektromos potenciálkülönbségek mérése elektrométerrel. Kapacitás mérése. — Dielektromos együtthatók meghatározása. — Elektromos indítóerők mérése. — Elektromágnességi egységek; ezek összefüggése a mágneses és az elektrosztatikai egységekkel. — Elektromos egyenáram intenzitásának mérése. — Elsőrendű vezetők és elektrolitok ellenállásának meghatározása. — Az ellenállás mérése abszolút elektromágneses egységekben. — Ballisztikus galvanométer. Földinduktor. — Mágnességi tér erősségének meghatározása. — Váltakozó áram erősségének, feszültségének, effektusának mérése. Impedancia. — Önindukció- és kölcsönös indukció-együtthatók mérése. — Elektromos hullámhosszúságok meghatározása. — Az elemi elektromos töltés és a fajlagos elektromos töltés meghatározása. — Gázok elektromos vezetőképességének mérése. — A fény terjedési sebességének meghatáro-

zása. — Átlátszó közegek fénytörésmutatójának meghatározása a prizma létesítette eltérésből és a teljes visszaverődés határszögéből. — Lencsék görbültségének és gyújtótávolságának meghatározása. — Optikai eszközök nagyításának kísérleti meghatározása. — Fresnel tükörkísérlete. Newton színes gyűrűi. Optikai rácsok színeképei. — A fény hullámhosszágának meghatározása e tüneményekből. — Röntgen-sugarak hullámhosszúsága. — Lineárisan poláros fény előállítása; a polározás szögének mérése. — Cirkulárisan és elliptikusan poláros fény felismerése és előállítása. — A kristálylemezek tüneményeinek előállítása két polározó szerkezet között. — Anyagok optikai forgatóképessége; sacchariméter. — Faraday-effektus. Zeemann-effektus. Stark-effektus.

B) *Tételek az elméleti természettanból:* Merev anyagi rendszerre ható erők összetevése erópárrá és tengelye menti erővé (erőcsavarrá). — Az erőfüggvény. Konzervatív erők. — Az eleven erő elve és az energia megmaradásának elve. — A tömegközéppont mozgásának elve. — A területi tömegnyomatékok elve. A változatlan sík tétele. — A virtuális elmozdulások elve. D'Alembert elve. — Centrális mozgás. Kepler törvényei a Newton-féle gravitáció-törvényből. — A fizikai inga és a lengő mágnesű mechanikája. — A potenciál. Poisson egyenlete a térbeli sűrűségről. A területi sűrűség egyenlete. — Az elektrosztatika elemei. — Elektromos sűrítők: gömbalakú, hengeralakú, lapos sűrítők. — Elektromos töltések energiája. Teljes és részleges kisülés. — Állandó elektromos áramlások fennállásának feltételi egyenletei. — Ezekből Ohm törvénye és Kirchhoff folyamelágazási tételei. — Lineáris, stacionárius áramok létesítette mágnességi tér. A Biot-Savart-féle törvény és értelmezése zárt áramkör esetén. — Köralakú vonalas áramnak galvanométertűre való pontosabb hatása. — Az állandó lineáris áramok egymásra való elektrodinamikusan hatása. — Elektrodinamometer. — Lineáris vezetőkben indukált elektromos áramok Maxwell-féle differenciális egyenletei. Az alapul szolgáló általános elvek: az energia elve, a poten-

ciális törvény, Joule törvénye. — Az elektromágnességi tér Maxwell-féle két hármass egyenletrendszer. Értelmezésük. — Sík elektromágnességi hullámok. — A Lorentz-féle erőtvény: az elektromágnességi térben mozgó elektromos töltésre ható erő. — A thermodynamika három főtétele. — Az entropia értelmezése: a) a tapasztalati főtételek alapján; b) a korpuskuláris elmélet szerint; entropia és az állapot valószínűsége. — Carnot körfolyamata. Egyszerű hőgépek hasznossági tényezője. — Kétfázisú anyagi rendszerek. Clapeyron egyenlete. Fagy-pontváltozások. — A fényvektortan elemei, fényerősség; lineárisan, körben, ellipszisben váltakozó vektorok. — Összetevésük, szétbontásuk, intenzitásuk. — Atlátszó, egyszerűen törő közegeken a fény törésének és visszaverődésének elmélete. Fresnel formulái. Polározás visszaverődés folytán. Huyghens fényzónái: optikai hatásuk. — Fresnel tükörkísérletének és Newton színes gyűrűinek pontosabb elmélete. — A fényelhajlás Fresnel-féle és Fraunhofer-féle jelenségeiről általánosságban. — Optikai rácsok színeképeinek elmélete és alkalmazása. — Térbeli (kristály-) rácsok elhajlási jelenségei. Röntgenszíneképek.

C) Szabadon választható fejezet.

(Az alább következő 1–26. számú fejezetek egyikében, amelyet a szakvizsgázó rendszerint saját szakvizsgálati házi dolgozata tárgyköréből szabadon választhat, behatóbb irodalmi tanulmányon alapuló ismereteket tartozik kimutatni.)

1. A mechanika általános elvei és módszerei. — 2. Merev testek dinamikája. — 3. A rugalmasság elmélete. — 4. Hidrodinamika. — 5. Sztatistikai mechanika. — 6. Kinetikus gázelmélet. — 7. Thermodynamika. — 8. Elektrosztatika és magnetosztatika. — 9. Elektrodinamika. — 10. Elektronelmélet. — 11. Elektromos rezgések és hullámok. — 12. Stacionárius elektromos áramlások. — 13. Váltakozó áramok. — 14. Elektromos vezetés gázokban. — 15. Temperaturá-sugárzás. — 16. Fényinterferencia és fényelhajlás. — 17. Fénytörés és visszaverődés rugalmasságtani vagy elektromágnességi elmélete. — 18. A spektroszkópia módszerei és a spektrumok elmélete. Röntgenspektrumok.

— 19. A diszperzió és az abszorpció elmélete. — 20. Magneto- és elektro-optika. — 21. Kristályoptika. — 22. Kristályos közegek fenomenológiai elmélete. — 23. Kristályos közegek korpuskuláris elmélete. — 24. A relativitás elmélete. — 25. Földnehézség és földmágnesség: Eötvös báró mérési módszerei. — 26. Fejezetek a fizika történetéből.

XV. Vegytan.

1. Alapvizsgálat.

a) *Jártasság a kísérleti természettan elemeiben.*

b) *Általános vegytan:* A kémia feladata. Kémiai sajátság. Az egyszerű test, vegyület, elegy és keverék. A stöchiometriai törvények, nevezetesen az állandó és sokszoros súlyviszonyok törvénye és a Gay-Lussac-Avogadro-féle térfogati törvény. A Dulong-Petit-féle törvény. Atomsúly, molekulásúly, az egyenérték és a vegyérték. A tapasztalati és szerkezeti képletek. A fontosabb kémiai hipotézisek az anyag belső szerkezetéről. A bázis, sav és só. Egyszerű és összetett gyökök. Allotropia, isomeria és homologia. — A kémiai átalakulás főbb feltételei és szabályai (cserebomlás); alkalmazásuk a vegytani egyenletekben. Megfordítható reakció, kémiai egyensúly. Tömeghatás törvénye. Reakciósebesség, katalízis. Az égés jelensége és feltételei. Gyúléshőmérséklet, égéshő, égéshőmérséklet. A thermokémia fontosabb tételei. Elektrolízis. A kémiai műszók és műkifejezések.

c) *Részletes vegytan:* A leggyakrabban előforduló elemek fontosabb fizikai és kémiai sajátságai. Vegyületeik hidrogénnel, a halogénnel, oxigénnel és kénnel. A levegő és a természetes vizek összetétele. A legfontosabb szervetlen készítmények gyártása. A cink, vas, ólom, réz, ezüst, arany, platina, ón és leggyakrabban használt készítményeik; a sósav, kénsav, salétromsav, sziksó, glaubersó, hamuzsír, keserűsó, rézgálic, klór és klórmész, az üveg és porcellán. — A szerves kémiából a cyan és egyszerűbb származékai (kéksav, cyankalium, vérlúgsó). A paraffin- és olefinsorozat szénhidrogénjei, az ezekből levezethető fontosabb egy és több vegyértékű

alkoholok, egyszerű és vegyes aetherek, aldehidek, ketonok, egy és több vegyértékű savak, összetett aetherek, aminok, amidok és zsiradékok. — A benzol és nevezetesebb homologjainak haloid-, nitro-, amido-, hydroxylszármazékai; a phenolok, az illatos alkoholok. A közönségesebb kátrányfestékek. A száraz lepárlás. — A szénhidrátok. Az erjedés. A fehérje-félék beosztása. A rothadás és korhadás.

d) *Kísérleti rész.* Gyakorlati jártasság az egyszerű és összetett minőségi elemzés, valamint a térfogatoss elemzés módszereiben. Jártasság az egyszerűbb iskolai kísérletek véghezvitelében.

A fődolog nem a sok részletismeret, hanem az alapfogalmak értése és biztos használata. A törvényeknek és képleteknek szigorúan bizonyító megállapítása és az irodalom s az irodalomtörténet részletesebb ismerete nem követeltetik meg.

2. Szakvizsgálat.

a) *Általános vegytan:* Az alapvizsgálat anyagának tüzetes ismerete, a fontosabb törvények levezetése és történetük főbb mozzanatai. Az alapvizsgálat anyagának kiegészítéseként:

A gázok kinetikai elméletének alapvonalai. A van der Waals-féle és a redukált állapotegyenlet. Gázok és szilárd testek fajhője. Dulong és Petit törvényének értelmezése. A híg oldatok részletes elmélete, az oldatok törvényeitől való eltérések értelmezése. A molekulaszám meghatározására használatos eljárásoknak kísérleti tanulmányokon alapuló ismerete. A kolloid-oldatok sajátosságai. A kémiai szerkezetre vonatkozó ismereteink történeti fejlődése. Werner elmélete. A stereokémia alapfogalmai. A fázis-szabály és alkalmazása a heterogén egyensúly fontosabb eseteire. A hőmérséklet és a nyomás befolyása a kémiai egyensúlyra. Az elektromos áram kémiai hatásának törvényei. Az áramvezetés, a galván-elemek és a galván-polarizáció elmélete. Elektromotoros erő és egyensúlyi állandó. A kémiai affinitás mérése. Az elektrokémia fontosabb gyakorlati alkalmazásai. A rádióaktivitás jelenségei.

b) *Részletes vegytan:* A gyakorlatban előforduló

elemek főbb fizikai és kémiai sajátságai; jellemzésük fontosabb vegyületeik sajátságai alapján. Legfontosabb vegyületeik a hidrogénnel, a halogén- és az oxigén-csoport elemeivel; ide értendők nevezetesen a fontosabb bázisok, savak és sók. Levegő, természetes vizek. A közéletben, az iparban és a kémiai elemzésben gyakrabban alkalmazott testeknek előállítása, gyártása és közönségesebb tisztátlanságaik, nevezetesen: a kén, a klór, a vas, a közönségesebb fémek, savak, ezeknek fontosabb sói, a kénsav, hamuzsír, sziksó, klórmész, az üveg, a porcellán.

A szerves kémiában biztos áttekintés és az egymás közötti összefüggés ismerete a következő vegyületcsoportokban:

Az egyszerűbb cyanvegyületek. A paraffin- és olefin-sorozat szénhidrogénjei, a belőlük előállítható fontosabb egy- és többvegyértékű alkoholok, egyszerű és vegyes aetherek, aldehidek, ketonok, egy és több vegyértékű savak, összetett aetherek, aminok, amidok, amidosavak,aminsavak és ketonsavak. — A benzol és homologjai, továbbá a több benzolcsoport egyesüléséből és kondenzációjából keletkező szénhidrogének és az ezekből származó fontosabb vegyületfajok áttekintése. Ilyenek a halogén-, nitro-, amido-, azo-, diazo- és hydrazin-származékok, továbbá az egy- és többvegyértékű phenolok és savak, az illatos alkoholok, aldehidek és mindezeknek legkiválóbb isomeriái. Az indigócsoport vegyületei. Az anilin-festékek, a naftalin és anthracén, továbbá ezeknek főleg azon származékai, melyek mesterséges festőanyagok előállításához kiindulási anyagként használatosak. A fontosabb heterociklusos vegyületek és alkaloidok. — A szénhidrátok és fehérjefélék, kémiai jellemük, beosztásuk, sajátságai és előállításuk. Az erjedés, rothadás, korhadás. A száraz lepárlás. — A petróleum, borszesz, zsírok, olajok, szappan, továbbá a fűtő- és világítóanyagoknak előállítása, sajátságai és ipari jelentőségük.

Jártasság a fontosabb irodalmi segédeszközök, a kézikönyvek és a folyóiratok felhasználásában. A legfontosabb elemi testek és vegyületek vázlatos története.

c) *Kísérleti rész:* Néhány nagyobb fontosságú szerves és szervetlen készítmény előállításának módjának, sajátosságainak megállapításának és fontosabb kémiai átalakulásainak kísérleti tanulmányon alapuló ismerete. A szilárd, folyékony, gáz- és gőznemű elemi testek és vegyületek sűrűségének meghatározására szolgáló módszerek. Olvadás- és forráspont, továbbá a szilárd anyagok oldékonyságának meghatározása. A következő műveletek gyakorlati ismerete, úgymint: oldás, kristályosítás, megolvasztás, hevítés, pörkölés, a közönséges és fractionált lepárlás, a bepárolás, szűrés, kimosás, kioldás, zárt csövekben történő hevítés. A fontosabb fizikai-kémiai mérőmódszerek ismerete. — A leggyakoribb szerves és a legközönségesebb szerves vegyületek minőségi kémhatásainak ismerete; a mennyiségi elemzés legfontosabb súly- és térfogatossági elemzési módszerei. Az élelmi és élvezeti szerek, a legközönségesebb kereskedelmi cikkek megvizsgálására használatos eljárások. — A szerves anyagok és a gázok elemzésének legegyszerűbb módszerei. A spektrumanalízis egyszerű esetei.

Teljes jártasság a középiskolai kísérletek véghezvitelében és a hozzájuk tartozó készülékek összeállításában.

XVI. Természetrájt.

A) Ásványtan-földtan.

1. Alapvizsgálat.

Ásvány fogalma. Az ásványtan céljai. Ásványok növekedése. — A kristály fogalma. A kristálytan 3 alap-törvénye: 1. Hajlásszögek állandóságának törvénye. 2. Racionalitás törvénye (paraméter és index-jelölés). 3. Szimmetriatörvény. Holoedria, meroedria. Kristályrendszerek és osztályok. Halmazok. — Skaláris és vektoriális fizikai tulajdonságok: sűrűség, kohézió. Deformációk. Rugalmasság. Keménység. Translatio, siklatás. Törés. Étetési idomok. Optikai tulajdonságok. A fényről általában. Fénysugarak visszaverődése, törése, teljes visszaverődés. Közönséges és polározott fénysugarak. Az ásványok csoportosítása optikai tekintetben. Izotrop és

anizotrop ásványok; optikailag egy- és kéttengelyűek. Párhuzamos és konvergens fényre berendezett polározó eszközök. Az izotrop és anizotrop testek magatartása a polározó készülékekben. Circulárpolaritás. Optikai anomáliák. Az ásványok fénye, színe, pleochroismus. Fluorescentia. Phosphorescentia. Az ásványok hőtani tulajdonságai. Az ásványok mágneses és elektromos tulajdonságai. — Kémiai tulajdonságok. Polymorphia, isomorphia. Az alkatrészek kémiai felismerése. Forrasztócsői kísérletek. — Az ásványok előfordulási módja; paragenesis. Az ásványok keletkezése és átalakulása, pseudomorfosák. — Az ásványrendszertanból azoknak a legfontosabb ásványoknak az ismerete, melyek a fizikai és kémiai tulajdonságok tárgyalásához mint példák okvetlenül szükségesek.

2. Szakvizsgálat.

a) *Az ásványok rendszerezése:* Elemek. Szulfidok és sulfosók. Haloidok. Oxidok és hidroxidok. Alumínátok, borátok. Karbonátok. Szulfátok-chromátok, molybdátok, woframátok, uranátok. Foszfátok, arzeniátok, antimoniátok, vanadátok, nitrátok. Szilikátok, titanátok. Organikus vegyületek.

b) *Kőzettan:* Kőzet fogalma. A kőzetek felosztása és keletkezése. Eruptív kőzetek (intruzív és effuzív kőzetek). Vulkanosság. Üledékes kőzetek. Metamorf kőzetek.

c) *Általános földtan:* A Föld és erőforrásai. A Föld belső (endogén) erőinek működése. A földkéreg zavargásai és a földrengések geológiai hatása. A rétegtan (sztratigrafia) és hegyszerkezet (tektonika) alapismeretei. Geológiai térképek és szelvények. A Föld felszíni (exogén) erőinek működése. A mállás, kapcsolatban a talajtannal. Az agrogeológia és pedológia elemei. A letarolás geológiai hatása. A víz működése: források, kútak, és artézi kútak. A hidrogeológia feladatai. A karszt-vizek, kapcsolatban a karsztos tüneményekkel. A barlangtan (szpeleológia) alapismeretei. A tenger, a jég és a levegő geológiai hatása. A szerves élet mint geológiai tényező. Az őslénytán (paleobotanika és paleozoológia) elemei. A kövesedés folyamata. A fosszilis növények és állatok szerepe a Föld rétegeiben.

d) *Történeti földtan*: A Föld keletkezése és fejlődésének története. A Föld csillagkora és őskora. Archaikum és eozoikum (algonkium). A Föld ókora (primär csoport vagy paleozoikum): a kambrium, szilur, devon, karbon és perm (vagy diasz) formációk ismerete. A Föld közép- vagy másodkora (sekundär csoport vagy mezozoikum): a triasz, júra és kréta formációk taglalása. A Föld újkora (kainozoikum): A harmadkori (tertiär) formáció, nevezetesen a paleocén, eocén, oligocén, miocén és pliocén korszakok részletes ismerete. A negyedkor vagy quartär formáció. A diluviális (pleisztocén) jégkorszak és sivatagi képződmény okai. A negyedkor növény- és állatvilága. Az ősember megjelenése a Földön.

e) *Magyarország geológiai kialakulása*: A Kárpátok földtani szerkezete. Csonkítatlan Magyarország bányakincsei. A Nagy Magyar Alföld geológiai története.

B) *Növénytan.*

1. *Alapvizsgálat.*

a) *Alaktan*: A telep, a szár, a levél és a gyökér mint morfológiai alapképletek. A szár alakjai és elágazásának főbb módjai. — A levéltípusok sajátosságai, fajtái és a levélállás. — A gyökerek fajtái. — A növényképletek meze. — A virágzatok különféle alakjai. — A rügyek nemei. — A virágok szerkezete és alaki sajátosságai. — A mag és a termés morfológiája, a különféle termésalakok.

b) *Szövettan*: A sejt alkotása és alakulása. A sejtek alkotó és legfontosabb tartalmi részei. A sejtosztódás és formái. A szövetek alakulása és általános sajátosságai. A szövetek, illetőleg szövet-rendszerek: a) alaktani, b) élettani szempontból. A bőrszövet és függelékeinek (szőrszálak) sajátosságai. A nyaláb-szövetek. Az alapszövet sajátosságai. A tenyészőkúp és alakulásának főbb módjai. Elsődleges és másodlagos szövetek,

c) *Élettan*: Általános tájékozottság a növények táplálkozásáról, különösen az asszimilációról. A lélekzés fontossága a növényekre nézve. A növények általános életfeltételei.

d) *Rendszertan*: Tájékozottság a növények rendsze-

rezéséről, a csoportok, osztályok és egyes főbb családok jellemvonásairól.

e) *A morfológiai és szövettani gyakorlatok anyagának ismerete.*

2. Szakvizsgálat.

a) *A növények általános és részletes morfológiája* szövettani és fejlődéstani alapon, mégpedig a szár, a levél, a gyökér szövettani és fejlődéstani sajátosságai; a rügyek szerkezete, nemei és fejlődése, a hajszalak fejlődése és alakjai; a virág szerkezete, részeinek számbeli elhelyezési viszonyai, fejlődése, a virágzatok alakjai és sajátossága. — A virágok megporzásának főbb módjai, a megtermékenyítés folyamata, a virágos növények csira (embryo) fejlődése. A termés és a mag fejlődése.

b) *A növények testének kémiai anyagai*; a növények táplálékai, a táplálékok felvétele. — A víz szerepe a növény életében, mozgása a növény testében, a párolgás módja és jelentősége. — A felvett táplálékanyagok áthasonítása (asszimiláció) és az anyagsere. — A lélekzés módja, lefolyása és jelentősége. — A televényből való táplálkozás, az együttélés (symbiosis) különféle módjai és sajátosságai. — A külső tényezők, különösen a hő, a fény, a nehézség-erő, a pára stb. hatása a növényekre. A növények növekedése és tényezői. — A növények ingermozgásai, tropismusok, nastiák és taxisok. — A növények szaporodásának főbb módjai és jelentősége.

c) *A növények oekológiai viszonyai és jelentőségük*, különös tekintettel a földön való eloszlásukra.

d) *A rendszerezés elvei*; a Linné-féle és az újabb rendszerek ismerete. A növények természetes csoportjainak részletes jellemzése morfológiai és fejlődéstani alapon, továbbá rendszeres beosztásuk. A sorozatok és családok jellemzése a hazai és az emberre fontosabb fajokra való tekintettel.

e) *A növények földrajzi elterjedésének főbb feltételei* és a Föld növényföldrajzi beosztása főbb vonásokban (flórabirodalmak, -övek, -vidékek). Középeurópáé és hazánké részletesen.

f) *A növények fejlődéstörténete*; a palaeophytologiai korok jellemző növényei.

g) *A növényrendszertani és élettani gyakorlatokon végzettek ismerete.*

C) *Allattan.*

1. *Alapvizsgálat.*

Általános állattan. A bonctan, szövettan, élettan és fejlődéstan alapfogalmai.

A sejtek, szövetek és szervek. Egyedek és állattelepek.

Az állatország főtípusainak általános ismerete.

A köztakaró és a külső váz szerkezete és élettani jelentősége; legfőbb módosulataik. — A belső váz s a csontok általános alakja, bonctani és szövettani szerkezete, élettani jelentősége és a csontok összeköttetés módjai. — A chorda dorsalis és a gerincoszlop szerkezete; a tipikus csigolya részei és függelékei. — A koponya, a zsigerívek, a bordák és a szegycsont, a vállöv és a medenceöv, a végtagok tipikus alakja, szerkezete és jellemző módosulatai. — Az izmok bonctani és szövettani szerkezete s élettani működése; az izomrendszer különféle tipikus alakjai. — Az idegrendszer bonctani és szövettani szerkezete, élettani működése; az agy és gerincagy, a dúcok és idegek s végződés módjaik. — Az idegrendszer tipikus alakjai. — A látó, a halló, a szagló, az ízlelő, a tapintó szervek bonctani és szövettani szerkezete, élettani jelentőségük s tipikus alakjaik. — A tápláló csőnek és függelékeinek bonctani és szövettani szerkezete, élettani működése és tipikus módosulatai különféle állatcsoportokban. — A fogak szerkezete és élettani működése; a fogazat különféle nemei és jellemzőbb módosulatai. — A vér, lymphá és chylus fizikai és kémiai tulajdonságai, alkatrészei és élettani jelentősége. — A véredényrendszer, különösen a véredények, lymphá- és chylusedények, a nyirkmirigyek és a lép bonctani és szövettani szerkezete és élettani viszonyai. — A szív bonctani és szövettani szerkezete és élettani működése; a szívnek különféle fejlettségi fokai és módosulatai. —

A vérkeringés általános leírása, élettani jelentősége s a vérkeringés különféle módjai. — A lélekzés és a lélekző szervek tipikus alakjai és módosulatai. — Az állatok hangszerveinek bonctani szerkezete, élettani jelentősége s tipikus alakjai. — Az elválasztó szervek — mirigyek — bonctani és szövettani szerkezete és élettani működése s a mirigyek különféle nemei. — A húgykiválasztó szervek tipikus alakjai, bonctani és szövettani viszonyai. — Az ősnemzés és a szaporodás; a szaporodás különféle módjai. — A metamorphosis, a metagenesis. — A di- és polymorphismus, a parthenogenesis és paedogenesis példákkal felvilágosítva. — Az ivarkészülékek lényeges és járulékos szervei; bonctani és szövettani szerkezetük s működésük; tipikus alakjaik. Az uterus. Az emlök. — Az ivarsejtek-, pete- és ondósejt szerkezete, bonctani és élettani jelentősége, különféle alakjai és módosulatai. A pete termékenyítése és barázdálódása, a barázdálódás különféle nemei. — A fejlődés (embryonális és post-embryonális) jelentősége. Az embrio, álca, báb és ivarérett állat összehasonlítása bonctani és élettani tekintetben. — A fejlődés első stádiumai, a csiralemezek s a belőlük fejlődő szövetek és szervek általánosságban.

2. Szakvizsgálat.

Az állatok összehasonlító bonctana, jártasság a bonctani és szövettani vizsgálatok módszereiben, tipikus állatok bonctani és szövettani szerkezete, élettani és fejlődési viszonyai, valamint az ezekre alapított állattani rendszernek és az állatcsoportok főjellemének általános ismerete.

Az állattani rendszer tudományos megalapítása: a típus, osztály, rend, család, nem, faj, fajta és fajváltozat (varietas) fogalma, példákkal felvilágosítva. — Az állattípusok (Protozoa, Porifera, Coelenterata, Echinodermata, Férgesek, Puhatestűek és Molluscoidok, Izeltlábúak, Gerincesek) általános jellemzése élettani és fejlődéstani alapon. Rendszeres felosztásuk. — A felosztás és a csoportoknak a bonctani szerkezetre s a fejlődésre vonatkozó jellemzése általában kiterjed a fontosabb osztá-

lyokra, rendekre és családokra. (A Gerincesek valamennyi osztálya, valamennyi rendje s legfőbb családjai veendőek. A Puhatestűek közül a Cephalopodák, Gastro-podák és Lamellibranchiaták és főbb rendjeik. A Molluscoidok és osztályaik. Az ízeltlábúak közül a Rovarok, Arachnoideák, Myriopodák és Crustaceák és főbb rendjeik. A Férgék közül az Annulaták, Rotatoriák, Nemathelmiák és Platyelmiák.) Jártasság a tipikus alakok felismerésében, különös tekintettel a hazaiakra.

Az egyes szervek és szervrendszerek kifejlődése az állatok különféle csoportjaiban. — Az állatok önvédelmére szolgáló szervek és működések. — Az állatok szellemi képességei, társadalmi viszonyai. — Az ivadékról való gondoskodás. — Parasitismus az állatvilágban. — Az állatország földrajzának fő tételei.

XVII. Filozófia.

1. Alapvizsgálat.

I. *Bevezetés a filozófiába.* A filozófia föladata és föl-
osztása. A filozófiának a szaktudományokhoz való
viszonya. Az egyes filozófiai tudományágak probléma-
köre.

II. *A logika és az ismeretelmélet elemei.* A logika
föladata. — A logikának a pszichológiához és grammati-
kához való viszonya. Logikai alapelvek. — A fogalom.
— A fogalmak fajai és logikai viszonyai. Az ítélet és
fajai. — A következtetés és fajai. A szillogizmus formái.
— Indukció és dedukció. — A módszer. Megfigyelés és
kísérlet. — Leírás és magyarázat. — A természeti tör-
vény. — Hipotézis és theória. — A definíció, osztályozás
és típusalkotás. A rendszer. — A tudomány fogalma s
a tudományok rendszere. — A megismerés lehetősége:
dogmatizmus, szkepticizmus, gondolatekonómiai felfogás,
pragmatizmus, intuicionizmus; kritikai álláspont. — A
megismerés eredete pszichogenetikai és logikai szempont-
ból: racionalizmus, empirizmus, kriticismus. — Az ismeret
és a valóság viszonya: naiv realizmus, kritikai realiz-
mus, idealizmus, fenomenalizmus.

III. *A pszichológia elemei.* A pszichológia föladata, módszerei, vizsgálódásának különféle körei. A lelki jelenségek sajátosságai, a testi jelenségekhez való viszonyuk. — A lelki jelenségek osztályozása. — Az érzet, minősége és erőssége. — Az érzetek egyes fajai. — A szemlélet. Tér- és időszemlélet. — A képzet. Az emlékezet, a bevésés és földézés föltételei. Az asszociáció. Ráismerés és emlékezés. A képzelet. A figyelem. — Az appercepció. Általános képzet; fogalom, ítézés és következtetés. Gondolkodás és a nyelv. — Az érzelmek és fölosztásuk. — Indulat és hangulat. — Az érzelmek kapcsolata. — Az érzelmet kísérő testi jelenségek. — Törekvés, vágy, akarat. — Ösztönselekvések. — Az akaratí választóaktus, motívum és célképzet. A jellem.

IV. *Az ethika főirányai.* Az erkölcsi érték és norma. — A priori és a posteriori ethika. — Formális és materiális ethika. — Hedonizmus, eudaimonizmus, utilitarizmus. — Intellektualisztikus és emocionalisztikus ethika. Individuális és szociális ethika.

2. Szakvizsgálat.

I. *A filozófia története.* A filozófia történetének feladata és különféle irányai. Az ókori filozófia története: ión természetfilozófia, PYTHAGORAS, az eleiaiak, HERAKLEITOS, ANAXAGORAS, EMPEDOKLES, DEMOKRITOS. — A sofisták. SOKRATES és a sokratikus iskolák. — PLATON. ARISTOTELES. Stoikusok, epikureusok és szkeptikusok. — A neoplatonizmus. — A középkori filozófia története: egyházatyák és gnosztikusok. SZ. ÁGOSTON. Ókeresztény misztika. — A realizmus és nominalizmus. ERIUGENA. ABaelard. ARISTOTELES és az arab filozófia hatása. AQU. SZ. TAMÁS. ROGER BACON. DUNS SCOTUS és OCCAM. ECKHARDT mester. — A renaissance és újkori filozófia története: neoplatonikusok, NICOLAUS CUSANUS, GIORDANO BRUNO, MONTAIGNE, — JACOBUS BÖHME. A modern természettudomány (KEPLER, GALILEI, NEWTON) hatása a filozófiára. — BACON, HOBBS, DESCARTES, SPINOZA, LOCKE, BERKELEY, HUME, LEIBNIZ. — Az angol és a francia fölvilágosodás. KANT, FICHTE, SCHELLING, HEGEL, HERBART, SCHOPENHAUER.

— A francia és angol pozitívizmus (COMTE, H. SPENCER). A neokantianizmus irányai. — NIETZSCHE. A mai filozófiai irányok áttekintése.

J e g y z e t. A felsorolt filozófusok egyikének tanait a jelöltnek forrástanulmányok alapján kell ismernie.

II. *Logika és ismeretelmélet.* A logika fogalma. Tiszta és alkalmazott logika. — Logika és pszichológia; logika és grammatika. — A logikai alapelvek. — A logikai evidencia. — Az igazság fogalma. A fogalom. A fogalmak fajai és logikai viszonyai. — Logikai kategóriák. — Az ítélet és fajai. — A következtetés és fajai. — A szillogizmus és formái. — Indukció és dedukció. Az okság elve. — A módszer. — Megfigyelés és kísérlet. — Leírás és magyarázat. — A természeti törvény. — Hipotézis, theória, fikció. A definíció, osztályozás és típusalkotás. A rendszer. — A tudomány fogalma. A tudományok rendszere. — Az ismeret természete. — Az ismeretelmélet problémái és fő irányai. A megismerés lehetősége: dogmatizmus, szkepticizmus, gondolatkezmiai felfogás, pragmatizmus, intuicionizmus, kritikai álláspont. — A megismerés eredete pszichogenetikai és logikai szempontból: racionalizmus, empirizmus, kriticismus. — Az ismeret és a valóság viszonya: naív realizmus, kritikai realizmus, idealizmus, fenomenalizmus. — A miszticizmus. — A bizonyosság. Tudomány és hit.

III. *Ethika.* Az ethika tárgya és főladata. — Az erkölcsi érték és norma. — Az erkölcsi értékítélet. — Pszichológizmus és biológizmus az ethikában. Erkölcsi és jogi megítélés. — Erkölcsi és esztétikai megítélés. — Ethika és metafizika. Az erkölcsi megítélés alapelve: formális és materiális ethika; hedonisztikus, eudaimonisztikus és utilitarisztikus ethika; intellektualisztikus és emocionalisztikus ethika; individuális és szociális ethika. — Erkölcsi autonómia és heteronómia. A szabadság problémája. Az erkölcsnek a valláshoz, tudományhoz, a művészethez s a gazdasági élethez való viszonya. — Ethika és pedagógia.

IV. *Metafizika.* A metafizika feladata és problémaköre. A létezés és változás fogalma. A szubsztancia. —

A szubsztanciák számának problémája (szingularizmus és pluralizmus). — A szubsztanciák minőségének problémája (materializmus és spirítualizmus, monizmus és dualizmus). — A szubsztanciák összefüggésének problémája (okság és célszerűség, mechanisztikus és teleológiai felfogás). — A világ és az Isten viszonyának problémája (theizmus, deizmus, pantheizmus). — Az anyag, a tér, az idő, az erő, az élet, a fejlődés problémája.

V. *Pszichológia*. A pszichológia feladata. — A lelki jelenségek általános sajátosságai. — A tudat. — A pszichológia módszerei (tűzetesen). — A lelki élet vizsgálatának irányai (az általános, a differenciális, a társadalmi pszichológia, a pathopszichológia, a gyermekpszichológia, az ethnopszichológia, az állatpszichológia s a pszichotechnika problémaköre és módszerei). — A lelki jelenségek osztályozása. — Az érzet és alaptulajdonságai. — A Weber-Fechner-féle törvény. — Az ú. n. specifikus érzékenergiák kérdése. — A szín-, hang-, szag-, íz-, nyomás-, hő- és fájdalomérzetek. — Kinaestetikus és életérzetek. — A szemlélet. — A térszemlélet: a tapintás és mozgás térszemlélete; a látás térszemlélete; a térszemlélet eredetére vonatkozó elméletek. — Az időszemlélet s az eredetére vonatkozó elméletek. — A képzet. — Képzettípusok. — Illúzió, hallucináció, álomképek. — Az emlékezet: a bevésést és a fölidézést meghatározó feltételek. — Az asszociáció. — Az emlékezetre vonatkozó vizsgálatok módszerei. — Ráismerés és emlékezés. — A képzelet. — A figyelem, a figyelemre vonatkozó főbb elméletek. A figyelem külső és belső föltételei. — Az appercepció. — A figyelem típusai. — A gondolkodás. — Az ítélet élménye. — Az evidencia élménye. — A következtetés. — Általános képzet; a fogalom mint élmény. — Gondolkodás és nyelv. Az érzelem és tulajdonságai. Az érzelem mivoltára vonatkozó elméletek. Az érzelmeket kísérő testi jelenségek. — Az érzelmek föltételei. — Vegyes érzelmek. — Az indulat és a hangulat. — Az érzület. Az érzelmekre való emlékezés és az érzelmi emlékezet kérdése. — Az érzelmek kontraszt hatása. — Az érzelmek teleológiai

magyarázata. — Az érzelmek osztályozásai. Esztétikai, logikai, ethikai és vallásos érzelem. — Érzelem és értékelés. — Törekvés, vágy, akarat. — Az akarat vizsgálatának módszerei. — Az akarat választó aktus. — A motívum s a célképzet. — Akarat és okság. — Külső és belső akarat cselekvés. — Reflexmozgás és kifejezőmozgás. Ösztönselekvés. Játékcselekvés és utánzó cselekvés. — Az akarat tipikus formái. — A jellem. — Test és lélek. A lélek szubsztancialitás- és aktualitás-elmélete. A pszichofizikai okság és a pszichofizikai parallelizmus elmélete.

XVIII. A pedagógiai vizsgálat követelményei.

A) A filozófiából.¹

I. *Bevezetés a filozófiába.* A filozófia föladata és fölosztása. — A filozófiának a szaktudományhoz való viszonya. — Az egyes filozófiai tudományágak problémaköre.

II. *Pszichológia.* A pszichológia föladata, módszerei, vizsgálódásának különféle körei. — A lelki jelenségek sajátosságai, a testi jelenségekhez való viszonyuk. — A lelki jelenségek osztályozása. Tudat és öntudat.

Az érzet, minősége és erőssége. — Az érzetek egyes fajai. — A szemlélet. Tér és időszemlélet. — A képzet. — A figyelem. — Az appercepció. — Általános képzet, fogalom, ítélet és következtetés. — Gondolkodás és nyelv.

Az érzelmek és fölosztásuk. Indulat és hangulat. — Az érzelmek kapcsolata. — Az érzelmeket kísérő testi jelenségek.

Törekvés, vágy és akarat. — Ösztönselekvések. Az akarat választó aktus; motívum és célképzet. — A jellem.

III. *Logika és ismeretelmélet.* A logika föladata. — A logikának a pszichológiához és grammatikához való viszonya. — Tiszta és alkalmazott logika. Logikai alapelvek. — A fogalom, a fogalmak fajai és logikai viszonyai. — Az ítélet és fajai. — A következtetés és fajai. A szillogizmus formái. Indukció és dedukció. — A módszer. — Megfigyelés és kísérlet. — Leírás és magyarázat. —

¹ Jegyzetbe: Azoknál, akik a filozófiából mint harmadik tárgyból szakvizsgálatot tettek, a pedagógiai vizsgálat filozófiai része elmarad.

A természeti törvény. Hipotézis, teória, fikció. — A rendszer. — A definíció, osztályozás és típusalkotás. — A tudomány fogalma, a tudományok rendszere. — Az ismeretelmélet problémái és főirányai. A megismerés lehetősége: dogmatizmus, szkepticizmus, kritikai álláspont. — A megismerés eredete: racionalizmus, empirizmus és kriticismus. — Az ismeret és a valóság viszonya: naiv realizmus, kritikai realizmus, idealizmus, fenomenalizmus.

IV. *Ethika*. Az ethika tárgya és föladata. — Az erkölcsi érték és norma. — Erkölcsi és jogi megítélés. — Erkölcsi és esztétikai megítélés. — Az erkölcsi megítélés alapelve: formális és materiális ethika; hedonizmus, eudaimonizmus, utilitarizmus; intellektualisztikus és emocionalisztikus ethika; individuális és szociális ethika. — Erkölcsi autonómia és heteronómia. — A szabadság problémája. — Ethika és pedagógia.

V. *A filozófia története*. A SOKRATES előtti görög filozófia irányainak áttekintése. A szofisták. SOKRATES és a sokratikus iskolák. — PLATON, ARISTOTELES. A stoikusok, epikureusok, szkeptikusok. A neoplatonizmus. SZ. ÁGOSTON. A realizmus és a nominalizmus. AQU. SZ. TAMÁS.

A renaissance-kori filozófia irányai. — BACON, DESCARTES, SPINOZA, LOCKE, HUME, LEIBNIZ. Az angol és a francia fölvilágosodás, KANT. A KANT utáni filozófia irányainak áttekintése (német idealizmus; pozitívizmus).

B) A pedagógiából.

a) *A tanításban és fegyelmezésben való gyakorlati készség.*¹

b) *A pedagógia alapfogalmainak átértése.*

A gyermek testi és lelki életének jellemző vonásai. — A nevelés fogalma és feladata. — A pedagógia és segéd-

¹ A tanárvizsgáló bizottság kiküldöttjének, illetve megbizottainak jelenlétében *próbatanítás* tartandó az illető vizsgáló-bizottság székhelyén: Budapesten a középiskolai tanárképző-intézet gyakorló középiskolájában, Szegeden, Debrecenben és Pécsen a helybeli középiskolák valamelyikében. Csak akkor, ha a jelölt a próbatanításon megfelelt, folytathatja vizsgálatát a b)–e)-ben felsorolt követelményekből.

tudományai. — A nevelés ágai és egymáshoz való viszonyuk.

A test ápolása és gyakorlása. A játék. Az iskolai egészségügy.

Az oktatás feladata alaki és tárgyi szempontból. Általános és szakműveltség. A tanterv elmélete: a tantárgyak pedagógiai jelentősége és egymásra vonatkozások; az anyag elrendezése. A tananyag feldolgozása: a figyelemkeltés, a megértetés és a megszilárdítás módjai és eszközei.

Az erkölcsi nevelés feladatai az egyéni és társas erények szempontjából. A vallásos és hazafias érzület megalapozása. Az erkölcsi nevelés és jellemképzés eszközei: szoktatás, felügyelet, jutalmazás és büntetés, példaadás, vallási és erkölcsi oktatás, a nevelő személyisége.

Az esztétikai nevelés feladatai és eszközei.

c) *A pedagógia történetének átnézetes ismerete.*

Görög és római nevelés. — A középkori nevelés intézményei. — A renaissance. — A protestáns iskolák. — A jezsuiták iskolai szervezete. — Reformmozgalmak az egyházak körében: Port Royal; a pietizmus. — Comenius, Locke, Rousseau művei és hatásuk. — Pestalozzi és a népoktatás. — Herbart és követői. — Újabb pedagógiai irányok és elméletek.

d) *Magyarország közoktatásügyi szervezetének ismerete.* — A középiskolai ügy fejlődése és állása hazánkban, Németországban, Franciaországban és Angliában.

e) *A jelölt szaktárgyaiban követendő módszernek ismerete.* A középiskolai rendtartásnak és általában az iskolai életnek ismerete, főtekintettel a hazai középiskolai törvényekre, tantervekre, módszeres utasításokra és szabályzatokra.

II.

AZ 1924. ÉVI XXVII. TÖRVÉNYCIKK a középiskolai tanárok képzéséről és képesítéséről.

I. Fejezet. A középiskolai tanárok képzése.

1. §. A középiskolai elméleti tanárképzés elsősorban a tudományegyetemek bölcsészeti karának feladata, mely a vallás-és közoktatásügyi miniszter felügyelete alatt tartozik gondoskodni arról, hogy a bölcsészethallgató négy évi egyetemi tanfolyamának tartama alatt szaktudományának minden ágazatával kellő sorrendben megismerkedhessék. A bölcsészeti kar e munkájának kiegészítése céljából a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a tudományegyetemek mellett egy-egy középiskolai tanárképző intézetet szervez.

2. §. A tanárképzőintézet élén áll: az elnök (egyetemi nyilvános rendes tanár) és a tanárképzőintézet tanári testületéből alakított igazgatótanács. Az elnököt és az igazgatótanács tagjait meghatározott időtartamra a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki.

3. §. A tanárképzőintézet tanári testülete áll az egyetemeknek (illetve műegyetemnek) azon nyilvános rendes és rendkívüli tanáraiból, akik az igazgatótanács megbízása alapján előadások és gyakorlatok tartására vállalkoznak, továbbá az intézet igazgatótanácsának javaslata alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter által a szükséghez képest meghívott egyetemi, műegyetemi magántanárokból, fő- és középiskolai tanárokból (igazgatókból).

4. §. Az 1883. évi XXX. t.c. 61. §-ának 2. pontja akként módosítatik, hogy középiskolai tanárságra képesítést csak az nyerhet, aki igazolja, hogy szabályszerű egyetemi (műegyetemi) tanulmányai során a középiskolai tanárképzőintézetnek négy éven át tagja volt és ezen idő alatt a vallás- és közoktatásügyi miniszter által a tanár-

képzőintézet igazgatótanácsának meghallgatása után az egyes szakcsoportokra nézve kijelölt egyetemi (műegyetemi), úgyszintén tanárképzőintézeti előadásokban és gyakorlatokban eredményesen részt vett.

Hogy ez a követelmény mily mértékig korlátoztassék azokra a tanárjelöltekre, kik másnemű hazai főiskolákon, főiskolai intézményekben vagy külföldi egyetemeken (főiskolákon) végezték, illetőleg végzik tanulmányaikat vagy tanulmányaiknak egy részét, a tanárképzőintézet igazgatótanácsának meghallgatásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg. A miniszternek ez a rendelete csak a törvényhozás útján változtatható meg.

5. §. Azokra az egyetemi (műegyetemi) hallgatókra nézve, akik középiskolai tanári vizsgálatot nem tesznek, úgyszintén azon egyetemi (műegyetemi) előadások hallgatására és azon gyakorlatokra nézve, melyek a tanárképzőintézet tagjai számára kijelölt előadások és gyakorlatok kereteit meghaladják, az 1848. évi XIX. t. c. 2. §-ának idevágó rendelkezése továbbra is érvényben marad.

6. §. Az 1883. évi XXX. t. c. 61. §-ának 3. pontja akként módosul, hogy kivétel nélkül minden tanárjelölt kimutatni tartozik, hogy a főiskolai tanfolyam elvégzése után még legalább egy évet valamely nyilvános középiskolában, elsősorban a tanárképzőintézettel kapcsolatos gyakorló középiskolában, a végrehajtási rendeletben szabályozandó tanítási gyakorlattal töltött.

A tanárképzőintézetek székhelyén gyakorlóiskolák állítandók fel. Addig is, míg ilyenek fel nem állíthatók, a helybeli középiskolák fenntartói tartoznak megengedni, hogy középiskoláik gyakorlati tanárképzés céljaira igénybe vehetők legyenek.

7. §. A 4. § rendelkezései nem alkalmazhatók azokra a tanárjelöltekre, kik e törvény életbeléptetése előtt kezdték meg a tanári képesítés feltételéül kiszabott egyetemi (műegyetemi), illetve másnemű főiskolai tanulmányaikat.

8. §. Az egyetemek mellett szervezett középiskolai tanárképzőintézetek részletes szabályzatát a vallás- és közoktatásügyi miniszter külön rendelettel állapítja meg.

9. §. A tanárképzőintézetek székhelyén tanárjelöltek ellátására egy-egy internátus állítandó fel. Addig is, míg ilyenek fel nem állíthatók, egyéb, a közoktatásügyi tárcától fenntartott vagy segélyezett egyetemi internátusok keretében külön kell gondoskodni tanárjelöltek ellátásáról.

II. Fejezet. A középiskolai tanárok képzése.

10. §. A középiskolai tanárokat állami vizsgálóbizottságok képesítik, amelyek a magyar tudományegyetemek székhelyén működnek.

11. §. A középiskolai tanárvizsgálóbizottságok elnökét, alelnökét (illetőleg alelnökeit) és többi tagjait meghatározott időtartamra a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki. Az alelnök (illetőleg alelnökök) és a többi tagok kinevezése az illető bizottságok elnökének javaslata alapján történik.

12. §. A vizsgálóbizottságok elnöke és alelnöke (illetőleg alelnökei) tudományegyetemi nyilvános rendes tanárok; többi tagjai tudományegyetemi vagy más tudományos főiskolai nyilvános rendes vagy rendkívüli tanárok, tudományegyetemi vagy más tudományos főiskolai magántanárok, továbbá a közoktatás terén, különösen a középiskolákban működő oly tudósok is, akik nem tartoznak sem valamely tudományegyetem, sem más tudományos főiskola kötelékébe. Ilyen tudós alelnöki tisztséget is viselhet oly bizottságban, amelynek egynél több alelnöke van.

13. §. Aki középiskolai tanári képesítést akar szerezni, a következő követelményeket tartozik teljesíteni:

1. Köteles a gimnáziumi, reálgimnáziumi, illetőleg reáliskolai érettségi vizsgálat letévése után valamelyik magyar tudományegyetem bölcsészettudományi (bölcsezszt, nyelv- és történettudományi, illetőleg mennyiség- tantermészettudományi) karán mint rendes hallgató és mint az egyetem mellett fennálló tanárképzőintézet tagja, a szabályszerű négyéves tanfolyamot elvégezni és legalább két középiskolai szaktárgyat tanulmányozni.

2. Szaktárgyain kívül köteles tanulmányozni a tudományegyetemen, illetőleg a tanárképzőintézetben a) a

magyar irodalom történetét (főtekintettel az újabkori nagy írókra), kapcsolatban a magyar művelődés történetével; b) lélektant, logikát, etikát és a filozófia történetét; c) nevelést, gyakorlati módszertant, iskolai szervezetant és ezeknek történetét.

Hogy ezeken kívül az egyes szaktárgyakból való vizsgálatra bocsátásnak és képesítésnek még milyen előzetes tanulmányok a feltételei, azt a vallás- és közoktatásügyi miniszter a tanárvizsgáló bizottságok elnökségeinek és a tanárképzőintézetek igazgatótanácsainak meghallgatása után külön rendeletben szabályozza.

Hogy az 1. pontban foglalt követelmény mily mértékig korlátoztassék azokra a tanárjelöltekre nézve, akik másnemű hazai főiskolákon, vagy főiskolai intézményekben, avagy külföldi egyetemeken (főiskolákon) végezték, illetőleg végzik tanulmányaikat, vagy tanulmányaiknak egy részét, úgyszintén azokra nézve, akik egyetemi tanulmányaik folyamán határozzák el magukat a tanári pályára, e törvény 4. §-ának második bekezdése rendelkezik.

Hogy ugyanazokra nézve mily mértékig korlátoztassanak a 2. pontbeli követelmények, az állami középiskolai tanárvizsgáló bizottságok elnökségének meghallgatása után a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

3. Köteles kimutatni, hogy az 1. pontban meghatározott négyéves tanfolyam elvégzése után legalább egy évet valamely nyilvános középiskolában, elsősorban valamelyik tanárképzőintézettel kapcsolatos gyakorló középiskolában a végrehajtási rendeletben szabályozandó tanítási gyakorlattal töltött (v. ö. 6. §).

4. Köteles valamelyik vizsgálóbizottság előtt a következő §-ban meghatározott vizsgálatokat letenni.

14. §. A vizsgálatok írásbeliek és szóbeliek. Kiterjednek:

1. a jelöltnek szaktárgyaira és tanításuk módszerére;
2. azokra a tárgyakra, melyeknek ismerete a 13. § 2. pontja szerint minden tanárjelölttől megkívántatik;
3. a jelöltnek német, vagy francia, vagy angol, vagy olasz nyelvismeretére.

Az utolsó vizsgálatot csak a 13. § 3. pontjában meghatározott tanítási gyakorlat befejezése után lehet letenni.

15. §. A vizsgálatok rendjét (fokozatait), a szaktárgyak csoportosítását és a szaktárgyak anyagának az egyes vizsgálati fokozatokra való elosztását, valamint az ismereteknek megkövetelhető mértékét a vizgálóbizottságok javaslata alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelettel állapítja meg.

16. §. A vizsgálatokat magyar nyelven, de az élő idegen nyelvekből és irodalmakból való vizsgálatokat (mind az írásbelieket, mind a szóbelieket) az illető nyelven kell megtartani.

17. §. A bölcsésztudori és középiskolai tanárságra képesítő külföldi oklevelek honosításának általános feltételeit a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelettel szabályozza; a további módzatokra nézve annak a vizgálóbizottságnak elnöke tesz esetről-esetre javaslatot, amelyhez a honosítást kérő fordult; a módzatokat az elnök javaslata alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

18. §. A törvény ezen fejezetének rendelkezései az 1883. évi XXX. tc. IV. fejezete helyébe lépnek.

19. §. Ennek a törvénynek végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter bízatik meg.

III.

KIVONAT

a középiskolákról szóló 1924. évi XI. törvénycikkből.

1. §. A középiskola fogalma és feladata.

A középiskolának három faja van: a gimnázium, a reálgimnázium és a reáliskola.

A középiskolának az a feladata, hogy a tanulót vallásos alapon erkölcsös polgárrá nevelje, hazafias szellemben magasabb általános műveltséghez juttassa és a felsőbb tanulmányokhoz szükséges szellemi munkára képessé tegye.

A közös nemzeti tárgyakon kívül a gimnázium e feladatot a minden irányú humanisztikus, elsősorban latin- és görög nyelvi és irodalmi tanulmányokkal, a reálgimnázium főleg a latin- és modern nyelvi és irodalmi tanulmányok segítségével, a reáliskola különösen a modern nyelvek és irodalmak, úgyszintén a mennyiségtani és természettudományi tárgyak tüzetesebb tanításával oldja meg.

2. §. A gimnázium rendes tárgyai.

A gimnáziumi oktatás rendes tárgyai:

- a) hit- és erkölcsstan,
- b) magyar nyelv és irodalom (ennek történelmével), azonkívül azokban az intézetekben, melyekben a tanítás nyelve nem a magyar, az intézet tanításhelye és ennek irodalma,
- c) latin nyelv és irodalom,
- d) görög nyelv és irodalom,
- e) német nyelv és irodalom,
- f) Magyarország történelme,
- g) világtörténelem,
- h) földrajz,
- i) természettudományok.

- k) természettan,
- l) mennyiségtan,
- m) filozófia,
- n) rajz,
- o) testgyakorlás.

3. §. *A reálgimnázium rendes tárgyai.*

A reálgimnáziumi oktatás rendes tárgyai:

a) hit- és erkölcstan,
b) magyar nyelv és irodalom (ennek történelmével),
azonkívül azokban az intézetekben, melyekben a tanítás
nyelve nem a magyar, az intézet tanításnyelve és ennek
irodalma,

- c) latin nyelv és irodalom,
- d) német nyelv és irodalom,
- e) angol, vagy francia, vagy olasz nyelv és irodalom,
- f) Magyarország történelme,
- g) világtörténelem,
- h) földrajz,
- i) természettan,
- k) kémia,
- l) természettan,
- m) mennyiségtan,
- n) filozófia,
- o) rajz,
- p) testgyakorlás.

4. §. *A reáliskola rendes tárgyai.*

A reáliskolai oktatás rendes tárgyai:

a) hit- és erkölcstan,
b) magyar nyelv és irodalom (ennek történelmével),
azonkívül azokban az intézetekben, amelyekben a tanítás
nyelve nem a magyar, az intézet tanításnyelve és ennek
irodalma,

- c) német nyelv és irodalom,
- d) angol, vagy francia, vagy olasz nyelv és irodalom,
- e) Magyarország történelme,
- f) világtörténelem,
- g) földrajz,
- h) természettan,

- i) kémia,
- k) természettan,
- l) mennyiségtan,
- m) rajzoló és ábrázoló mértan,
- n) filozófia,
- o) rajz,
- p) testgyakorlás.

16. §. *Egységes jogositás. Előismeretek pótlása.*

A középiskolai érettségi vizsgálatok sikeres letétele valamennyi főiskolába rendes hallgatóként való belépés feltétele.

Amennyiben az egyetemen és a műegyetemen, vagy más főiskolán külön intézkedések volnának szükségesek avégből, hogy a felvett tanulók az itteni vizsgálatok és szigorlatok szempontjából megkívánt előismereteik esetleges hiányait főiskolai tanulmányaik folyamán a kellő időben pótolhassák, azokról az illető főiskola meghallgatásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodik.

IV.

KIVONAT

a leányközépiskolákról és leánykollégiumokról
szóló 1926. évi XXIV. törvénycikkből.

1. §. *A leányközépiskolákról.*

A leányközépiskolának két faja van: leánygimnázium és leánylíceum.

A leányközépiskolának az a feladata, hogy a tanulót vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemben magasabb általános műveltséghez juttassa és ekként az egyetemi és általában főiskolai tanulmányokhoz szükséges szellemi munkára is képessé tegye.

A közös nemzeti tárgyakon kívül e feladatot a leánygimnázium elsősorban a latin és modern nyelvi és irodalmi tanulmányok segítségével, a leánylíceum elsősorban a modern nyelvek és irodalmak tüzetesebb tanításával oldja meg.

2. §. *A leánygimnázium rendes tárgyai:*

- a) hit- és erkölcstan,
- b) magyar nyelv és irodalom (ennek történelmével), ezenkívül azokban az intézetekben, melyekben a tanítás nyelve nem magyar, az intézet tanítási nyelve és ennek irodalma,
- c) latin nyelv és irodalom,
- d) német nyelv és irodalom,
- e) francia nyelv és irodalom,
- f) Magyarország történelme és világtörténelem,
- g) földrajz,
- h) természetrajz, kémia és egészségtan,
- i) természettan,
- j) mennyiségtan,
- k) filozófia,

- l) rajz,
- m) ének,
- n) testgyakorlás.

3. §. *A leányliceum rendes tárgyai:*

- a) hit- és erkölcsstan,
- b) magyar nyelv és irodalom (ennek történelmével), ezenkívül azokban az intézetekben, melyekben a tanítás nyelve nem magyar, az intézet tanítási nyelve és ennek irodalma,
- c) német nyelv és irodalom,
- d) francia, vagy angol, vagy olasz nyelv és irodalom,
- e) Magyarország történelme és világtörténelem,
- f) művészettörténet,
- g) földrajz,
- h) természetrajz, kémia és egészségtan,
- i) természettan,
- j) mennyiségtan,
- k) filozófia,
- l) rajz,
- m) ének,
- n) testgyakorlás.

4. §. A rendes tárgyakon kívül tanítandó rendkívüli tárgyakat a tanterv állapítja meg, de mindenesetre alkalmasat kell adni a gimnáziumi tanulóknak, hogy a görög nyelvet és irodalmat, a liceumi tanulóknak pedig, hogy a latin nyelvet és irodalmat rendkívüli tárgyként tanulhassák.

15. §. A leányközépiskola érettségi bizonyítványa úgy az egyetemre, illetőleg főiskolákra való felvétel, mint pedig a minősítés tekintetében a fiúközépiskola érettségi bizonyítványával egyenlő értékű. A vallás- és közoktatásügyi miniszter azonban felhatalmazást nyer arra, hogy a leányoknak egyes egyetemi karokra, illetőleg főiskolákra való felvételét rendeleti úton korlátozhassa

Amennyiben külön intézkedések volnának szükségesek avégből, hogy a felvett tanulók az egyetemi karok és tanfolyamok vizsgálatainak és szigorlatainak a szempontjából megkívánt előismereteik esetleges hiányait egye-

temi tanulmányaik folyamán kellő időben pótolhassák, azokról az egyetem meghallgatásával a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodik.

16. §. A fiúközépiskolákról és tanáraiknak képezéséről szóló 1883. évi XXX. tc. 1—5. fejezetének, továbbá a középiskolára vonatkozó 1924. évi XI. tc.-nek, végül a középiskolai tanárok képzéséről és képezéséről szóló 1924. évi XXVII. tc.-nek érvényessége (amennyiben rendelkezéseiket jelen törvény nem módosította) a leányközépiskolákra (leánygimnáziumokra és leányliceumokra) is kiterjed.

A leánykollégiumokról.

17. §. A leánykollégium oly vallásos és nemzeti szellemű magasabb általános műveltséget nyújt tanulóinak, amely különösen a nők sajátos hivatására, családi és társadalmi szerepére van tekintettel. Eszerint a leánykollégium, mint középfokú tanintézet, olyan tanulók iskolája, akik magasabb műveltségre, esetleg főiskolai tanulmányokra törekednek ugyan, de egyetemi tanulmányokat folytatni nem kívánnak.

18. §. *A leánykollégium rendes tárgyai:*

- a) hit- és erkölcsstan,
- b) magyar nyelv és irodalom (ennek történelmével), ezenkívül azokban az intézetekben, melyekben a tanítás nyelve nem magyar, az intézet tanítási nyelve és ennek irodalma,
- c) német nyelv és irodalom,
- d) francia, vagy angol, vagy olasz nyelv és irodalom,
- e) Magyarország történelme és világtörténelem,
- f) földrajz,
- g) természettan, kémia és egészségügy,
- h) természettan,
- i) mennyiségtan,
- j) lélektan és neveléstan,
- k) rajz és művészettörténet,
- l) háztartástan és gazdaságtan,
- m) kézimunka,

- n) ének,
- o) testgyakorlás.

31. §. Akik a leánykollégiumi érettségi vizsgálatot le-
tették, a tudományegyetem és a műegyetem kivételével
felvehetők mindazokba a főiskolákba és tanfolyamokra,
amelyekre a leányközépiskolai érettségi vizsgálat jogosít.
A m. kir. minisztérium külön intézkedik arról, hogy a
leánykollégiumi érettségi vizsgálat milyen köztisztviselői
állásokra jogosít.

32. §. A fiúközépiskolákról és azok tanárainak képe-
sítéséről szóló 1883. évi XXX. tc.-nek, továbbá 1924. évi
XI. tc.-nek, végül a tanárok képzéséről és képesítéséről
szóló 1924. évi XXVII. tc.-nek érvényessége, amennyi-
ben rendelkezéseiket a jelen törvény nem módosította,
a leánykollégiumokra is kiterjed.

